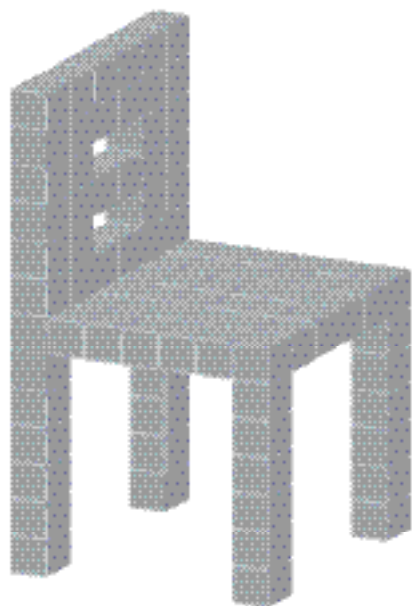

AUDIAREA COPILOR VICTIME-MARTORI AI EXPLOATĂRII SEXUALE COMERCIALE

ÎNDRUMAR PRACTIC

Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”
MD – 2012, C.P. 259
Tel.: (373 22) 23 49 06
Tel.: (373 22) 23 49 07
Linia Fierbinte: (373 22) 23 33 09; 0 800 77777
Email: office@lastrada.md
www.lastrada.md

Îndrumar practic pentru specialiștii implicați în audierea copiilor victime-martori ai exploatării sexuale comerciale, 2011

Autori:

Alina Budeci, Svetlana Chintea, Daniella Misail-Nichitin

Coautor:

Veaceslav Didâc, Director executiv adjunct, Institutul Național al Justiției

Recenzenți:

Svetlana Rusnac, șefa Catedrei Psihologie, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, ULIM

Vadim Pistrinciu, viceministrul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

Anatol Andronache, șef-adjunct Catedră Procedură Penală și Criminalistică, locotenent-colonel de poliție, Academia M.A.I. „Ștefan cel Mare”

Iurie Perevoznic, șeful secției minori și drepturile omului, Procuratura Generală a Republicii Moldova

Iurie Odagiu, prim-prorector pentru studii, locotenent-colonel de poliție, doctor în drept, Academia M.A. I. „Ștefan cel Mare”

Maria Popovici, expert independent în domeniul protecției drepturilor copilului și prevenirii violenței în familie

Prezenta publicație este editată:

- cu suportul financiar al Ministerului Afacerilor Externe al Regatului Unit al Danemarcei,
- în cadrul proiectului „Măsuri suplimentare privind combaterea traficului de copii în Moldova”, având suportul grantului Uniunii Europene în cadrul acțiunii „Suport acțiunilor axate pe prevenirea vătămării copiilor, supuși influențelor conflictelor militare, pe combaterea traficului de ființe umane și reabilitarea victimelor”
- în cadrul proiectului ”Susținerea consolidării parteneriatelor efective în contracararea traficului de persoane în Republica Moldova”, numărul S-SGTIP-09-GR-0080, în cadrul programului „Programe internaționale de combatere a traficului de persoane 2008”, finanțat de Departamentul de Stat al SUA.

Conținutul acestui îndrumar exprimă în exclusivitate punctul de vedere al colectivului de autori și nu reflectă în nici un fel poziția agențiilor finanțatoare.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin Centrului Internațional „La Strada”. Reproducerea integrală sau parțială a textului din această publicație este permisă numai cu acordul scris al Centrului Internațional „La Strada”.

(c) Centrul Internațional „La Strada”

**Îndrumar practic
pentru specialiștii care
desfășoară audierea
copiilor victime-martori
a exploatării sexuale comerciale**

Cuprins

Introducere.....	5
Capitolul I. Exploatarea sexuală comercială a copiilor.....	11
1. Exploatarea sexuală comercială a copiilor. Definiții.....	13
2. Latența fenomenului.....	21
3. Sumar.....	30
Capitolul II. Cadrul legislativ.....	31
1. Instrumente internaționale.....	33
2. Cadrul legislativ național.....	38
3. Drepturile copilului.....	53
4. Sumar.....	61
Capitolul III. Copilul-victimă al exploatării sexuale comerciale.....	63
1. Audierea din perspectiva particularităților de vârstă ale copiilor exploatați sexual.....	65
2. Manifestările traumei la copii.....	75
3. Sumar.....	79
Capitolul IV. Audierea copilului.....	81
1. Considerente generale.....	83
2. Planificarea audierii.....	93
3. Conducerea audierii.....	101
4. Finalizarea audierii.....	105
5. Evaluarea audierii.....	106
6. Sumar.....	108
Anexe.....	109
Anexa 1. Glosar.....	111
Anexa 2. Instrucțiunile pentru protecția drepturilor copiilor, victime ale traficului în Europa de Sud-Est (mai 2003).....	115
Anexa 3. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. Lanzarote, 25.X.2007.....	132
Anexa 4. Camera de audiere a copilului de la Centrul Internațional „La Strada”.....	163
Anexa 5. Agenda de audiere.....	166
Anexa 6. Bibliografie.....	173

INTRODUCERE

*Nu este răspunsul cel care luminează, ci întrebarea.
Eugen Ionescu*

Investigarea și condamnarea cazurilor ce implică exploatarea sexuală a copiilor și tinerilor poate înainta probleme complexe organelor de drept. În primul rând, aceste cazuri de multe ori solicită investigație coordonată și pro-activă. În al doilea rând, cazurile uneori implică victime, care la rândul lor sunt abuzatori/infractori. În al treilea rând, ele deseori întrec hotarele unui singur sat, oraș sau stat, astfel solicitând implicarea coordonată a autorităților locale, statale și internaționale.

Exploatarea sexuală comercială a copilului (ESCC) a fost definită în mai multe feluri, dar în interesul prezentului Îndrumar prin acest termen se subînțelege folosirea copilului, în vârstă până la 18 ani, **în scopuri sexuale** de către o persoană adultă în una sau mai multe forme:

- Imagini de reflectă abuz al copiilor (pornografie infantilă) și utilizarea tehnologiilor informaționale;
- Implicarea copiilor în prostituție;
- trafic de copii în scopul exploatării sexuale;
- turism sexual în scopul abuzării sexuale a copilului.

Majoritatea copiilor, victime ale exploatării sexuale comerciale (ESC), sunt minori traumatizați în urma numeroaselor incidente de abuz, în familie sau în afara acesteia. Drept consecință a experiențelor trăite, acești copii deseori suferă de dereglări somatice sau emoționale. Este important să înțelegem nevoile lor și să răspundem operativ și adecvat, încercând nu doar să colectăm informație cu privire la acțiunile criminale, ci și să protejăm copiii de abuzuri ulterioare și de victimizarea repetată a acestora.

Toți specialiștii implicați în domeniul audierii copiilor trebuie să acorde atenție deosebită intereselor majore ale copilului, să se conformeze Orientărilor UNICEF privind protecția drepturilor copiilor, victime ale traficului de persoane, (2003) și Ghidului de referință privind protecția drepturilor copiilor, victime ale traficului de persoane din Europa, (2006), precum și principiilor de protecție a drepturilor omului, stipulate în Convenția ONU din 1989 privind drepturile copilului.

Atunci, când urmează să discutăm cu un copil, victimă a ESC, trebuie să ținem cont de faptul că aceasta poate fi prima convorbire pe care el o are și e pentru prima dată când este ascultat. Anume prima convorbire poate fi șansa noastră de a stabili o relație de încredere, de a auzi experiența copilului și de a începe lucrul asupra traumei acestuia. Astfel, în interesul superior al copilului, procedura de audiere este și ea parte integrală a procesului de reabilitare. Rolul nostru e să fim sensibili, răbdători, să dăm dovadă de profesionalism, de empatie în timpul discuțiilor purtate cu copilul, ajustându-ne la limbajul și tempoul lui.

Din anul 2005, colaboratorii Centrului Internațional „La Strada” oferă servicii de mediere între copiii, victime-martori, și organele de drept în dosarele intentate pe trafic de persoane/exploatare sexuală a copiilor. Activitatea practică de mediere a comunicării între polițist și copilul-victimă demonstrează că procesul de urmărire penală este unul îndelungat, imprevizibil și traumatizant atât pentru copil, cât și pentru rudele acestuia.

Întrucât în majoritatea cazurilor procesul de investigare este bazat pe mărturiile copilului, acuratețea colectării și înregistrării acestora este de o mare importanță. Prezentul Îndrumar descrie o bună practică de audiere a copiilor, victime-martori ai ESC, și are drept scop să ajute specialiștii care desfășoară audierea, în special, reprezentanții organelor de drept, la obținerea mărturiilor în procesul de investigare și urmărire penală. Îndrumarul include descrierea etapelor audierii copiilor, criteriile care stau la baza deciziei de a conduce sau nu audierea copilului, recomandări pentru formatul în care se desfășoară audierea și este destinat tuturor grupurilor profesionale, implicate în procesul de audiere a copilului, victimă-martor: polițiști, procurori, psihologi ș. a. Elaborarea Îndrumarului are la bază experiența acumulată de colaboratorii Centrului Internațional „La Strada” și întrunește practicile internaționale și naționale în domeniul organizării audierii copiilor, victime-martori ale exploatarei comerciale a copiilor.

Capitolul I cuprinde informații despre fenomenul exploatare sexuală comercială a copiilor (ESCC) și este axat în special pe traficul de

copii, imagini ce reflectă abuz al copiilor (pornografia infantilă), implicarea copiilor în prostituție și turism sexual.

Capitolul II oferă o descriere și comentariul actelor normative naționale, precum și a celor internaționale, ratificate de Republica Moldova, și care țin de fenomenul ESCC și procedura de desfășurare a audierii copiilor, victime-martori. Informația este prezentată de o manieră ce înlesnește orientarea tuturor specialiștilor implicați în procesul de audiere a copilului.

Capitolul III include informații referitoare la dezvoltarea copiilor și manifestările traumei la copii, victime ale ESC. Cunoștințele despre particularitățile de vârstă și specificul traumei raportat la vârstă sunt vital necesare în edificarea relațiilor cu copilul, formularea corectă a întrebărilor și desfășurarea nemijlocită a audierii.

Capitolul IV conține sfaturi și instrumente de ghidare pentru organizarea și desfășurarea audierii copilului. Acest capitol oferă cunoștințele de bază necesare pentru desfășurarea audierii într-o formă prevăzută de legislația în vigoare, cerințele față de înregistrările video a audierilor și recomandări pentru conducerea acestora, inclusiv stilul, varietatea și viteza adresării întrebărilor.

Autorii, subscriind acestui Îndrumar, împărtășesc și promovează devotamentul următoarelor 3 principii fundamentale în investigarea cazurilor de ESCC:

1. Organele de justiție trebuie să iasă în afara jurisdicției formale. Unind eforturile în afara hotarelor departamentale și geografice este posibilă consolidarea resurselor spre un scop comun: identificarea, reținerea și pedepsirea adulților care abuzează copii și tineri. Pentru a-și îndeplini lucrul într-o manieră înalt profesionistă, jurisdicția formală și metodele tehnice trebuie să reprezinte doar un obstacol secundar.
2. Organele de justiție și prestatorii de servicii pentru victime trebuie să recunoască și să acționeze pornind de la nevoile copiilor, victime ale ESC. Acești copii sunt subiecții consecințelor unor traume de scurtă și lungă durată, ce pot pune în pericol sănătatea lor psihică și fizică și-i pot împiedica să coopereze cu organele de drept în procesul de investigare.

3. Intervenția eficientă solicită identificarea pro-activă a suspectilor și a copiilor vulnerabili. Justiția și prestatorii de servicii trebuie să fie conștienți de circumstanțele în care pot fi exploatați sexual copiii și să monitorizeze aceste situații.

CAPITOLUL I

EXPLOATAREA SEXUALĂ COMERCIALĂ A COPIILOR

EXPLOATAREA SEXUALĂ
COMERCIALĂ A COPIILOR.
DEFINIȚII

LATENȚA FENOMENULUI

SUMAR

1. EXPLOATAREA SEXUALĂ COMERCIALĂ A COPIILOR. DEFINIȚII

Conform articolului 1 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, copil este orice persoană care nu a atins vârsta de 18 ani, dacă legislația națională nu prevede o vârstă mai mică de identificare a atingerii majoratului.

Înainte de a veni cu unele definiții este important să elucidăm în ce constă vârsta consimțământului.

Vârsta, la care o persoană este considerată aptă să accepte relațiile sexuale cu o altă persoană (în continuare *vârsta consimțământului*) este stabilită prin lege. Această vârstă este diferită în diferite țări și poate varia chiar și în limitele unei singure țări. După cum decurge din prevederea Codului familiei al Republicii Moldova, vârsta matrimonială minimă este de 18 ani, iar în caz de necesitate ea poate fi redusă cu doi ani. Codul penal al Republicii Moldova incriminează raportul sexual cu minorul care nu a împlinit vârsta de 16 ani. De unde am putea deduce că minorul de la 16 ani este apt să-și exprime consimțământul la un raport sexual. În același timp, potrivit prevederii art. 206 al aceluiași Cod penal, cu referință la traficul de copii, acțiunea criminală de exploatare sexuală cu implicarea copiilor va fi calificată ca trafic de copii, și nu ca proxenetism. Iar *copil*, potrivit Legii privind drepturile copilului, este orice persoană până la împlinirea vârstei de 18 ani. Așadar, în legislația Republicii Moldova există o neconcordanță în ceea ce privește vârsta la care minorul își poate exprima consimțământul la întreținerea relațiilor sexuale. Deci, pe de o parte, nu va fi incriminat și pedepsit raportul sexual cu o persoană care a împlinit deja 16 ani, iar pe de altă parte, orice acțiune de exploatare sexuală cu implicarea copilului va fi calificată ca trafic de copii, și nu ca proxenetism.

Vârsta consimțământului poate fi de asemenea diferită în funcție de principiul abordării în bază de gen. Ea poate fi mai mare pentru bărbați decât pentru femei, în special în țările unde legislația nu prevede egalitatea în drepturi pentru bărbați și femei. Din alt punct de vedere, multe legi pentru protecția copiilor de exploatarea sexuală comercială din unele țări prevăd doar situațiile de exploatare a fetelor; în timp ce exploatarea băieților rămâne a fi în afara actului legal.

Nici la nivel internațional nu există o opinie unică privind vârstă care ar fi una acceptabilă pentru ca persoana să fie recunoscută ca fiind aptă să-și exprime acordul de a întreține un raportul sexual (la momentul dat vârsta variază de la 12 la 18 ani). În același timp, stabilirea unei *vârste de consimțământ* timpurii sporește vulnerabilitatea copiilor la exploatarea sexuală comercială. În țările

unde *vârsta consimțământului* este mică, copiii care au atins această vârstă sunt deosebit de vulnerabili în fața violenței și exploatării, în special dacă în legislație nu este stipulată nici noțiunea de exploatare a copiilor în prostituție și pornografie, și nici pedeapsa pentru această infracțiune. Dar indiferent de inadvertențele legislației, un lucru este totuși cert: *copiii niciodată nu pot da benevol acordul de a fi abuzați sau exploatați.*

Ce diferență este între abuzul sexual față de copil și exploatarea sexuală a copiilor

Abuzul sexual față de copii și exploatarea sexuală comercială a copiilor includ manipularea poziției de vulnerabilitate a copilului, utilizând copilul în calitate de obiect sexual. Abuzul sexual asupra copilului poate fi definit ca un contact între un copil și alt copil sau o persoană mai în vârstă (necunoscut, frate, soră, părinte), în care copilul este folosit ca obiect pentru satisfacerea poftelor sexuale ale abuzatorului. Astfel de acțiuni au loc prin utilizarea forței, amenințării, mituirii, presiunii sau diverselor trucuri.

Comportamentul abuziv cu caracter sexual nu întotdeauna include contactul fizic între copil și abuzator. Comportamentul abuziv presupune și exhibiționismul sau voaierism, când maturul, de exemplu, urmărește cum copilul se dezbracă sau induce/impune copii să întrețină relații sexuale unii cu alții, el privind și înregistrând video actul lor erotic.

În cazul exploatării sexuale comerciale a copilului, acesta din urmă apare nu numai ca obiect sexual, dar și ca obiect de vânzare, aspect foarte important de care urmează să ținem cont în cazul intervențiilor. Exploatarea sexuală comercială a copiilor este folosirea/implicarea copilului în acțiuni cu caracter sexual cu scopul de a obține un profit, adică în schimbul unei sume de bani, a unor obiecte sau achitării în natură, oferite acestora sau persoanei intermediare, care obține profit din exploatarea sexuală a copiilor. Exploatarea sexuală comercială este o infracțiune gravă, dar și o gravă încălcare a drepturilor copilului. Elementul cheie a acestei încălcări este faptul că infracțiunea reprezintă o relație comercială, care aduce un profit ilicit unei sau mai multor persoane. Anume venitul financiar/profitul este acel element, care deosebește ESCC de abuzul sexual. Dar în ambele cazuri este prezent elementul comun: violența.

Este important de menționat că „tranzacțiile” achitate în natură, trebuie de asemenea percepute ca ESCC. Deseori acestea sunt vizualizate ca fiind

efectuate cu acordul copilului, prin urmare el ar fi exploatat sexual în schimbul unei „protecții”, a unui loc de dormit, a posibilității de a obține note bune la școală. Însă chiar și în cazul când copilul „dă acordul” la o astfel de „tranzacție”, acordul lui este totuși o consecință a manipulării din partea adultului, care face abuz de situație prin statutul și puterea sa.

Exploatarea sexuală comercială a copiilor se consideră un act criminal, care umilește copiii și prezintă un pericol pentru integritatea fizică și psihosocială a lor. Acest lucru a servit drept imbold pentru participanții la Primul Congres Mondial împotriva exploatării sexuale a copiilor în scop comercial (1996, Stockholm), reprezentând guvernele a 122 de țări, s-au angajat într-un parteneriat global împotriva acestui flagel. Congresul Mondial a adoptat Declarația și Planul de Acțiune pentru a susține protecția copiilor și implementarea Convenției ONU privind drepturile copilului (CDC) și a altor instrumente relevante în acțiunea de diminuare/stopare a exploatării sexuale comerciale a copiilor în întreaga lume. Articolul 34 al Convenției obligă Statele părți să protejeze copilul contra oricărei forme de exploatare sexuală și de violența sexuală, inclusiv incitarea sau constrângerea copiilor de a se da la activități sexuale ilegale, exploatarea copiilor în scopul prostituției sau altor practici sexuale ilegale, exploatarea copiilor în scopul producției de spectacole sau de materiale cu caracter pornografic. Articolul 35 prevede că Statele părți vor lua toate măsurile necesare, pe plan național, bilateral și multilateral, pentru a preveni răpirea, vânzarea și traficul de copii în orice scop și sub orice formă. Declarația și Planul de Acțiune privind combaterea exploatării sexuale a copiilor, adoptate la Congres, sunt instrumentele de bază în care este stipulată noțiunea de *exploatare sexuală comercială a copiilor (ESCC)* ca fiind *o încălcare gravă a drepturilor copilului. ESCC include în sine abuzul sexual sau exploatarea de către matur a copilului în schimbul de bani sau natură, de către un alt copil sau o altă persoană. Copilul este tratat ca obiect sexual și obiect de vânzare.*

Formele primare ale ESCC, care deseori se interpenetreză, sunt:

- implicarea copiilor în prostituție;
- pornografia infantilă/imagini ce reflectă abuz al copiilor;
- traficul de copii în scopul exploatării sexuale.
- Alte forme ale ESCC includ:
- turismul sexual și
- (în unele cazuri) căsătoriile timpurii.

Este important de menționat că exploatării sexuale comerciale sunt supuse nu numai fetele, dar și băieții.

Implicarea copiilor în prostituție

Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă stipulează clar prostituția copiilor ca noțiune: „*prostituția copiilor* reprezintă folosirea copiilor pentru activități sexuale, contra cost sau contra oricăror alte avantaje materiale”¹. Astfel implicarea copiilor în prostituție reprezintă o tranzacție comercială, în rezultatul căreia o persoană obține venit de la folosirea copilului în scopuri sexuale. Copiii pot fi găsiți de un intermediar, rolul căruia este de a încheia tranzacția și de a coordona implementarea promisiunilor făcute clientului sau chiar de a controla înțelegerea dintre exploatator și copil. Copiii pot fi de asemenea implicați în prostituție, oferind servicii sexuale fie în schimbul unor lucruri, unor necesități primare ca hrană, adăpost și securitate, fie în schimbul unor servicii, cum ar fi note bune la școală sau mai mulți bani de buzunar. Aceste acțiuni pot avea loc în diferite locuri, de exemplu, în bordeluri, baruri, apartamente, cluburi, hotelurile sau chiar în stradă.

Elementul principal, ce urmează a fi perceput și conștientizat de către specialistul care lucrează cu copiii este faptul că un copil **nu face benevol** alegerea de a practica prostituția în schimbul asigurării existenței și acoperirii nevoilor primare sau pentru a-și cumpăra anumite lucruri mărunte, copilărești. Circumstanțele ori influența persoanelor cunoscute, a semenilor, situația socială precară și sistemul eronat de valori îl aduc în astfel de situații, în care maturii abuzează și se folosesc de vulnerabilitatea copiilor și îi exploatează sexual. Astfel, sintagmele „copil-prostituată” sau „lucrător minor al industriei sexului” nu corespund realității și sunt incorect utilizate, deoarece ar însemna că într-un fel anume copilul și-a ales benevol o profesie. În realitate însă este vorba de adulți, care, profitând de poziția lui de vulnerabilitate, abuzul de putere și dorința copilului de a câștiga bani, creează cererea de copii, ca obiect sexual, lansează asemenea sintagme greșit utilizate cu tentă de noțiuni, numind fenomenul „prostituție infantilă”, iar copiii „lucrători minori ai industriei sexului”, și nu victime ale abuzului și exploatării.

Pornografia infantilă (imagini ce reflectă abuz sexual asupra copiilor) și utilizarea tehnologiilor informaționale

O abordare mai recentă este utilizarea termenului „*imagini ce reflectă abuz sexual copilului*” care este echivalentul termenului „*pornografie infantilă*”,

¹ Protocol facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, art. 2 (b).

însă reflectă mai amplu conținutul și natura imaginii. În plus, cuvântul „**pornografie**” implică elementul de consimțământ din partea copilului și permite infractorilor și potențialilor abuzatori să minimizeze gravitatea acțiunilor comise de către ei atunci când accesează și vizualizează aceste imagini.² În interesul acestei publicații aceste două sintagme vor fi utilizate ca și sinonime.

Potrivit aceluiași Protocol facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului..., *pornografia infantilă* înseamnă „...orice reprezentare, prin orice mijloace, a copiilor angajați într-o activitate sexuală explicită, reală ori simulată, sau orice altă expunere a organelor sexuale ale copiilor, în principal în scopuri sexuale”.³ Pornografia infantilă include fotografiile, producții video și audio, precum și descrierea în formă scrisă a oricărui conținut cu caracter sexual, fiind răspândită prin intermediul filmelor, casetelor video, telefoanelor mobile, CD-urilor sau fișierelor electronice, a revistelor, cărților, desenelor etc.

Producția de imagini ce reflectă abuzul copiilor poate fi divizată în 2 tipuri:

- *Pornografie infantilă deghizată/voalată*, unde nu se reprezintă relațiile sexuale în formă deschisă, dar sunt folosite imagini/reprezentări cu copii, în care ei sunt reprezentați dezbrăcați;
- *Pornografie infantilă de tip deschis/nevoalată* – prezentarea imaginilor cu copii, implicați nemijlocit în relații sexuale.

Implicarea și folosirea copiilor în producerea oricărui tip de pornografie se consideră exploatare sexuală, dar standardele existente ale dreptului internațional se limitează la recunoașterea ca încălcare a legii/infracțiune numai a tipului de pornografie nevoalată/deschisă.

Prin intermediul pornografiei infantile copiii sunt exploatați în diferite modalități. În primul rând, ei pot fi ușor mințiți sau impuși să se implice în acțiuni sexuale pentru ca ulterior să fie produs materialul pornografic. Dar imaginile pot fi făcute și în procesul exploatării sexuale a copilului, fără știrea lui. Imaginile sunt apoi distribuite, comercializate sau schimbate cu altele. În al doilea rând, persoanele care utilizează și/sau sunt pur și simplu posesori de pornografie infantilă, de asemenea exploatează copiii prin faptul că cererea în astfel de imagini menține stimulul de a produce astfel de materiale și, în

---

² Recomandările participanților la cel de-al III-lea Congres Mondial Împotriva Exploatării Sexuale Comerciale a Copiilor de la Rio de Janeiro, Brazilia, 2008.

³ Protocol facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, art. 2 (c).

consecință, chiar de a exploata sexual copiii. În al treilea rând, producătorii de imagini ce reflectă abuz sexual asupra copiilor de obicei utilizează produsele lor pentru a constrânge sau șantaja/manipula copiii, reprezentați în materialele pornografice.

Cea mai frecventă utilizare a pornografiei infantile rezidă în excitarea sexuală și satisfacția sexuală a utilizatorului sau posesorului unui astfel de material. Dar aceste imagini sunt utilizate de asemenea pentru demonstrarea și acceptarea unui anumit comportament, secundat de convingerea că nu e nimic anormal (de exemplu, cultivarea convingerii că a menține relații sexuale cu un copil „este normal”), pentru stabilirea relației de încredere cu alte persoane, interesate în exploatarea sexuală a copiilor, pentru accesul în cluburile/localurile private și pentru avantaje financiare.

Tehnologiile noi și dezvoltarea Internetului creează pentru amatorii de pornografie infantilă și mai multe posibilități comerciale de exploatare a copiilor, inclusiv contribuind la dezvoltarea rețelelor de răspândire a imaginilor ce reflectă abuz sexual asupra copiilor. Actualmente cele mai multe materiale cu pornografie infantilă se produc și se răspândesc prin intermediul tehnologiilor informaționale și a rețelei Internet. Posesorii de imagini pornografice utilizează Internetul pentru a face schimb de fișiere, pentru a le accesa pe grupe de schimb de știri, pentru a avea acces și comunica în sistemele „De la egal la egal”. Ei utilizează de asemenea și alte tehnologii ce permit și facilitează schimbul și comercializarea imaginilor ce reflectă abuz sexual asupra copiilor.

În plus, abuzatorii/exponenții exploatării sexuale a copiilor utilizează telefoanele mobile și comunică activ prin chat-uri/rețele de socializare și alte spații de comunicare din Internet pentru a face cunoștință, a recruta și/sau acosta copii, pe care mai apoi să-i supună exploatării, ceea ce reprezintă un risc sporit pentru copiii utilizatori permanenți de tehnologii informaționale.

Traficul de copii în scopul exploatării sexuale

Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă este practic primul document în care întâlnim noțiunea *trafic de copii*: „vânzarea de copii este considerat orice act sau tranzacție prin care un copil este transferat de orice persoană sau grup de persoane către o altă persoană ori către

un alt grup contra cost sau contra oricăror alte avantaje materiale”.⁴ Însă o definiție mai completă, mai răspândită și acceptată la nivel internațional este stipulată în Articolul 3 al Protocolului privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transfrontaliere organizate (2000). Lit. **c**) egalează noțiunea *trafic de copii* cu cea de *trafic de persoane*, stipulată expres în punctul **a**. din același Articol 3: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scopul exploatării este considerată *trafic de persoane*, chiar dacă aceștia nu fac apel la nici unul dintre mijloacele menționate la lit. a) a prezentului articol.⁵

Se cuvine să mai precizăm că, în cazul copiilor, consimțământul copilului la intenția de a fi exploatat este irelevantă, chiar dacă nu se recurge la forță, constrângere, răpire, înșelăciune, abuz de putere etc. Astfel, suntem în drept să conchidem că toți copiii, transferați sau transportați în scopul exploatării, urmează a fi recunoscuți ca victime ale traficului de persoane. Iar exploatarea presupune, ca o altă persoană, decât victima, profită de situația creată.

Traficul de ființe umane/copii din interiorul țării are practic aceleași elemente ca și traficul transnațional, doar că semnele lui sunt un pic diferite. Specificul traficului de copii intern rezidă în faptul că viitoarele victime sunt transportate nu peste hotare, ci în altă localitate în interiorul aceleiași țări, unde și sunt supuse exploatării. La etapa de exploatare sexuală, condițiile în care se află victimele pot fi diferite. Foarte mult depinde de costul serviciilor și de statutul social al clienților. Astfel, persoanele exploatate sexual în Moldova, mai ales dacă stăpânul își axează „businessul” său pe clienți străini, mărturisesc că locuiau în apartamente confortabile din capitală. Aceste condiții erau mult mai bune decât cele în care au locuit anterior cu familia. Dacă e să comparăm mărturiile victimelor traficului de copii în scopul exploatării sexuale peste hotare din perioada anilor 2001 -2004 cu cea din perioada anilor 2005 - 2009, am putea de asemenea concluziona că în ultimii ani condițiile de exploatare au devenit mai puțin dure. Victimele nu mai îndurau foame și bătăi, ca în anii precedenți, aveau acces la servicii medicale, în majoritatea cazurilor clienții le permiteau

---

⁴ Protocol facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, art. 2 (a)

⁵ În termenii prezentului Protocol: a. expresia *trafic de persoane* indică recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile similare sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe.

tinerelor să utilizeze diverse metode de contracepție în timpul contactului sexual, deși unii clienți preferau actul sexual neprotejat, considerând că riscul molipsirii cu boli sexual transmisibile de la minore este nesemnificativ. Prestarea serviciilor sexuale în hoteluri, restaurante, disco-baruri adesea este combinată cu consumație, când fetele minore sunt obligate să consume alcool și să fumeze. În consecință, majoritatea se aleg cu dependență de alcool.

În sfera exploatării sexuale criminalii tot mai des folosesc o asemenea metodă de influență asupra victimelor ca manipularea — procedeu de convingere, bazat pe înșelăciune premeditată. Manipularea acționează asupra conștiinței victimei, creându-i diferite iluzii (iluzia faptului că realitatea este așa cum o descrie manipulatorul, iluzia echității relațiilor dintre victimă și exploator, iluzia propriei alegeri libere).

De regulă, acțiunea manipuloare asupra victimelor începe îndată după sosirea lor în țara de destinație. Adesea traficanții de persoane plasează fetele care au fost de acord să lucreze în calitate de dansatoare sau chelnerițe în același apartament în care locuiesc femeile ce practică deja prostituția. Față de ele nu sunt aplicate procedee brutale de influență pentru a le determina să accepte prestarea serviciilor sexuale, ci încearcă să le convingă de profitabilitatea acestei ocupații și de faptul că acest lucru e ceva normal, absolut acceptabil în situația lor, că astfel procedează toate. Procedura dată asigură un succes mai rapid în cazul fetelor minore, care au suportat în copilărie o experiență de violență sexuală și ulterior au fost exploatare sexual. Ele adesea percep activitatea lor ca un mod de viață normal, presupunând că toate fetele trec prin experiența violenței sexuale.

Așadar, traficul de copii este un fenomen complex, multidimensional, care este determinat atât de factori declanșatori din partea familiei și comunității, cât și de factori atractivi ai pieței. Anume factorii individuali, familiali și sociali, secundați de o realitate economică dură și perspective slabe de îmbunătățire a situației îi împing pe copii spre o situație de risc privind traficul de ființe umane.

Turismul sexual

Turismul sexual reprezintă o formă mai recentă de exploatarea sexuală comercială a copiilor de către adulți, care vin dintr-o localitate/țară în alta, unde practică relațiile sexuale cu copiii. De cele mai multe ori cei care călătoresc provin dintr-o țară mai bogată decât cea pe care o vizitează. Dar turiștii sexuali pot călători în limitele aceleiași țări sau prin regiuni învecinate.

Turismul sexual „înflorește” având la bază inegalitatea de gen și economică și generează dezvoltarea altor forme de exploatare sexuală comercială a copiilor, cum ar fi traficul de copii în scopul exploatării sexuale.

Turismul sexual a contaminat diverse medii și straturi sociale – poate fi întâlnit printre persoanele solitare sau cele căsătorite, turiștii pot fi bărbați sau femei, bogați sau cu un buget mai auster. Unii turiști sexuali (care preferă relațiile sexuale cu copiii/pedofilii) caută în mod special copii, majoritatea însă sunt așa-numiții „ocazionali”, adică persoane care de obicei nu practică și nu preferă sexul cu copiii, dar profită de o situație când copilul este ușor accesibil.

Deși nu turismul generează în mod special exploatarea sexuală comercială a copiilor, abuzatorii utilizează cu succes serviciile oferite de companiile turistice, serviciile hoteliere, stațiuni balneare, restaurante, companii aeriene și alte agenții de transport din domeniu.

Anonimatul, accesibilitatea copiilor, devierea de la normele morale și valorile sociale care le controlează în viața de zi cu zi comportamentul și faptele favorizează manifestarea abuzului sexual în altă țară. Exploatarea sexuală a copiilor deseori își justifică comportamentul, argumentând că sexul cu copiii este acceptabil în cultura țării date sau de unde provin, motivând că ajută copii, oferindu-le astfel bani de buzunar, haine sau călătorii peste hotarele țării.

Țările de destinație a turiștilor sexuali se pot schimba. În cazul în care una din țările de destinație își intensifică lupta cu acest fenomen, turiștii sexuali schimbă țara de destinație, unde pot mai liber abuza sexual copiii sau unde comiterea acestei infracțiuni ar fi mai puțin riscantă.

2. LATENȚA FENOMENULUI

Vulnerabilitatea copiilor în fața ESCC

Conceptul de vulnerabilitate se referă la capacitatea de rezistență a unui organism în fața factorilor agresivi. Gradul de vulnerabilitate variază de la un individ la altul. Capacitatea de a rezista stresului este determinată în mare parte de resursele biologice, care, la rândul lor, sunt determinate genetic, dar și de suportul social de care beneficiază un individ, precum și de nivelul de dezvoltare, bagajul de cunoștințe pe care îl posedă.

Când este vorba despre copii, în virtutea faptului că aceștia sunt în proces activ de dezvoltare/formare a tuturor sistemelor (biologic, psihologic, social), gradul lor de vulnerabilitate este indiscutabil unul sporit. Însuși conceptul de copil, prin definiție, presupune o persoană vulnerabilă.

Vorbind despre copilărie, din punct de vedere psihologic aceasta se definește prin procese cognitive (de gândire) predominant concrete (≤ 12 ani). Adică până la 12 ani copiii internalizează conceptele, le consolidează, însă conceptele abstracte (dragoste, patriotism, idealism etc.) sunt încă slab reprezentate. Pe plan mental ei operează cu concepte care sunt tangibile și cu care au experiență. Gândirea concretă presupune operarea asupra situațiilor prezente, concrete, nu ipotetice, respectiv, este vorba despre incapacitatea de a prevedea sau anticipa consecințele unei acțiuni. În cazul în care copilul provine dintr-un mediu unde nevoile lui emoționale sunt neglijate, trecerea de la stadiul gândirii concrete la cel al gândirii abstracte este întârziat cu câțiva ani. Cu alte cuvinte, un copil, în virtutea specificului dezvoltării sale, în cazul în care provine dintr-un mediu nefavorabil este extrem de vulnerabil în fața unor adulți care au scopul de a exploata sexual comercial un minor.

Aspectul sexualității este un alt criteriu care plasează copilul în categoria VULNERABIL. Etapele dezvoltării cognitive, fizice și sexuale sunt predeterminate genetic. În jurul vârstei de 9 ani (± 2 ani) se declanșează programul genetic care dă startul maturizării sexuale. Sub influența modificărilor hormonale începe modificarea trăsăturilor sexuale secundare (creșterea masei musculare la băieți, creșterea sânilor și apariția ciclului menstrual la fete, apariția pilozității etc.). Același program determină și interesul care apare față de sexualitate. Se cunoaște faptul că fetele se dezvoltă cu 2 ani mai repede comparativ cu băieții, atât din punct de vedere fizic, cât și cognitiv. Astfel, la vârsta de 18 ani se armonizează/integrează dezvoltarea cognitivă, emoțională cu cea fizică, sexuală. În cazul băieților dezvoltarea sexuală precede dezvoltarea cognitivă, armonizarea are loc în jurul vârstei 23 ani (± 2 ani). Dincolo de particularitățile dezvoltării cognitive interesul față de dezvoltarea sexuală este o etapă normală în viața fiecărui adolescent. La această etapă a maturizării adolescenții sunt foarte curioși, iar în lipsa unei educații sexuale adecvate sunt predispuși a perpetua idei eronate despre sexualitatea umană. Este foarte important ca în jurul vârstei de 12 ani copiii să beneficieze de o instruire adecvată cu privire la sexualitatea umană, în caz contrar ei rămân vulnerabili în fața unor experiențe sexuale, ce pot mutila permanent identitatea lor sexuală.

În jurul vârstei de 18 ani decurge un alt proces, de asemenea, extrem de important în viața fiecărui om – la această vârstă tinerii caută răspunsul la întrebarea „cine sunt eu?”. Căutarea răspunsului la întrebările ce țin de identitate plasează tânărul în categoria VULNERABIL din perspectiva deschiderii pe care aceștia o au față de experiență. Dacă în cazul copiilor care au primit tot suportul necesar unei dezvoltări sănătoase în familie apare discernământul între „experiențe pozitive” versus „experiențe distructive”, apoi în cazul copilului care provine dintr-un mediu mai puțin suportiv această distincție nu este suficient de clară, fapt ce explică de ce unii oameni nu reușesc să iasă din categoria „caz social” pe parcursul întregii vieți. Chiar dacă un adolescent oficial se regăsește în stadiul gândirii abstracte, capabil să prevadă consecințele acțiunilor, să opereze pe plan mintal cu concepte abstracte, baza de cunoștințe a acestuia este încă limitată, iar tendința de a dobândi independența marchează această vârstă. Cunoștințele limitate, ambiția de a fi „matur”, scopurile slab definite continuă să mențină adolescentul (14-18 ani) în situația vulnerabil în fața ESCC.

Un alt criteriu care menține copilul în categoria VULNERABIL este fizicul fragil, inferior adulților. Acest aspect plasează copilul în poziția de supus. În paralel cu aspectul fizic vine și dependența socio-economică a lui față de adult, fapt care explică oarecum atitudinea de supunere a minorului față de adulți chiar și atunci când acțiunile adultului sunt îndreptate împotriva copilului.

Așadar, copilul este vulnerabil datorită nivelului său de dezvoltare fizică, intelectuală, emoțională. De asemenea curiozitatea copiilor față de tot ce este nou, inclusiv modificările fiziologice care au loc în pubertate, plasează copilul în poziția de vulnerabilitate. Adăugător, dependența copiilor față de bunurile la care au acces doar adulții datorită statutului socio-financiar, plus suportul informativ, emoțional prevăzut/sau nu de familie sunt alți factori cu potențial de creștere/scădere a mecanismelor de rezistență a copilului față de ESCC.

Lucrul cu cazurile copiilor, victime ale exploatării sexuale comerciale, este diferit de lucrul asupra altor tipuri de cazuri. Dintr-un șir de motive, copiii sunt victime „perfecte”, iar infracțiunile ce implică exploatarea lor, în special cea sexuală, sunt unele din cele mai complexe din punctul de vedere al procesului de investigație, fiind însoțite de mai multe particularități specifice.

- Copiii deseori nu au capacitatea de a se proteja din cauza nivelului de dezvoltare psihică și mentală; tot ei deseori nu doresc să vorbească despre incidentele de abuz și deseori mărturisesc numai o parte din istoria de caz.

- Adesea între copil și exploatare există o legătură emoțională; copiii pot dori curmarea situației de exploatare, dar pot să nu dorească ca infractorul să fie pedepsit.
- Exploatarea copiilor nu reprezintă incidente izolate; în plus, acestea pot dura în timp, deseori cu o severitate crescândă.
- În majoritatea cazurilor nu există probe medicale că abuzul a avut loc. Mai ales că abuzul are loc de cele mai multe ori în localuri private, fără martori.
- Cazurile de exploatare sexuală comercială a copiilor implică deseori investigații civile, criminale și administrative și adesea nu sunt prevăzute de legislație.
- Sistemul de justiție este de așa natură, încât el nu acoperă nevoile speciale ale copilului.
- Bazele legale cu privire la mărturiile copilului sunt complicate și schimbătoare. Indiferent de statutul lor de martor sau victimă, copiii adesea sunt priviți ca fiind mai puțin credibili decât inculpatul, respectiv audierea copiilor reclamă o abordare specială.

În unele țări exploatarea sexuală comercială a copiilor ține de obiceiuri tradiționale, acestea fiind parte integrală a unor culturi. În același timp, globalizarea noilor tehnologii informaționale generează un alt șir de probleme care contribuie la dezvoltarea continuă și expansiunea fenomenului. Astfel cererea de copii ca parteneri sexuali, din mai multe motive, menține fenomenul de exploatare sexuală comercială a copiilor pe agenda problemelor noului mileniu. Dar există un sistem complex de factori, care îi face pe copii vulnerabili și creează condiții ce permit ca aceștia să fie supuși exploatării sexuale comerciale.

- *Opinia publică.* Există mai multe elemente sociale, care încurajează exploatarea sexuală comercială a copiilor. Printre acestea se numără perceperea conceptului de copilărie, a sexualității copilărești, a dezvoltării copilului, perceperea conceptului de spațiu privat și public cu referire la comportamentul sexual, distribuirea puterii, a rolurilor sexuale repartizate pe principiul masculin/feminin, moralitatea sexuală.
- *Adopția.* Este o metodă răspândită de protecție a copiilor, lipsiți de familie/grija părintească, o procedură care ar trebui să fie abordată de o manieră profesională și responsabilitate deosebită. Este de fapt proces multilateral, care trebuie să asigure respectarea intereselor supreme ale copilului. În cazurile de trafic de copii termenul „adopție” poate camufla transmiterea copilului de la o persoană la alta în scopul exploatării sexuale.
- *Legislația neadecvată și corupția.* În multe țări nu există o bază legislativă complexă cu privire la prevenirea infracțiunii exploatarea sexuală

comercială a copiilor, desfășurarea investigației, a urmăririi penale a infractorilor, protecția și acordarea asistenței, acoperirea nevoilor copilului în procesul reabilitării. În afară de toate acestea, fenomenul corupției poate reprezenta principalul obstacol în lupta contra ESCC. Ca și în alte sfere infracționale, e dificil a identifica amploarea corupției existente la acest capitol.

- *Tehnologiile informaționale și de comunicare.* Aproape toți copiii și adolescenții sunt utilizatori ai tehnologiilor moderne, care, de rând cu multiplele avantaje comunicative de netăgăduit, în unele cazuri prezintă pentru ei și unele riscuri. Mai mult ca atât, chiar și copii care nu au acces la aceste tehnologii pot fi expuși de asemenea anumitor riscuri, adesea fără a realiza acest lucru. Ei pot fi fotografiați sau filmați, apoi aceste imagini video pot fi plasate în spațiul virtual al Internetului și reclamate ca marfă. Un impact negativ asupra copiilor îl poate avea și abuzul ce apare în urma comunicării pe Internet cu alte persoane sau atunci când accesează site-uri sau fișiere cu imagini pornografice. Tipurile de violență și exploatare, care parvin nemijlocit de la sursele tehnologiilor informaționale sunt:
  - producerea, răspândirea și utilizarea materialelor ce conțin imagini cu conținut pornografic;
  - acostarea on-line (încercarea de a capta încrederea copilului în scopul ademenirii lui în situația în care va fi abuzat);
  - acces la materiale, care, prin conținutul lor, lasă urme de traumă psihologică sau conduc chiar la traume fizice;
  - ademenirea, intimidarea și hărțuirea copiilor.
- *Viața și „munca” în stradă.* Copii străzii pot fi identificați în majoritatea orașelor lumii. Ajunși în stradă, în condiții și într-un mediu nefavorabil și necunoscut, fără grija și protecția părinților sau a altor maturi, copii devin foarte vulnerabili și pot fi implicați în prostituție pentru a supraviețui.
- *Sărăcia și disconfortul psihologic.* Deși în cele mai multe cazuri sărăcia poate fi un criteriu important care îi face pe copii vulnerabili la exploatare sexuală comercială, totuși acest factor nu este singurul care explică vulnerabilitatea copilului. Sărăcia contribuie la formarea unor condiții ce sporesc nivelul de vulnerabilitate în fața exploatării sexuale și limitează posibilitatea familiei de a oferi un mediu sigur pentru creșterea și dezvoltarea copilului. În același timp, mulți copii din familii vulnerabile evită exploatarea sexuală, pe când alții, din familii cu venit mediu sau înalt, devin victime ale acestei infracțiuni. În multe țări dezvoltate, în prostituție sunt implicați nu numai minori din familii social vulnerabile, cu dorința de a ieși din impas, dar și persoane tinere cu un nivel mediu de trai, care tind să câștige mai mulți bani pentru cheltuieli personale. Acești minori uneori

se află în situații de viață dificile, suferind divorțul părinților, moartea persoanei dragi sau maltratări din partea semenilor, ceea ce îi face de asemenea psihologic și social vulnerabili.

- *Violența în familie și lipsa grijii părintești.* Abuzul sexual și fizic, deseori comis de către părinți, lipsa afecțiunii părintești în familie sau din partea celor apropiați, îi fac pe copii vulnerabili în fața exploatării sexuale. ESCC este generată adesea chiar de lipsa grijii maturilor. Simțind nevoia de a părăsi casa sa, copilul se poate ciocni cu un risc sporit în urma disperării sau fricii, a presiunii din partea semenilor.
- *Comportamentul sexual iresponsabil, miturile.* Majoritatea bărbaților apreciază *cel puțin ca un succes* experiența/actul de „deflorare” a fetelor, fie prin căsătorie, fie în afara ei. În plus, există un șir de mituri populare privind relațiile sexuale cu adolescente și copii. În multe țări din Asia și Africa unii bărbați cred că relațiile sexuale cu fetele tinere (ce se presupun a fi virgine sau că au avut doar câțiva parteneri) le va garanta nemolipsirea cu boli sexual transmisibile sau chiar că se vor trata de aceste boli în urma unei astfel de relații. Alții cred că relațiile sexuale cu o fată virgină mențin tinerețea, sporesc potența, longevitatea, norocul și succesul în business și chiar îmbunătățesc sănătatea.

Profilul persoanelor ce comit infracțiuni sexuale asupra copiilor

Persoanele care comit infracțiuni sexuale contra copiilor pot fi întâlnite la toate nivelele societății. Ele pot fi identificate în oricare domeniu de activitate din orice țară. Aceste persoane pot fi hetero- sau homosexuali. Deși majoritatea dintre ele sunt bărbați, se întâlnesc și femei ce comit infracțiuni sexuale asupra copiilor.

Persoana care abuzează și exploatează un copil, nu este neapărat un pedofil, dar poate întreține relații sexuale cu un copil dat fiind că a apărut o asemenea posibilitate. De aceea, procedând la o descriere a persoanei care întreține relații sexuale cu un copil, mai corect și mai potrivit ar fi să folosim sintagma „persoana, care a comis o infracțiune sexuală asupra copiilor” (în engleză este utilizat termenul *child sex offender*).

Persoanele care comit infracțiuni sexuale asupra copiilor pot fi divizate în două grupe: „*situationali*” și „*preferențiali*”. „Situationalii” nu au preferințele sexuale axate doar pe copii, dar intră în contact cu ei când apare o astfel de posibilitate. Aceste persoane pot de asemenea exploata sexual copii pentru că li se oferă situații când copilul este ușor accesibil sau în virtutea

unor circumstanțe create, care le permit a se înșela în privința vârstei de consimțământ sau în privința acceptului copilului la întreținerea relațiilor sexuale. Abuzul sexual asupra copiilor se poate manifesta numai o singură dată, cum ar fi, de exemplu, în perioada vacanței, la odihnă, dar în unele cazuri se poate transforma în abuz de lungă durată.

Drept „situaționali” pot fi numite următoarele persoane:

- adolescenții sau adulții impulsivi/curioși, care au descoperit recent accesul la pornografie sau la noi oportunități cu caracter sexual;
- persoanele demoralizate, motivate prin puterea furiei sau care au antecedente violente;
- infractorii, scopul cărora este profitul în urma pieței pornografice și care implică copiii în acțiuni sexuale ilicite.

Categoria persoanelor „preferențiale” cuprinde pedofilii, diferiți abuzatori care au o varietate de interese sexuale deviante, și nu o preferință față de copii, abuzatori latenți, care au potențiale preferințe ilegale, dar care se limitează la comunicarea on-line.

Persoanele „preferențiale” au deja preferințe stabile față de copii. Numărul acestora este mai mic decât a celor „situaționali”, dar potențial pot dăuna și trauma mai mulți copii, deoarece aceste preferințe devin intenții și dorințe de durată.

Printre persoanele „preferențiale” putem identifica mai multe grupuri comportamentale:

„*Seducători*”, care folosesc diferite metode de manipulare pentru a crea o atitudine și dependența copilului față de propria persoană, ca ulterior să-l seducă. Deseori ei sunt gata să suporte cheltuieli financiare, curtând vreme îndelungată victimele lor și pregătindu-se să le abuzeze. Aceste persoane pot recurge la avertizări, șantaj și abuz fizic pentru a împiedica divulgarea abuzului sexual.

„*Închiși în sine*”, persoane care de asemenea preferă copii ca parteneri sexuali, dar sunt lipsiți de capacitatea „seducătorilor” de a stabili relații cu copiii. Discuțiile/contactul verbal cu copii se limitează la minim, dar tind spre relații sexuale cu copii necunoscuți sau de vârstă foarte mică.

„*Abuzatori-sadici*”, care sunt pasionați de relațiile sexuale cu copiii, dar totodată primesc satisfacție sexuală provocând durere victimelor acestora. Pentru acest tip de abuzatori este caracteristică în special

aplicarea forței în scopul întreținerii relațiilor sexuale cu copilul, răpirea și chiar uciderea victimei.

În unele situații diferențele între persoanele „preferențiale” și cele „situaționale” pot fi vagi. De exemplu, unele persoane care comit infracțiuni împotriva copiilor tratează sexul ca o modalitate de a-și simți și manifesta puterea și controlul asupra victimei.

În timp ce persoanele care comit infracțiuni/abuzuri sexuale asupra copiilor creează cererea pentru sex cu copiii, o altă categorie de persoane contribuie la *organizarea* exploatării sexuale comerciale a copiilor. În categoria acestor persoane poate intra oricine – membrii familiei, liderii comunităților, persoane private sau grupări organizate.

Literatura de specialitate oferă o listă de indicatori, care ne permit a identifica potențialii abuzatori. Ținem să precizăm că lista prezentată în continuare este una orientativă, numărul indicatorilor nu se limitează doar la cei prezentați în listă. Din care motiv atenționăm cititorii prezentului ghid că în practică pot întâlni persoane, care nu se vor încadra în caracteristicile prezentate în lista din Sumar (supraprotectivi sau geloși pe copil și prietenii lui, abuzează de alcool sau alte substanțe toxice, încurajează exhibiționismul la copii, expun copiii la filme/imagini/povestiri cu caracter erotic/pornografic, încurajează copilul să manifeste comportamente promiscue sau să se prostitueze, poartă/încurajează discuții libertine pe teme sexuale cu copiii, sunt protectivi față de viața familiei lor, nu permit copilului să participe la activități extracurriculare sau se angajează activ în organizarea și desfășurarea acestora etc.).

Studiile în domeniu indică de asemenea și asupra unei tipologiei a persoanelor, care formează și mențin cererea și oferta.⁶

- *Navigatorul*. Este persoana care poate intercepta pornografia infantilă incidental (de exemplu, prin spam), dar preferă să o păstreze, în loc să o șteargă.
- *Fantezistul*. Persoana, care își materializează fanteziile prin produse permanente, cum ar fi imagini (desene) sau text. Asemenea produse nu vor fi împărtășite neapărat cu alte persoane, dar pot nimeri în vizorul altora în mod incidental.
- *Pescarul*. Persoana care folosește o securitate on-line minimă și interacționează cu alții la minim. O asemenea persoană va fi interesată

⁶ CHILD PORNOGRAPHY AND SEXUAL EXPLOITATION OF CHILDREN ONLINE. ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents Rio de Janeiro, Brazil, 25-28 November, 2008.

de un material sexual explicit, din care face parte, pe lângă altele, și pornografia infantilă.

- *Colecționarul nesecurizat.* Această persoană cumpără, descarcă sau face schimb de pornografie infantilă de la surse ușor accesibile pe Internet sau în cadrul chat-urilor care nu impun bariere de securitate, cum ar fi parole, mesaje incryptate sau limită de imagini. Asemenea persoană este un utilizator activ și are o rețea de persoane.
- *Colecționarul securizat.* Este persoana care colectează imagini de la surse securizate, ce pot include schimbul necesar de imagini pentru a avea posibilitatea de a intra în rețea. Motivația acestei persoane este de a colecta un număr cât mai mare de imagini.
- *Curtătorul on-line.* Persoana ce a inițiat un contact sexual cu copilul în scopul obținerii unei relații sexuale, care ar include cyber-sex sau contact fizic direct. În asemenea cazuri, imaginile sunt utilizate pentru a desensibiliza copilul la acțiuni sexuale (pentru a-l acostă, astfel arătându-i că asemenea practici au loc).
- *Abuzatorul fizic.* Abuzatorii fizici sunt activ implicați în comiterea crimelor de ordin sexual asupra copiilor și pot utiliza și imagini pentru a stârni sau suplimenta nevoile lor sexuale. Abuzul copilului poate fi de asemenea înregistrat, dar nu neapărat împărtășit cu alții.
- *Producătorul.* Este persoana implicată în comiterea abuzului asupra copilului prin înregistrarea și distribuirea actului de abuz sexual.
- *Distribuitorul.* Distribuitorul imaginilor abuzive poate avea sau nu interes sexual față de copii, dar este motivat de dorința de a le vinde.

3. SUMAR

Formele ESCC	Indicatori de recunoaștere a copilului abuzat	Indicatori de recunoaștere a copilului aflat în situație de risc
<p>IMPLICAREA COPILULUI ÎN PROSTITUȚIE</p> <p>PORNOGRAFIA INFANTILĂ ȘI UTILIZAREA TEHNOLOGIILOR INFORMATIONALE</p> <p>TRAFICUL DE COPIII</p> <p>TURISMUL SEXUAL</p>	<p style="text-align: center;">Copil</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copilul a fost găsit peste hotarele țării, implicat în prostituție. • Copilul a fost oprit la hotarele țării, traversându-le cu persoane necunoscute/recent cunoscute și nu poate oferi informație cu privire la scopul și destinația plecării. • Utilizarea limbajului și jargoanelor asociate fenomenului. • Comportament provocător, sexualizat. • BST, igienă superficială. • Abuz de substanțe. • Un număr mare de adulți cunoscuți de către copil. • Anxietate, depresie, stres post-traumatic. • Sentimente intense față de persoanele bănuite. • Mențiunea copilului că a fost fotografiat, filmat cu sau fără acordul său. • Există un număr mare de victime sau suspecți pe un dosar. • Copilul relatează că discută prin Internet/menține contacte cu persoane adulte străine. • Aflarea copilului în saune/hotele/apartamente fără prezența părinților/reprezentanților legali. <p style="text-align: center;">Adult</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bănuitul manifestă interese neobișnuite față de copil. • Bănuitul posedă producție cu caracter erotic sau pornografic cu copii. • Există dovezi că bănuitul contactează /face parte din rețele de pedofili • Bănuitul petrece mult timp în localuri, unde se adună copiii. • Bănuitul utilizează tehnologiile informaționale în comunicarea cu copiii • Bănuitul posedă documente de identitate ale unor copii • Bănuitul nu dorește ca minorul să fie audiat individual 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Factori familiari:</i> nivel scăzut de educație în familie, abuz sexual în cadrul familiei, abuz de substanțe/adicții în cadrul familiei, abuz sau violență în cadrul familiei, lipsa comunicării între părinți și copii, familii monoparentale sau în divorț, absența grijii părintești (copii orfani sau instituționalizați). • <i>Factori sociali și economici:</i> sărăcie, acces limitat/lipsa accesului la sistemul educațional, povești locale de succes, lipsa de informații cu privire la riscuri, lipsa unui mediu prietenos pentru copii și adolescenți, lipsa sistemului de protecție a copilului, impact nociv al tehnologiilor informaționale asupra relațiilor sexuale, perceperea copilului în calitate de marfă. • <i>Copii în circumstanțe dificile:</i> copiii care consumă droguri sau alcool, copii neglijanți, copii instituționalizați, copii implicați în infracțiuni de furt și în cerșit.

CAPITOLUL II

CADRUL LEGISLATIV

INSTRUMENTE
INTERNAȚIONALE

CADRUL LEGISLATIV
NAȚIONAL

DREPTURILE COPILULUI

SUMAR

1. INSTRUMENTE INTERNAȚIONALE

În condițiile epocii moderne, când are loc intensificarea relațiilor internaționale, rolul principal în reglementarea acestor relații revine dreptului internațional. La etapa actuală, fiecare stat trebuie să-și exercite funcțiile interne și externe în strânsă corelare și în conformitate cu normele și principiile dreptului internațional în ceea ce privește drepturile și libertățile omului, inclusiv drepturile copilului.

O abordare globală și internațională se impune și în ceea ce privește acțiunile de prevenire și combatere a tuturor formelor de abuz sexual asupra copiilor și exploatarea lor sexuală: aplicarea de măsuri întru prevenirea acestor infracțiuni, pedepsirea infractorilor, dar și protecția victimelor minore, respectarea și garantarea drepturilor fundamentale ale acestora.

Articolul 4 din Constituția Republicii Moldova stipulează: **„Dacă există neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”**. Această normă constituțională a fost preluată și de Codul de procedură penală. În articolul 2, alin. (5), este indicat că în desfășurarea procesului penal nu pot avea putere juridică legile și alte acte normative care anulează sau limitează drepturile și libertățile omului, încalcă independența judecătorească, principiile contradictorialității, precum și cele care contravin normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Fiind de cele mai multe ori punctul de plecare pentru ancheta judiciară, mărturia copilului victimizat, ca sursă de informare pentru autorități, este foarte dificil de obținut din mai multe considerente. În primul rând, audierea minorilor trebuie să țină seama de caracteristicile psihice și fizice ale acestora. În rândul al doilea, spre deosebire de abuzurile care presupun rele tratamente sau neglijare, în cazul abuzului sexual copilul victimă-martor are un rol central pentru demersul urmăririi penale. Abuzul sexual este un act privat, unde martori sunt doar victima și abuzatorul și în care evidențele fizice sunt prezente într-un număr relativ scăzut de cazuri. În consecință, povara demonstrării abuzului sexual asupra copilului cade aproape exclusiv asupra acestuia, iar declarațiile lui vor sta la baza cazului. În sfârșit, un copil victimă-martor al abuzării de către un adult, membru al familiei sau un prieten, poate deveni anxios, supărat ori poate să-i fie frică să depună mărturie în fața judecătorului, în prezența abuzatorului. În același timp, circumstanțele

instanței de judecată și statutul de victimă-martor au de asemenea potențialul de a terifia copilul. Toate acestea, secundate de frică, anxietate, intimidarea de către adulții ce dețin puterea de control asupra copilului îl pot inhiba într-atât pe copil, încât acesta să se confrunte cu dificultăți în a relata și chiar în a-și aminti cele întâmplate cu el. Iată de ce audierea, calitatea și condițiile în care se desfășoară acest proces au o importanță deosebită în prevenirea și combaterea exploatării sexuale a copiilor, în special a copiilor victime-martori ai ESCC.

Referindu-ne în mod expres la audierea copiilor, trebuie să menționăm că în cadrul acestei proceduri urmează a fi respectate recomandările, cerințele și principiile standardelor stabilite în următoarele acte normative internaționale:

- Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989;
- Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), adoptate prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985;
- Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), adoptate prin Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1990;
- Liniile directoare pentru acțiune privind copiii în sistemul judiciar penal, adoptate de către Consiliul Economic și Social al ONU la 21 iulie 1997;
- Protocolul facultativ la Convenția privind drepturile copilului referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 25 mai 2000;
- Convenția Consiliului Europei pentru protecția copilului împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote), adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 iulie 2007;
- Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată de Comitetul de Miniștri la 23 noiembrie 2001, semnată și ratificată de Republica Moldova în aprilie 2004 (Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 343 din 20/04/2004, Seria Tratatelor Europene nr. 185);
- Recomandarea R (2000) 11 privind acțiunile împotriva traficului de ființe umane în scopul exploatării sexuale (adoptată de Comitetul de Miniștri la 19 mai 2000);
- Recomandarea R (2001) 16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale (adoptată de Comitetul de Miniștri la 31 octombrie 2001).

Noțiuni și termeni utilizați în actele internaționale

Trafic de ființe umane. Una din primele definiții, ce-i drept, cam îngustă a noțiunii trafic de ființe umane din perspectiva scopului acestuia – *exploatarea sexuală* – o regăsim în *Recomandarea R (2000) 11 a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre privind acțiunile împotriva traficului de ființe umane în scopul exploatării sexuale*. Astfel, traficul de ființe umane include procurarea de către una sau mai multe persoane fizice sau juridice și/sau organizații și transportarea sau organizarea migrării – legale sau ilegale – a persoanelor, cu sau fără consimțământul acestora, *în scopul exploatării lor sexuale, inter alia*, prin metode coercitive, în particular prin aplicarea violenței sau amenințare cu aplicarea ei, prin inducere în eroare, abuz de autoritate sau de poziție de vulnerabilitate a victimelor.

O definiție mai clară și desfășurată conține *Convenția Consiliului Europei privind măsurile contra traficului de ființe umane*, adoptată la 3 mai 2005. În conformitate cu art. 4 al Convenției, expresia „trafic de ființe umane” desemnează recrutarea, transportarea, transferul, cazarea sau primirea persoanelor, prin amenințarea cu ori prin utilizarea forței sau a altor forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate ori de o situație de vulnerabilitate sau prin oferirea ori acceptarea de plăți sau de avantaje pentru obținerea consimțământului unei persoane având autoritate asupra altei persoane, în scopul exploatării. Exploatarea cuprinde cel puțin exploatarea altor persoane prin *prostituție* sau alte forme de *exploatare sexuală*, munca ori serviciile forțate, sclavia sau practicile similare acesteia, aservirea ori prelevarea de organe.

În *Recomandarea R (2001) 16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale* se stipulează:

Exploatare sexuală este un termen general care include, printre altele: pornografia juvenilă, prostituția și sclavia sexuală, precum și traficul de copii în acest sens.

Termenul **pornografie infantilă** include orice material care reprezintă într-o manieră vizuală un copil angajat într-un comportament sexual explicit, o persoană care pare să fie un copil angajat într-un comportament sexual explicit sau imagini realiste reprezentând un copil angajat într-un comportament sexual explicit.

Prostituție juvenilă înseamnă oferirea, obținerea, furnizarea, procurarea sau folosirea unui copil pentru activități sexuale contra plată sau pentru obținerea de orice alte avantaje.

Termenul **trafic de copii** include recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea, predarea, primirea sau vânzarea de copii în scopul exploatării sexuale.

În conformitate cu articolul 9 al Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică infracțiuni referitoare la **pornografia infantilă**:

1. Fiecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a incrimina ca infracțiune, potrivit dreptului său intern, următoarele comportamente, atunci când acestea sunt comise în mod intenționat și fără drept:
  - producerea de materiale pornografice având ca subiect copii, în vederea difuzării acestora prin intermediul unui sistem informatic;
  - oferirea sau punerea la dispoziție de materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic;
  - difuzarea sau transmiterea de materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic;
  - fapta de a-și procura sau de a procura pentru alte persoane materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic;
  - posesia de materiale pornografice având ca subiect copii, într-un sistem informatic sau într-un mijloc de stocare de date informatice.
2. În sensul paragrafului 1 sus-menționat, termenul **materiale pornografice** având ca subiect copii desemnează orice material pornografic care reprezintă într-un mod vizual:
  - un minor care se dedă unui comportament sexual explicit;
  - o persoană majoră, prezentată ca o persoană minoră, care se dedă unui comportament sexual explicit;
  - imagini realiste reprezentând un minor care se dedă unui comportament sexual explicit.

Pregătirea profesională specială a personalului care lucrează cu victimele minore și audiază copiii

În articolul 8 al Protocolului facultativ la Convenția privind drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă se accentuează necesitatea pregătirii corespunzătoare, în special juridice și psihologice, a persoanelor care lucrează cu copiii, victime ale acestor infracțiuni.

Despre necesitatea desfășurării audierii copiilor de către profesioniști pregătiți anume pentru aceasta se vorbește și în articolul 35 alin. 1, lit. c) din Convenția Consiliului Europei pentru protecția copilului împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. În următorul articol (36, alin. 1) se atrage atenția asupra

luării măsurilor necesare „pentru a se asigura că toate persoanele implicate în derularea procedurii judiciare, în special judecătorii, procurorii și avocații, beneficiază de pregătire profesională în materia drepturilor copilului, a combaterii exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale asupra copiilor”.

În articolul 6 din Regulile de la Beijing, care indică necesitatea *asigurării și exercitării responsabile a puterii discreționare* suficiente în toate stadiile de procedură și la toate nivelurile de administrare a justiției privind minorii, se accentuează că persoanele responsabile care exercită această putere discreționară (adică, la luarea deciziilor pot adopta măsurile estimate a fi cele mai convenabile în fiecare caz) vor trebui special pregătite și formate. Calificarea profesională și formarea specializată sunt desemnate aici ca mijloace de asigurare a exercitării judicioase a puterii discreționare în problemele privind delincvența juvenilă.

Articolul 12 din aceleași Reguli atrage atenția asupra necesității ca ofițerii de poliție care se ocupă frecvent sau exclusiv de minori sau care se consacră mai ales prevenirii delincvenței juvenile să obțină o instruire și formare speciale. În marile orașe ar trebui create în acest scop servicii specializate ale poliției.

Audierea copilului

Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale prevede un articol aparte despre procedura de audiere a copilului abuzat. Astfel articolul 35 al convenției prevede:

1. Fiecare Parte va lua măsurile necesare, fie ele legislative sau de altă natură, pentru a se asigura că:
  - a. audierea copilului trebuie să aibă loc fără întârzieri nejustificate după ce faptele au fost sesizate autorităților competente;
  - b. interviurile cu copilul au loc, dacă este necesar, în localuri speciale sau amenajate în acest scop;
  - c. audierile copilului sunt desfășurate de către profesioniști pregătiți anume pentru aceasta;
  - d. în măsura în care este posibil sau necesar, toate audierile cu copilul vor fi desfășurate de către aceleași persoane;
  - e. numărul audierilor este cât mai limitat posibil, menținându-se în limitele minime necesare pentru scopurile procesului penal;
  - f. copilul poate fi însoțit de către reprezentantul său legal sau, dacă este adecvat, de către un adult ales de către copil, cu excepția cazului în care o decizie motivată prevede contrariul în legătură cu persoana respectivă.
2. Fiecare parte va lua măsurile necesare, fie ele legislative sau de altă

natură, pentru a se asigura că toate audierile victimei, sau, după caz, cele luate unui martor care este copil, pot fi înregistrate video și că aceste înregistrări pot fi acceptate ca probe în instanță, în conformitate cu regulile prevăzute de dreptul său intern.

3. Dacă vârsta victimei este incertă și există motive să se creadă că este vorba despre un copil, măsurile prevăzute la alineatele 1 și 2 se aplică până la confirmarea vârstei acestuia.

Un alt aspect important la care face trimitere Convenția este procedura judiciară. Astfel articolul 36, alineatul 2, prevede că „Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că:

- a. judecătorul poate dispune desfășurarea ședinței de judecată cu ușile închise;
- b. victima poate fi audiată în sala de judecată fără a fi prezentă acolo, în special prin folosirea tehnologiilor de comunicații adecvate.

În vederea protejării drepturilor și intereselor copiilor care au suferit de diferite forme de abuz sexual este foarte important ca și Republica Moldova să-și racordeze legislația națională la prevederile Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote, 25.X.2007).

2. CADRUL LEGISLATIV NAȚIONAL

În acest subcapitol au fost introduse principalele repere din legislația națională care trebuiesc cunoscute și aplicate atunci când se lucrează cu copiii victime-martori ale exploatării sexuale și abuzurilor sexuale.

Trafic de ființe umane, trafic de copii, alte noțiuni

Noul *Cod penal* (CP) al Republicii Moldova prevede separat răspunderea penală pentru **traficul de ființe umane** (art. 165) și pentru **traficul de copii** (art. 206).

Dispozițiile art. 165 și 206 CP prevăd următoarele acțiuni infracționale:

- recrutarea;
- transportarea;
- transferul;
- adăpostirea;
- primirea unei persoane.

Aceste acțiuni se săvârșesc în scop:

- a. de *exploatare sexuală comercială sau necomercială*;
- b. de exploatare prin muncă sau servicii forțate, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv prin practicarea cerșetoriei sau în alte scopuri josnice;
- c. de folosire în conflicte armate sau în activități criminale;
- d. de prelevare a organelor sau țesuturilor umane pentru transplantare;
- e. de vânzare sau cumpărare a copilului.

Acțiunile menționate la *traficul de copii* se săvârșesc și în scopul:

- a. exploatării sexuale, comerciale și necomerciale, în *prostituție sau în industria pornografică*;
- b. adopției ilegale;
- c. abandonării în străinătate.

Acțiunile infracționale menționate se realizează prin următoarele mijloace:

- a. amenințare cu aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei, inclusiv prin răpire, confiscarea documentelor, prin servitute, în scopul întoarcerii unei datorii a cărei mărime nu este stabilită în mod rezonabil;
- b. înșelăciune;
- c. abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere;
- d. dare sau primire a unei plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane;
- e. cu aplicarea violenței periculoase pentru viața, sănătatea fizică sau psihică a persoanei;
- f. prin folosirea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante pentru a asigura subordonarea persoanei ori prin folosirea violului, dependenței fizice, a armei, a amenințării cu divulgarea informațiilor confidentiale familiei victimei sau altor persoane, precum și a altor mijloace.

Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr. 241-XVI din 20.10.2005 utilizează următoarele noțiuni:

Trafic de ființe umane – recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare cu forța sau prin folosirea forței ori a unor alte mijloace de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de putere sau de situație de vulnerabilitate ori prin darea sau primirea de bani ori de beneficii de orice gen pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, în scopul exploatării acesteia.

Trafic de copii – recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scop de exploatare, chiar dacă aceste acțiuni nu se realizează cu aplicarea vreunuia din mijloacele specificate în noțiunea precedentă.

Exploatare a persoanei – abuz față de persoană pentru a obține un profit. Una dintre formele de manifestare a acestui abuz este „*obligarea la practicarea prostituției, la participarea la reprezentări pornografice în vederea producerii, difuzării și punerii în circulație a acestora pe orice cale, achiziționării, comercializării sau posedării de materiale pornografice, practicarea unor alte forme de exploatare sexuală*”.

În sensul articolelor 165 și 206 din Codul penal, prin prisma legislației internaționale în domeniu și a Legii privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, Plenul Curții Supreme de Justiție în *Hotărârea „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr. 37 din 22.11.2004*, explică înțelesul următorilor termeni și expresii:

Trafic de copii semnifică recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului, în scopul: *exploatării sexuale, comerciale și necomerciale, în prostituție sau în industria pornografică; exploatării prin muncă sau servicii forțate; exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv în cazul adopției ilegale; folosirii în conflicte armate; folosirii în activitate criminală; prelevării organelor sau țesuturilor umane pentru transplantare; abandonării în străinătate. Aceleași acțiuni însoțite: de aplicare a violenței fizice sau psihice asupra copilului; de abuz sexual asupra copilului, de exploatare sexuală comercială și necomercială a acestuia; de aplicare a torturii, a tratamentelor inumane sau degradante pentru a asigura subordonarea copilului ori însoțite de viol, de profitare de dependența fizică a copilului, de folosire a armei, de amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei copilului sau altor persoane; de exploatare în sclavie sau în condiții similare sclaviei; de folosire a copilului în conflicte armate; de prelevare a organelor sau țesuturilor pentru transplantare.*

Prin **exploatare sexuală** se înțelege impunerea persoanei la practicarea prostituției sau a altor acțiuni cu caracter sexual.

Prin **exploatare sexuală comercială** se înțelege activitate aducătoare de profituri, care are drept urmare majorarea activului patrimonial al făptuitorului sau al altor persoane, exprimându-se în folosirea victimei prin constrângere în prostituție sau în industria pornografică.

Prin **exploatare sexuală necomercială** se înțelege activitatea care nu are nici un impact direct asupra mărimii patrimoniului făptuitorului sau al altor persoane, exprimându-se în căsătorie (inclusiv poligamică), concubinaj sau alte asemenea forme de coabitare etc.

Prin **abuz sexual asupra copilului** se înțelege acțiunile violente cu caracter sexual, constrângerea la acțiuni cu caracter sexual, acțiuni perverse și asemenea acțiuni nu necesită încadrare juridică suplimentară în baza art. 172, 173, 175 din Codul penal.

Pornografia infantilă semnifică producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, schimbarea, folosirea sau deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv în formă electronică (articolul 208¹ Codul penal).

Noțiunile de copil, minor, persoană minoră

Noțiunea de copil este definită în *Legea nr. 338-XIII cu privire la drepturile copilului din 15 decembrie 1994*. Potrivit art. 1 din această lege, „o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani “. Și în art. 2 din *Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane* se indică: „copil – persoană care nu a atins vârsta de 18 ani”.

În *Codul penal* și în *Codul de procedură penală (CPP)* definiția noțiunii de copil nu se regăsește. Sunt utilizate în schimb noțiunile de „minor”, „persoană minoră”. Articolul 6, pct. 47 din Codul de procedură penală prevede că *persoană minoră* este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani. În art. 474 al aceluiași Cod (Titlul III. **Proceduri speciale, Capitolul I**. Procedura în cauzele privind minorii) se accentuează că dispozițiile acestui capitol „se aplică la cauzele în privința persoanelor care, la momentul săvârșirii infracțiunii, nu au împlinit vârsta de 18 ani”. Astfel putem concluziona că noțiunea de „copil”, definită în actele normative internaționale și naționale, și noțiunile de „minor” și „persoană minoră”, cuprinse în legislația națională, sunt noțiuni identice.

De remarcat că art. 2 din *Legea nr. 279-XIV cu privire la tineret din 11.02.1999* definește noțiunile „tineret”, „tineri” ca persoane având vârsta de 16-30 ani. Cu alte cuvinte, minorii cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani se mai consideră și „tineri”.

Noțiunile de victimă, parte vătămată și martor

Victimă. Orice persoană fizică sau juridică, căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale, se consideră victimă (art. 58 CPP).

Parte vătămată este considerată persoana fizică sau juridică căreia i-a fost cauzat un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei. Recunoașterea ca parte vătămată se efectuează prin ordonanța organului de urmărire penală.

Pentru recunoașterea în calitate de parte vătămată se cere acordul victimei care a împlinit vârsta de 18 ani. În ceea ce privește victima minoră, potrivit art. 59 CPP, acordul nu este necesar; ea va fi considerată parte vătămată fără acordul ei. De aici reiese că, spre deosebire de partea vătămată majoră, care, potrivit prevederilor art. 60, alin. (3) CPP, are dreptul de a renunța oricând la această calitate procesuală, partea vătămată minoră nu dispune expres de asemenea drept, în schimb drepturile acesteia pot fi exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de CPP.

Martorul (inclusiv martorul minor) este, potrivit articolului 90 CPP, persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de Codul de procedură penală, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate *persoanele care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează a fi constatată în cauză*.

În art. 90, alin (2) CPP, se indică șirul persoanelor care nu pot fi citate și ascultate în calitate de martori. Majoritatea absolută dintre ele se referă la persoanele care au atins majoratul. Cât privește persoanele minore, nu pot fi audiate doar acele, care, din cauza defectelor fizice sau psihice, nu sunt în stare să înțeleagă just împrejurările ce au importanță pentru cauză și să facă declarații exacte referitor la ele.

În cazul în care apar îndoieli privind capacitatea martorului minor de a înțelege just circumstanțele ce reprezintă importanță pentru cauză și de a face declarații juste, organul de urmărire penală, din oficiu, și instanța, la cererea părinților, pot invita un expert (art. 90, alin. (6), CPP). În acest caz martorul minor poate fi supus unei expertize în condiții de ambulatoriu pentru constatarea stării lui psihice și fizice.

Capacitatea de exercițiu în procesul penal

Capacitatea de exercițiu (aptitudinea de a-și exercita personal drepturile prevăzute de legislația procesual penală) o au toate persoanele majore participante la proces, cu excepția celor declarate, în modul stabilit de lege, incapabile. Astfel, potrivit articolului 75, alin (2), pct. 2), CPP, este considerată incapabilă partea vătămată care nu a împlinit vârsta de 14 ani. Ea nu-și poate exercita de sine stătător drepturile sale, acestea fiind exercitate de reprezentantul ei legal.

Partea vătămată în vârstă de până la 18 ani are capacitatea de exercițiu limitată, adică posibilitatea ei de a-și exercita de sine stătător drepturile este redusă. Fără consimțământul reprezentantului său legal ea nu este în drept să retragă cererea privitor la acțiunea prejudiciabilă comisă împotriva sa, să se împace cu bănuitul, învinuitul, inculpatul, să renunțe la acțiunea civilă înaintată de ea, să retragă plângerea depusă în interesele sale (art. 75, alin. (4), art. 76, alin. (3), CPP).

Reprezentantul legal al victimei și al părții vătămate

În calitate de reprezentant legal pot fi admiși părintele, înfietorul, tutorele sau curatorul minorului. Ei reprezintă interesele acestuia pe toată perioada de examinare a procesului penal (art. 77, alin. (1), CPP). În cazul în care victima, partea vătămată nu au reprezentanți legali din rândurile persoanelor enumerate, organul de urmărire penală are obligația să numească din oficiu ca reprezentant legal autoritatea tutelară (art. 77, alin. (2), CPP). Reprezentantul legal este admis în această calitate prin ordonanța motivată a organului de urmărire penală sau a procurorului.

Nu se admite în procesul penal în calitate de reprezentant legal al victimei și al părții vătămate minore persoana, căreia i se incumbă cauzarea, prin infracțiune, a prejudiciului moral, fizic sau material părții vătămate (art. 77, alin (4), pct. 1), CPP). Calitatea de reprezentant legal încetează odată cu atingerea majoratului de către partea vătămată și dobândirea de către aceasta a capacității depline de exercițiu.

Reprezentanții victimei, părții vătămate

Prin reprezentanții ai victimei, părții vătămate (inclusiv a celei minore), în sensul prevederilor art. 79 din Codul de procedură penală, înțelegem persoanele împuternicite de către victimă, partea vătămată să le reprezinte interesele în

cursul desfășurării procesului în cauza penală. Legiuitorul enumeră (art. 79, alin. (2), CPP) categoriile de persoane care pot deține statutul de reprezentant: avocații, persoanele împuternicite prin procură.

Partea vătămată poate avea câțiva reprezentanți, însă organul de urmărire penală este în drept să limiteze numărul reprezentanților care participă la acțiuni procesuale (art. 79, alin. (4), CPP).

Reprezentantul legal al martorului minor reprezintă în proces interesele copilului. El îl va însoți și va asista în mod obligatoriu la acțiunile procesuale cu participarea acestuia, beneficiind de drepturile prevăzute în art. 91, alin. (2), CPP (să se adreseze persoanei interesele căreia le reprezintă cu întrebări, observații, îndrumări; să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul verbal respectiv; să ia cunoștință de procesul verbal al acțiunilor procesuale la care el, împreună cu persoana interesele căreia le reprezintă, au participat pe cauza dată și să ceară completarea lui sau includerea obiecțiilor sale în procesul verbal respectiv; să invite pentru persoana, interesele căreia le reprezintă, un avocat în calitate de reprezentant).

Reprezentantul legal al martorului minor, luând parte la efectuarea acțiunilor procesuale, este obligat să se supună dispozițiilor legale ale reprezentantului organului de urmărire penală.

Avocatul martorului. Martorul minor are dreptul de a fi asistat de un avocat, care să-i reprezinte interesele în organul de urmărire penală și să-l însoțească la acțiunile procesuale efectuate cu participarea sa. Avocatul beneficiază de un șir de drepturi, prevăzute în art. 92, alin. (2), CPP (să știe în care cauză penală este citat martorul; să asiste pe tot parcursul desfășurării acțiunii procesuale la care participă persoana pe care o reprezintă; să ceară recuzarea interpretului, traducătorului care participă la audierea martorului; să înainteze cereri; să-i explice martorului drepturile lui și să atenționeze persoana care efectuează acțiunea procesuală asupra încălcărilor legii comise de ea; să se adreseze, cu permisiunea organului de urmărire penală, martorului cu întrebări, observații, îndrumări; să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul verbal respectiv; să ia cunoștință de procesele verbale ale acțiunilor procesuale la care el, împreună cu persoana interesele căreia le reprezintă, au participat și să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv).

Audierea martorului, victimei și a părții vătămate

Potrivit art. 58, alin. (10), și art. 60, alin. (5), din Codul de procedură penală, victima și partea vătămată *sunt audiate în condițiile prevăzute pentru audierea martorului*. Suplimentar, referitor la audierea părții vătămate, în art. 111, alin. (2), CPP, se indică: „Declarațiile și audierea părții vătămate se fac conform dispozițiilor ce se referă la declarațiile și audierea martorilor, fiind aplicate în mod corespunzător”.

Citarea minorului, victimei, părții vătămate pentru a face declarații

Citarea în procesul penal constituie acțiunea procedurală prin care organul de urmărire penală, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată asigură prezentarea unei persoane în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului penal (art. 235, alin. (1), CPP). Actul procedural prin care se realizează citarea se numește *citație*. De regulă, victima, partea vătămată, martorul sunt chemate în fața organului de urmărire penală prin intermediul citației scrise. Citarea poate fi făcută și prin notă telefonică sau telegrafică ori prin mijloace electronice.

Persoanele minore nu se înștiințează personal prin citație, ca în cazul persoanelor majore. Așa cum rezultă din dispozițiile art. 478 și 481 CPP, chemarea minorului la organul de urmărire penală se face prin părinții acestuia sau prin alți reprezentanți legali, iar în cazul în care minorul se găsește într-o instituție specială pentru minori, prin administrația acestei instituții. Aceștia sunt obligați să asigure prezența copilului în fața organului de urmărire penală. În caz de neprezentare, minorul în vârstă de peste 14 ani va fi adus silit. Minorul, care nu a împlinit vârsta de 14 ani, potrivit art. 199, alin. (2), CPP, nu poate fi supus aducerii silite.

Locul audierii minorului, martor, victimă, parte vătămată

În art. 106 CPP se arată că martorul (la fel ca și victima, partea vătămată) se audiază la locul desfășurării urmăririi penale. În caz de necesitate, martorul poate fi audiat la locul aflării lui.

Deși în Codul de procedură penală locul audierii minorilor nu este specificat, ar fi util ca în practică audierea lor să se desfășoare în spații special amenajate pentru aceasta (cameră specială de interviu a copiilor), și nu în birourile comisariatelor de poliție sau ale procuraturii.

Timpul și durata audierii

Audierea martorului, victimei, a părții vătămate se face, de regulă, în timpul zilei, adică în intervalul de timp cuprins între orele 6.00 și 22.00. Totuși, în cazuri excepționale, persoana poate fi audiată și în timpul nopții. În asemenea cazuri ofițerul de urmărire penală sau procurorul care efectuează audierea va indica în procesul verbal respectiv motivele audierii în această perioadă de timp (art. 107, alin. (1), CPP). Minorul se va cita la un timp ce ar exclude posibilitatea comunicării lui cu alte persoane care participă pe cauza dată (bănuți, învinuți, martori, părți vătămate).

Audierea minorului nu poate dura mai mult de 2 ore fără întrerupere. În total audierea nu poate depăși 4 ore (art. 479, alin. (1), CPP). Luând în considerare vârsta copiilor, precum și la cererea lor, a reprezentanților legali, a avocatului sau pedagogului (psihologului), durata audierii poate fi micșorată până la limita rezonabilă. Totodată, legislația procesual penală nu indică care poate fi durata întreruperii între audieri în cazul minorilor, însă, conform recomandărilor psihologilor, această pauză nu trebuie să fie mai mică de 1,5 ore.

Modul și condițiile audierii minorului martor, victimă și parte vătămată

Din dispozițiile art. 481 CPP rezultă că audierea minorului martor, victimă și parte vătămată se efectuează în condițiile prevăzute în art. 105, 109 pentru persoanele majore și art. 478-480 pentru bănuți, învinuți minori, care se aplică în modul corespunzător. Astfel:

- persoanele minore, chemate în aceeași cauză, vor fi audiate fiecare separat, fără prezența altor martori, luându-se măsuri ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei;
- înainte de începerea audierii se va constata identitatea minorului (numele, prenumele, vârsta, domiciliul, locul de studii sau de muncă);
- în cazul în care minorul suferă de o boală psihică sau de o altă boală gravă, audierea lui se va face cu consimțământul medicului și în prezența acestuia;
- minorul surdomut va fi audiat cu participarea interpretului care cunoaște semnele acestuia și poate să comunice prin ele, participarea interpretului fiind consemnată în procesul verbal;
- la audierea minorului participarea pedagogului sau psihologului este obligatorie, pedagogul sau psihologul fiind în drept, cu consimțământul organului de urmărire penală, să pună întrebări minorului, iar la sfârșitul audierii să ia cunoștință de procesul verbal sau, după caz, de

- declarațiile scrise ale minorului și să facă observații în scris referitor la plenitudinea și corectitudinea înscrierii lor;
- la audierea minorului participă, de asemenea, reprezentantul lui legal, precum și, după caz, reprezentantul lui (avocatul);
  - minorului martor, victimă, parte vătămată, înainte de începerea audierii, i se explică drepturile și obligațiile prevăzute în art. 90, inclusiv de a face declarații veridice; martorul care a atins vârsta de 16 ani va fi preîntâmpinat de răspunderea penală prevăzută de art. 313 din Codul penal pentru refuzul sau eschivarea de a face declarații și de art. 312 din Codul penal pentru declarații mincinoase, făcute cu bună-știință;
  - cel audiat este întrebat în mod obligatoriu dacă este soț (unii minori pot fi căsătoriți de la vârsta de 16 ani, fapt permis de art. 14 din Codul familiei) sau rudă apropiată cu vreuna dintre părți și în ce relații se află cu părțile; în cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a vreuneia dintre părți, i se explică dreptul de a tăcea și este întrebat dacă acceptă să facă declarații;
  - minorului i se aduce la cunoștință obiectul cauzei și i se propune să declare despre faptele și circumstanțele pe care le cunoaște și care se referă la cauză;
  - după ce minorul a făcut declarații, lui i se pot pune întrebări cu privire la faptele și circumstanțele care trebuie constatate în cauză, precum și în ce mod a luat cunoștință de cele declarate; nu se admite punerea întrebărilor sugestive sau care nu se referă la premisa probelor și întrebărilor;
  - se interzice punerea întrebărilor care urmăresc în mod evident insultarea și umilirea persoanei;
  - declarațiile depuse se consemnează într-un proces verbal al audierii, întocmit în conformitate cu prevederile art. 260 și 261 CPP.

Audierea minorului martor, victimă și parte vătămată de către judecătorul de instrucție

În noul Cod de procedură penală este prevăzută instituția audierii martorului, victimei, părții vătămate de către judecătorul de instrucție. În art. 109, alin. (3), CPP, este stipulat că în cazul în care prezența martorului la judecarea cauzei va fi imposibilă din motivul plecării lui peste hotarele țării sau din alte motive întemeiate, precum și pentru a reduce sau a exclude expunerea martorului unui vădit pericol sau pentru a reduce revictimizarea martorului, procurorul poate solicita audierea acestuia de către judecătorul de instrucție. În cadrul acestei

audieri se asigură posibilitatea bănuیتului, învinuitului, apărătorului acestuia, părții vătămăte și a procurorului de a pune întrebări persoanei audiate.

Modalități speciale de audiere a martorului, victimei, părții vătămăte

Audierea cu aplicarea unor modalități speciale este o instituție importantă în materia de protecție a martorilor, victimelor și a părților vătămăte. Potrivit art. 110 CPP, dacă există motive temeinice de a considera că viața, integritatea corporală sau libertatea martorului ori a unei rude apropiate ale sale sunt în pericol în legătură cu declarațiile pe care acesta le face într-o cauză penală, judecătorul de instrucție poate admite ca martorul respectiv să fie audiat fără a fi prezent fizic la locul unde se află organul de urmărire penală, prin intermediul mijloacelor tehnice corespunzătoare.

Aplicarea modalității speciale de audiere poate avea loc doar într-o cauză penală privind o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă și dacă există mijloacele tehnice respective. Admiterea aplicării unor asemenea modalități de audiere se face de către judecătorul de instrucție prin emiterea unei încheieri motivate la cererea motivată a procurorului, avocatului, martorului respectiv sau a oricărei persoane interesate.

Martorul audiat în asemenea condiții are dreptul de a comunica o altă informație despre identitatea sa decât cea reală. Informația despre datele personale este cunoscută doar judecătorului de instrucție. Ea se consemnează într-un proces verbal separat, ce se păstrează la sediul instanței într-un plic sigilat, în condiții de maximă siguranță a confidențialității. La locul unde se află persoana care face declarații în condițiile menționate, aceasta va fi asistată de judecătorul de instrucție respectiv. Audierea se efectuează prin intermediul unei teleconferințe cu circuit închis, cu imaginea și vocea distorsionate, astfel încât să nu poată fi recunoscut. Învinuitului, inculpatului și apărătorului acestuia, părții vătămăte i se asigură posibilitatea de a adresa întrebări persoanei audiate în asemenea condiții.

Declarațiile martorului se înregistrează prin mijloace video și se consemnează integral în procesul verbal. Casetele video pe care a fost înregistrată declarația se sigilează cu sigiliul instanței, se păstrează în original la instanță împreună cu copia procesului verbal al declarației. De menționat, că declarațiile obținute în astfel de condiții speciale pot fi utilizate ca mijloc de probă numai în măsura în care ele sunt confirmate de alte probe.

Aplicarea înregistrărilor audio sau video la audierea persoanelor

Aplicarea înregistrărilor audio sau video la audierea persoanelor este prevăzută în art. 115 din Codul de procedură penală. În alin. (1) se indică că aceste înregistrări pot fi aplicate în cadrul audierii *bănuțului, învinuțului, inculpatului, părții vătămate, a martorilor*, la cererea acestora sau din oficiu, de către organul de urmărire penală. Despre aplicarea înregistrărilor audio sau video se comunică persoanei care urmează să fie audiată înainte de începerea audierii. După cum observăm, printre persoanele, ale căror declarații pot fi înscrise pe banda audio sau video, lipsește victima.

Înregistrarea audio sau video trebuie să conțină:

- datele despre persoana care este audiată și persoana care efectuează audierea;
- toate datele care urmează să fie consemnate în procesul verbal al audierii, conform cerințelor art. 260 și 261 CPP;
- întreaga desfășurare a audierii.

Este interzisă înregistrarea audio sau video a unei părți din audiere. De asemenea, nu se admite repetarea specială pentru înregistrare audio sau video a declarațiilor deja făcute. După terminarea audierii, înregistrarea audio sau video se va reproduce în întregime în fața persoanei audiate. În cazul în care această persoană va face completări la înregistrarea audio sau video a declarațiilor sale, ele se înregistrează, de asemenea, pe caseta audio sau video. Declarațiile obținute în timpul audierii cu aplicarea înregistrării audio sau video se consemnează în procesul verbal al audierii.

Dacă în art. 115 CPP se indică la *posibilitatea* aplicării înregistrărilor audio sau video la audierea persoanelor, apoi, după cum am menționat mai sus, declarațiile martorului, victimei, părții vătămate, audiate în condițiile prevăzute de art. 110 CPP (prin intermediul teleconferinței cu circuit închis, cu imaginea și vocea distorsionate, astfel încât să nu poată fi recunoscuți) se înregistrează *în mod obligatoriu* prin mijloace tehnice video și se consemnează integral în procesul verbal al audierii.

Protecția martorului, victimei și a părții vătămate

Articolul 215 din Codul de procedură penală obligă organul de urmărire penală să ia măsuri prevăzute de legislație pentru a asigura securitatea părții vătămate, a martorului și a altor persoane participante la proces, în cazul în

care există temeieri suficiente de a considera că aceste persoane, precum și membrii familiei lor ori rudele apropiate pot fi sau sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acțiuni ilegale. Printre *măsurile de protecție procedural penale*, aplicate în cadrul urmăririi penale, vom enumera următoarele:

- interceptarea comunicărilor (convorbirilor telefonice, prin radio sau altor convorbiri cu utilizarea mijloacelor tehnice) în cazul unor amenințări de aplicare a violenței împotriva părții vătămate, martorului sau membrilor familiilor lor, potrivit art. 135, alin.(3), CPP;
- audierea martorului, victimei, părții vătămate în condițiile speciale, indicate mai sus, prevăzute de art. 110 CPP, exclude aflarea identității acestuia;
- prezentarea spre recunoaștere a persoanei în afara vizibilității celui ce urmează să o recunoască (art. 116, alin.(3), CPP);
- limitarea, în scopul asigurării protecției vieții, integrității corporale și libertății martorului și a altor persoane, de către judecătorul de instrucție, conform demersului procurorului, a dreptului învinuitului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile de a lua cunoștință de materialele sau datele privind identitatea acestora (art. 293, alin.(5), CPP); demersul procurorului se examinează în condiții de confidențialitate;
- consemnarea, la solicitarea martorului, a datelor de identitate reale a acestuia într-un proces verbal separat, care se va păstra într-un plic sigilat, excluzând posibilitatea învinuitului de a lua cunoștință de aceste date (art. 90, alin. (12), pct. 6, CPP).

Legea nr. 105-XVI cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal din 16.05.2008 prevede asigurarea securității participanților la procesul penal, a căror viață, integritate corporală, libertate ori proprietate sunt amenințate ca urmare a faptului că dețin date pe care au acceptat să le furnizeze organelor judiciare și care constituie probe concludente cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave. Potrivit art. 3 din Lege, temeieri pentru aplicarea măsurilor de protecție a persoanei în procesul penal servesc următoarele:

- a. existența stării de pericol în privința martorului, victimei, părții vătămate, altor participanți la proces;
- b. depunerea ori acceptarea depunerii unor declarații privitor la infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, fie

- depunerea ori acceptarea depunerii unei informații până la începerea procesului penal;
- c. declarațiile ce constituie probe concludente în descoperirea infracțiunilor sau în judecarea obiectivă a cauzei penale.

În Lege sunt prevăzute trei categorii de măsuri, care pot fi aplicate față de participanții la proces: măsuri urgente, măsuri de protecție și măsuri de asistență.

Măsuri urgente. Articolul 13 al legii nominalizate prevede că măsurile urgente aplicate de organul de urmărire penală, în privința persoanei protejate, constau în:

- a. asigurarea pazei personale, pazei locuinței, a reședinței ori a bunurilor;
- b. interceptarea comunicărilor ei în condițiile Codului de procedură penală;
- c. supravegherea prin intermediul mijloacelor audio/video în condițiile Codului de procedură penală;
- d. plasarea temporară într-un loc sigur;
- e. protejarea deplasării sau limitarea deplasării;
- f. eliberarea mijloacelor speciale active și pasive de protecție personală;
- g. instalarea tehnicii speciale de semnalizare în locul de detenție.

Măsuri de protecție. Conform art. 14 al Legii, în cadrul procesului penal pot fi aplicate, în privința persoanei protejate, următoarele măsuri de protecție:

- a. protecția datelor de identitate;
- b. audierea cu aplicarea unor modalități speciale;
- c. schimbarea domiciliului sau locului de muncă ori de studii;
- d. schimbarea identității, schimbarea înfățișării;
- e. instalarea unui sistem de alarmă la locuință sau reședință;
- f. schimbarea numărului de telefon;
- g. asigurarea protecției bunurilor.

Măsuri de asistență. În acordul de protecție, încheiat cu persoana aflată în pericol, pot fi incluse și alte măsuri de asistență, enumerate în art. 22 din Lege, cum ar fi:

- a. integrarea în alt mediu social;
- b. recalificarea profesională;
- c. asigurarea unui venit decent până la găsirea unui loc de muncă;

- d. asistența la obținerea unei noi profesii;
- e. asistența medicală;
- f. asistența juridică;
- g. asistența psihologică și socială.

În cazul în care constată necesitatea aplicării măsurilor de protecție, organul de urmărire penală propune procurorului emiterea unei hotărâri privind aplicarea măsurilor respective. Procurorul care conduce urmărirea penală și procurorul ierarhic superior sunt abilitați să aplice din oficiu măsurile urgente sau măsurile de asistență, cu informarea imediată sau în cel mult 24 de ore a organului abilitat.

La propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, procurorul care conduce urmărirea penală ori procurorul ierarhic superior emite o hotărâre (ordonanță) privind aplicarea măsurilor de protecție în condițiile art. 215 al Codului de procedură penală (art. 7 și 8 din Lege). Hotărârea cu privire la aplicarea măsurilor de protecție, emisă de procuror, se remite imediat organului abilitat sau în cel mult 24 de ore, executarea ei fiind obligatorie (art. 7, 8 și 25 din Lege). Totodată, în art. 5 și 6 se prevede că organul abilitat cu protecția martorilor și altor participanți la procesul penal funcționează ca subdiviziune a Ministerului Afacerilor Interne și are următoarele atribuții:

- a. asigură executarea hotărârii cu privire la aplicarea măsurilor de protecție, emise în conformitate cu art. 215, alin. (2) din Codul de procedură penală;
- b. emite decizie privind aplicarea măsurilor de protecție;
- c. identifică soluțiile necesare și suficiente în scopul aplicării măsurilor optime de protecție;
- d. elaborează, în comun cu persoana protejată, *programul de protecție*;
- e. întocmește *acordul de protecție*, care urmează a fi semnat de conducătorul organului abilitat și de persoana protejată;
- f. organizează bază de date proprie cu privire la persoanele incluse în program și la măsurile de protecție aplicate, asigurând o maximă siguranță a confidențialității;
- g. aplică măsurile de protecție conform programului de protecție;
- h. efectuează alte acțiuni prevăzute în programul de protecție;
- i. aplică, după caz, măsuri urgente sau măsuri de asistență stipulate în Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal;
- j. gestionează fonduri de la bugetul de stat și din surse de finanțare externe, necesare realizării programului de protecție.

Legea nu stabilește o diferență de aplicativitate față de persoana minoră și persoana majoră, ceea ce înseamnă că martorul, victima, persoana vătămată minoră sau altă persoană minoră se bucură de drepturi similare cu privire la aplicarea măsurilor de protecție. În plus, în scopul asigurării măsurilor de protecție, se pot efectua măsuri operative de investigație în modul stabilit de Legea privind activitatea operativă de investigații.

3. DREPTURILE COPILULUI

Constituția Republicii Moldova prevede în art. 50, alin. (4), că unul dintre drepturile fundamentale ale omului constituie interzicerea exploatării minorilor; folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală. Și Legea privind drepturile copilului consfințește principiul conform căruia „fiecare copil are dreptul la apărarea demnității și onoarei. „Atentatul la onoarea și demnitatea copilului se pedepsește în conformitate cu legislația”. (art. 7 al Legii nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului). Prezenta lege mai stipulează că „Statul ocrotește inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică, neadmițând comportarea plină de cruzime, grosolană, disprețuitoare, insultele și maltratările, antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul de băuturi alcoolice, folosirea ilicită de substanțe stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșetoriei, incitarea sau constrângerea de a practica orice activitate sexuală ilegală, exploatarea în scopul prostituției sau al altei practici sexuale ilegale, în pornografie și în materiale cu caracter pornografic, inclusiv din partea părinților sau persoanelor subrogatorii legale, rudelor.” (art. 6 al Legii nominalizate).

Principii de protecție și respect pentru drepturile copilului

În Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și în alte acte internaționale sunt stipulate un șir de principii de protecție și respect pentru copii, care se circumscriu categoriei juridice *drepturile copilului și interesul lui suprem*. Astfel, toate acțiunile întreprinse în cadrul unui proces penal în vederea copiilor-victime trebuie să se bazeze pe aceste principii. În cele ce urmează ne vom referi la cele mai relevante dintre ele.

Principiul interesului suprem al copilului. Acest principiu, care călăuzește toate documentele internaționale în materia drepturilor copilului, este

cuprins în art. 3 al Convenției: „*În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituțiile publice sau private de ocrotire socială, de către instanțe judecătorești, autorități administrative sau de organe legislative, interesele supreme ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate*”. Și în Protocolul facultativ la Convenția privind drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă se stipulează că în modul de tratament al copilului-victimă este necesar să primeze interesul suprem al copilului (art. 8, alin. 3).

Expresia „interesul suprem” semnifică faptul că în toate circumstanțele interesul copilului trebuie să prevaleze, el fiind superior (cel mai important) oricărui alt interes.

Principiul nediscriminării. Aceeași Convenție stabilește (în paragraful 1, art. 2, paragraful 2, art. 3 și în art. 4) obligațiile fundamentale ale statelor părți de a asigura și respecta toate drepturile enunțate în Convenție și de a le garanta tuturor copiilor aflați sub jurisdicția statelor, fără nici o discriminare. Dacă în paragraful 1 art. 2 al Convenției ca motive de discriminare a copilului față de care se impune protejare efectivă sunt indicate „*rasa, culoarea, sexul, limbă, religia, opinia politică sau altă opinie, naționalitatea, apartenența etnică sau originea socială, situația materială, incapacitatea fizică, statutul la naștere sau statutul dobândit al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia*”, apoi în paragraful 2 la toate acestea se adaugă „*oricare formă de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiilor sale*”.

Principiul consultării și respectării opiniilor copilului. În art. 12 din Convenție este prevăzut: „*1. Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare, ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate.*

2. În acest scop copilului i se dă, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau un organism competent, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională”.

Astfel, din dispozițiile acestui articol desprindem că principiul consultării și respectării opiniei copilului este constituit din două elemente: 1) dreptul

copilului de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește și 2) posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește. Însă dreptul copilului la exprimarea opiniilor sale conține o limitare – el trebuie să fie capabil să le formuleze. Cu toate acestea, articolul 12 nu stabilește o vârstă limită în acest sens.

Dreptul la informație. În conformitate cu art. 13 din Convenție, copilul-victimă are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde și libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului. Cu alte cuvinte, copilul-victimă are dreptul de a primi informații de orice natură (spre exemplu, despre situația și drepturile lui). Informația i se va prezenta în limba pe care o înțelege, în caz necesar va fi asigurat cu un interpret.

Dreptul de a fi protejat. Un alt principiu relevant, prevăzut în Convenție, este dreptul copilului de a fi protejat. Statul are obligația de a lua toate măsurile în vederea protejării copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mental, inclusiv abuz sexual, de rele tratamente sau de exploatare (art. 19). De asemenea copilul trebuie să fie protejat și contra oricărei forme de exploatare sexuală și de violență sexuală (art. 34).

Dreptul la confidențialitate. Acest drept este prevăzut în art. 8 al Protocolului facultativ la Convenția privind drepturile copilului referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă. Potrivit acestui articol, statele vor adopta în toate stadiile procedurii penale măsurile necesare în vederea protejării vieții private și a identității copiilor-victime și vor întreprinde măsuri conforme cu dreptul intern pentru a preveni difuzarea oricărei informații ce ar putea conduce la identificarea lor și astfel ar putea pune în pericol copilul sau membrii familiei sale. Cu alte cuvinte, nu se vor face publice adresa sau alte informații despre copil, care ar putea duce la identificarea lui sau a membrilor familiei sale. Și în Liniile directe pentru acțiune privind copiii în sistemul judiciar penal se indică: „Identificarea copilului-victimă în mass-media trebuie interzisă, atunci când este necesară protejarea vieții private a copilului”.

Asigurarea asistenței corespunzătoare pentru copilul-victimă. Statele sunt obligate să ia toate măsurile pentru a asigura asistență corespunzătoare copiilor-victime, în special pentru reintegrarea lor socială și recuperarea deplină din punct de vedere fizic și psihologic (art. 39 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului), precum și accesul copiilor-victime la

proceduri care să le permită solicitarea compensării prejudiciului suferit din partea persoanelor răspunzătoare din punct de vedere legal (art. 9, alin. 4 din Protocolul facultativ la Convenția privind drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă).

Cadrul legal național prevede și el un șir de drepturi și obligații ale copilului, victimă-martor, care se conțin în mai multe acte normative și pe care lucrătorii organelor de drept trebuie nu numai să le cunoască, dar și să le respecte, să-și desfășoare activitatea profesională în conformitate cu prevederile lor.

Drepturile și obligațiile victimei în faza de urmărire penală

În legătură cu participarea în procesul penal, articolul 58 al Codului de procedură penală însumează o serie de drepturi și obligații ce se referă la victimă. Astfel victima beneficiază de următoarele drepturi:

- să ceară ca cererea (plângerea) privind săvârșirea infracțiunii să fie înregistrată imediat și soluționată de către organul de urmărire penală, să i se elibereze certificat despre faptul că ea s-a adresat cu cerere sau o copie de pe procesul verbal despre cererea orală;
- să prezinte documente și obiecte pentru confirmarea cererii sale;
- să adreseze o cerere suplimentară privitor la vătămarea intereselor sale;
- să ceară de la organul respectiv informații despre soluționarea cererii sale;
- să depună cerere pentru a fi recunoscută ca parte civilă în procesul penal;
- să fie apărată de acțiunile interzise de lege în modul prevăzut pentru apărarea persoanelor participante la procesul penal (*victima traficului de ființe umane beneficiază de dreptul la protecție de stat de îndată ce ea a fost identificată*);
- să primească copie a ordonanței de neîncepere a urmăririi penale, să atace această ordonanță în decurs de 10 zile din momentul primirii copiei ordonanței respective și să ia cunoștință de materialele în baza cărora a fost emis acest act procedural;
- să fie asistată, la acțiunile procesuale efectuate cu participarea ei, de un apărător ales.

Aceleași articol prevede însă și un șir de *obligații* pentru victimă:

- să se prezinte la citarea organului de urmărire penală și să dea explicații la solicitarea acestui organ, *cu excepția victimei traficului de ființe umane*;

- să prezinte, la solicitarea organului de urmărire penală, obiecte, documente și alte mijloace de probă de care dispune, precum și mostre pentru cercetare comparativă;
- să accepte a fi supusă examenului medical, la cererea organului de urmărire penală, în cazul în care ea se plânde că i-a fost cauzat prejudiciu fizic;
- să se supună dispozițiilor legitime ale reprezentantului organului care îi soluționează cererea.

În cazul în care victimă este un *minor*, drepturile acesteia sunt exercitate de reprezentanții lui legali în modul prevăzut de Codul de procedură penală. *Victima minoră* își va exercita și obligațiile de asemenea prin reprezentanții săi legali. În același timp, victima minoră care a împlinit vârsta de 16 ani este prevenită asupra răspunderii penale pentru denunțare calomnioasă, făcută cu bună-știință, după cum este prevăzut în art. 311 din Codul penal. Despre aceasta se face o mențiune în conținutul plângerii depuse sau în procesul verbal privind consemnarea plângerii orale și se confirmă prin semnătura victimei (art. 58, alin. (10), art. 263, alin. (7), CPP).

Drepturile și obligațiile părții vătămate în faza de urmărire penală

În conformitate cu poziția procesuală pe care o deține în cursul urmăririi penale, partea vătămată (inclusiv cea minoră) se bucură de drepturile și are obligațiile stabilite de art. 60 din Codul de procedură penală.

Drepturile de care dispune partea vătămată:

- să cunoască esența învinuirii;
- să facă declarații și explicații;
- să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal;
- să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, a procurorului, a expertului, interpretului, traducătorului;
- să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul verbal al acțiunii respective;
- să ia cunoștință de toate procesele verbale ale acțiunilor procesuale la care a participat, să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul verbal respectiv;
- să ia cunoștință de materialele cauzei penale din momentul încheierii urmăririi penale și să noteze orice informații din dosar;

- să fie informată de organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, să primească gratuit, la solicitarea sa, copii de pe aceste hotărâri, precum și de pe hotărârea de încetare sau clasare a procesului în cauza respectivă, de neîncepere a urmăririi penale;
- să depună plângeri împotriva acțiunilor și hotărârilor organului de urmărire penală;
- să retragă plângerile depuse de ea sau de reprezentantul său, inclusiv plângerile împotriva acțiunilor interzise de lege săvârșite împotriva sa;
- să se împace cu bănuitul, învinuitul, inculpatul în cazurile prevăzute de lege;
- să facă obiecții asupra plângerilor altor participanți la proces, care i-au fost aduse la cunoștință de către organul de urmărire penală sau despre care a aflat în alte împrejurări;
- să i se restituie bunurile ridicate de organul de urmărire penală în calitate de mijloace de probă sau prezentate de ea însăși, precum și bunurile ce îi aparțin și au fost ridicate de la persoana care a săvârșit acțiunea interzisă de legea penală, să primească în original documentele care îi aparțin;
- să fie reprezentată de un apărător ales, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistată de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat.

Partea vătămată este *obligată*:

- să se prezinte la citarea organului de urmărire penală;
- să prezinte, la cererea organului de urmărire penală, obiecte, documente și alte mijloace de probă de care dispune, precum și mostre pentru cercetare comparativă;
- să accepte a fi supusă examinării corporale la cererea organului de urmărire penală în cauza privind comiterea în privința sa a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;
- să facă declarații la cererea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești;
- la cererea organului de urmărire penală, să fie supusă unei expertize, în condiții de ambulatoriu, pentru a se verifica capacitatea de a înțelege just circumstanțele care au importanță pentru cauză și să facă declarații juste în privința lor, în cazul în

care sunt temeieri verosimile de a pune la îndoială asemenea capacități;

- să se supună dispozițiilor legitime ale reprezentantului organului de urmărire penală.

În cazul în care partea vătămată este un minor, drepturile acesteia sunt exercitate de reprezentanții lui legali. Tot prin reprezentanți minorul își exercită și obligațiile.

Drepturile și obligațiile martorului minor

Drepturile martorului minor, la fel ca și ale celui care a atins majoratul, se manifestă în mai multe direcții:

- să știe în legătură cu care cauză este citat;
- să ceară recuzarea interpretului, traducătorului care participă la audierea sa;
- să înainteze cereri;
- să fie informat despre toate măsurile de protecție disponibile;
- să fie informat despre posibilitatea audierii prin intermediul unei teleconferințe cu imaginea și vocea distorsionate, astfel încât să nu poată fi recunoscut;
- să solicite organului de urmărire penală consemnarea datelor de identitate reale într-un proces-verbal separat, care se va păstra într-un plic sigilat, excluzând posibilitatea învinuitului de a lua cunoștință de aceste date;
- să refuze de a face declarații, de a prezenta obiecte, documente, mostre pentru cercetare comparativă sau date dacă acestea pot fi folosite ca probe care mărturisesc împotriva sa sau a rudelor sale apropiate;
- să facă declarații în limba maternă sau în altă limbă pe care o posedă; să ia cunoștință de declarațiile sale înregistrate, să ceară corectarea sau completarea declarațiilor sale;
- să utilizeze documente ce conțin calcule complicate, denumiri geografice și altă informație care este dificil de a o expune din memorie, notițe asupra amănuntelor greu de reținut; să ilustreze declarațiile sale cu scheme, desene grafice;
- să fie asistat de un apărător ales de el ca reprezentant;
- să scrie personal declarațiile sale în procesul verbal al audierii;

- să ceară compensarea cheltuielilor suportate în cauza penală și repararea prejudiciului cauzat de acțiunile nelegitime ale organului de urmărire penală;
- să i se restituie bunurile ridicate de organul de urmărire penală sau prezentate de el însuși în calitate de probe, să primească documentele ce îi aparțin, în original.

Legea procesual penală a prevăzut pentru persoana chemată ca martor nu numai drepturi, ci și o serie de *obligații*. Astfel, potrivit art. 90, alin. (7), Cod de procedură penală, martorul este *obligat*:

- să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței pentru a face declarații și a participa la acțiuni procesuale;
- să facă declarații veridice, să comunice tot ce știe în legătură cu cauza respectivă și să răspundă la întrebările puse, să confirme, prin semnătură, exactitatea declarațiilor sale incluse în procesul-verbal;
- să prezinte, la cererea organului de urmărire penală, obiecte, documente, mostre pentru cercetare comparativă;
- să accepte, la cererea organului de urmărire penală, examinarea corporală;
- la cererea organului de urmărire penală, să fie supus unei expertize în condiții de ambulatoriu pentru verificarea capacității de a înțelege corect circumstanțele care urmează să fie constatate în cauza respectivă și să facă declarații juste în cazul în care sunt temeieri verosimile pentru a pune la îndoială o asemenea capacitate;
- să se supună dispozițiilor legale ale reprezentantului organului de urmărire penală.

Martorul care refuză sau se eschivează să facă declarații poartă răspundere conform art. 313 din Codul penal, iar martorul care face declarații mincinoase cu bună-știință – conform art. 312, același Cod.

Articolul 90 CPP nu prevede expres obligații pentru martorul minori, în schimb le trece pe seama reprezentantului său legal:

- să se supună dispozițiilor legale ale reprezentantului organului de urmărire penală;
- să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată.

4. SUMAR

Așadar, audierea copilului, victimă-martor, în cadrul urmăririi penale este una dintre procedurile care completează imaginea generală a infracțiunii comise împotriva copilului, alături de depozițiile altor persoane și probele administrate în procesul efectuării investigațiilor. Totodată, la această etapă urmează a fi întreprinse toate măsurile necesare pentru a asigura drepturile și interesul superior ale copilului și a-l proteja împotriva riscului unei traumatizări ulterioare. Instrumentele pentru promovarea drepturilor copilului, victimă sau martor, în special ale copilului care este victimă a exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale comise asupra lor sunt de fapt standardele internaționale, precum și cele naționale.

Cadrul legal al Republicii Moldova în domeniul combaterii traficului de copii, inclusiv a exploatării sexuale comerciale a copiilor, a abuzurilor sexuale comise asupra lor, protejării victimelor acestor acțiuni infracționale corespunde, sub aspect general, standardelor internaționale, dar se impun totuși o serie de reglementări clare în ceea ce privește locația pentru audierea copilului, reducerea numărului de audieri, evitarea contactului copilului victimă cu agresorul, asigurarea înregistrării video a audierilor și utilizarea acestora în calitate de probă în instanța de judecată fără a chema copilul-victimă în instanță.

Ofițerii de urmărire penală și procurorii trebuie să beneficieze de o pregătire specială, axată pe standardele existente în domeniul drepturilor copiilor, pe nevoile speciale ale copiilor-victime ale violenței sexuale, fizice și psihologice. Ei trebuie de asemenea pregătiți în domeniul garanțiilor existente în procesul penal al Republicii Moldova, întru aplicarea acestor garanții în practică. Este important ca cel ce audiază să posede cunoștințe privitoare la psihologia dezvoltării copilului, la consecințele psihologice ale abuzului asupra copilului, la tehnicile de audiere a copilului victimă de o manieră specială. Persoanele minore trebuie să fie audiate doar de ofițerii de urmărire penală și procurorii cu pregătire specială.

Chiar și în lipsa, la momentul actual, a acestor reglementări în legislația procesual penală națională, persoanele care efectuează urmărirea penală se vor inspira din normele internaționale. Conducându-se de

ele, urmează să întreprindă măsuri pentru a desfășura audierea copiilor victime în camere, birouri, săli cu această destinație, special amenajate, dotate cu mobilier simplu, menit să creeze o ambianță care să atenueze starea de neliniște a copilului și care să-i confere siguranță emoțională. În practică trebuie să fie excluse cazurile de audiere repetată a minorului-victimă a violenței fizice și sexuale asupra unor și aceleași evenimente. Tot mai imperioasă devine aplicarea înregistrării pe banda audio sau video a tuturor audierilor persoanelor minore.

În procesul de audiere, ofițerul de urmărire penală și procurorul trebuie să fie ghidați în permanență de interesul superior al copilului.

CAPITOLUL III

**COPILUL-VICTIMĂ AL
EXPLOATĂRII SEXUALE
COMERCIALE**

**AUDIERA DIN PERSPECTIVA
PARTICULARITĂȚILOR DE
VÂRSTĂ ALE COPIILOR
EXPLOATAȚI SEXUAL**

**MANIFESTĂRILE TRAUMEI
LA COPIL**

SUMAR

1. AUDIEREA DIN PERSPECTIVA PARTICULARITĂȚILOR DE VÂRSTĂ ALE COPIILOR EXPLOATAȚI SEXUAL

Copiii deseori sunt atrași în calitate de martori în procesele judiciare. Dar în contextul abuzului sexual și exploatării sexuale copilul poate fi nu doar martorul unei infracțiuni, ci deseori este și martor, și victimă. Oricare ar fi statutul procesual, participarea în proces este o experiență dificilă și stresantă pentru copil. Din păcate, de cele mai multe ori mărturiile copiilor, victime ale exploatării sexuale comerciale, sunt singura cale de a curma suferințele lor.

Pornind de la această realitate, persoana care participă la audierea copilului are în față două sarcini importante:

- de a obține un temei credibil și complet pentru înaintarea învinuirii;
- de a proteja bunăstarea psihologică a copilului, care deja a fost prejudiciată prin experiența de abuz.

Realizarea cu succes a acestor sarcini solicită o bună înțelegere a proceselor de dezvoltare și particularităților de vârstă ale copiilor din perspectiva psihologică și socială.

Indiferent de vârstă, copilul ar putea furniza:

- descrierea incidentelor, desfășurate în fața copilului (certuri, violență și alte manifestări comportamentale ale persoanelor în situații de conflict);
- descrierea acțiunilor cu caracter sexual, îndreptate asupra copilului sau altor persoane și copii;
- descrierea exteriorului unei persoane, cu menționarea trăsăturilor feței, înălțimii, detaliilor vestimentației, culorilor, formelor etc.;
- descrierea diferitelor obiecte materiale, precizând mărimile, formele, culorile, amplasarea în spațiu etc.;
- descrierea discuțiilor cu transmiterea conținutului și tentei emoționale.

În același timp, de la copii pot fi obținute mai rar următoarele informații:

- descrierea și evaluarea caracterelor, obișnuințelor și intereselor persoanelor adulte;
- descrierea relațiilor dintre persoane înaintea actului infracțional;
- explicarea cauzelor conflictelor, certurilor, altor relații dintre persoanele adulte;
- explicarea intențiilor și planurilor persoanelor adulte, a motivației acțiunilor acestora.

De cele mai dese ori copiii sunt solicitați să ofere informație cu privire la persoanele cunoscute sau evenimentele care au avut loc în împrejurări mai mult sau mai puțin cunoscute (acasă, în curte, pe stradă). Mult mai rare sunt cazurile când mărturiile copiilor țin de persoane/localuri mai puțin cunoscute de ei. Aceste cazuri sunt complicate din punctul de vedere al obținerii și evaluării mărturiilor copilului.

Din aceste motive, lucrând cu copiii, victime ale exploatării sexuale comerciale, trebuie să luăm în considerare nu doar locul exploatării, persoanele implicate, dar și limitele de informație, pe care o poate relata copilul. Aceste limite țin de următorii factori: particularitățile de dezvoltare a copilului, distanța în timp dintre comiterea infracțiunii și depunerea mărturiilor, mediul social și cel imediat al copilului, precum și vârsta acestuia. Astfel, pentru a obține informație cu privire la un eveniment la care a participat sau pe care l-a observat un copil, trebuie să posedăm cunoștințe fundamentale despre dezvoltarea copilului în dimensiunea cognitivă, emoțională, motivațională și socială.

În prezentul ghid vom utiliza clasificarea în 3 perioade a dezvoltării copilului.

- I. Preșcolari (copiii până la vârsta de 7 ani).
- II. Școlarii mici (copiii cu vârsta între 7 – 12 ani).
- III. Adolescenți (copii cu vârsta de la 13 până la 18 ani).

A. Preșcolari (până la 7 ani)

Expresia „Cei 7 ani de-acasă”, pe care omul îi are sau nu-i are, reflectă tocmai importanța pe care această perioadă o are în evoluția psihică a copilului. În această perioadă copilul se integrează tot mai activ în mediul social și cultural din care face parte, asimilând modele de viață și experiențe. Copilul se descoperă din ce în ce mai mult pe sine, realizând că nu este identic cu ceilalți. Tot în această perioadă conștientizează că propriile acțiuni (comportamente) produc anumite reacții în mediul lui de viață sau, altfel spus, avem de a face cu o primă formă de responsabilitate.

La vârsta de **2 – 3 ani** copilul dezvoltă sentimentul de separare de alții, iar dezvoltarea vorbirii facilitează comunicarea socială. În lucrul cu copiii de această vârstă este important să cunoaștem că aceștia tind să suprageneralizeze semnificația cuvintelor, adică să aplice cuvintele pe care le-au învățat la toate obiectele, care se asociază într-un fel oarecare cu cuvântul. De exemplu, copilul care ar avea acasă o pisică și din acest motiv cunoaște cuvântul, poate denumi toate animalele cu 4 picioare „pisică”. Mecanismul fundamental,

esențial pentru dezvoltarea corespunzătoare socială și emoțională a copilului, este atașamentul acestuia – o legătură puternică, durabilă cu mama sau altă persoană, care are grijă de copil.

Discutând cu copilul de această vârstă, este esențial să ne asigurăm că el înțelege toate cuvintele și întrebările noastre, iar convorbirea urmează să fie condusă în formă de joc. De asemenea este important să cunoaștem că la această vârstă copiii se simt în siguranță doar atunci când sunt acompaniați de persoanele care le îngrijesc, motiv din care orice interacțiune cu un străin poate nu doar să îi sperie, ci și să îi facă supuși sau predispuși să dea din cap în semn de aprobare.

Perioada de la **4 la 6 ani** este caracterizată de o dezvoltare intensivă a motoricii și gândirii copilului. Copiii învață anumite deprinderi, care le permit să se deplaseze ușor și să-și pună unele scopuri specifice (de exemplu, în timpul jocului). În același timp, abilitatea de concentrare asupra unei singure activități este serios limitată; copilul obosește ușor și are nevoie de schimbări dese ale tipurilor de activitate. În plus, există și diferențe individuale, asociate temperamentului copilului.

Aceasta este de asemenea perioada dezvoltării cognitive. Copiii încep a face diferența dintre realitate și părerile lor față de realitate. Ei încep a observa că oamenii pot avea opinii diferite vis-a-vis de un eveniment și că relatările cu privire la unele probleme specifice pot fi adevărate sau false.

Copiii învață de asemenea să plaseze evenimentele în ordinea apariției lor, ceea ce nu înseamnă însă că ei sunt capabili să indice precis timpul, când a avut loc acest eveniment. La această etapă orientarea spațială devine mai practică – copiii localizează oamenii și activitățile în locuri specifice, familiare lor. Ei pot de asemenea rezolva exerciții practice, care solicită stabilirea relațiilor de cauză-efect dintre fapte. Abilitățile mintale le permit copiilor să compare obiectele conform principiului „mic-mare” și să clasifice obiectele prin similaritate sau utilizând careva criterii. Copiii încep a recunoaște cauzele propriilor emoții, însă cauza stărilor lor emoționale este atribuită mai degrabă factorilor externi, decât interni. Ei ne pot de asemenea relata despre emoțiile pe care le trăiesc.

Ca rezultat al experienței lor sociale, copiii învață a-și controla manifestarea emoțiilor, cum ar fi mânia sau frica. Ei reacționează cu grijă și empatie la sentimentele altor persoane, ceea ce îi face vulnerabili la manipulare prin apelare la empatia sau bunătatea lor.

În practică ne ciocnim cu momente când urmează să-l audiem pe copil în privința acțiunilor oamenilor și mișcărilor care aveau loc la momentul interacționării, sensul cărora copiii deseori nu-l înțeleg (de exemplu, în cazul mărturiilor cu privire la acțiuni cu caracter sexual, homosexual). Sunt doi factori de ordin psihologic, care contribuie la memorarea și reproducerea într-un fel sau altul al acțiunilor cu tentă sexuală. În primul rând, la vârsta de 3 – 4 ani la copii începe să apară sentimentul de rușine față de persoanele necunoscute, iar spre 7 – 8 ani, uneori și mai devreme, acest sentiment se atribuie persoanelor de alt gen. Astfel, chiar dacă copilul va percepe hârțuirile sexuale ca un joc, trăind sentimentul de rușine, el nu va rămâne indiferent față de acțiune, înțelegând neobișnuința și interdicția sa. Iar atitudinea emoțională față de cele întâmplate măresc precizia fixării în amintire a detaliilor acțiunilor comise. În al doilea rând, fiind supus la acțiuni cu caracter sexual, copilul este implicat într-o acțiune. Copilul este nevoit să reacționeze într-un oarecare fel la cele întâmplate, el deseori se opune, încearcă să găsească modalitatea de a înceta aceste abordări, deseori simte durere și alte senzații neplăcute. Din cauza implicării copilului într-o acțiune cu conotație emoțională (de regulă, negativă), are loc reținerea solidă a acțiunilor, semnificația cărora copilul poate și să nu o înțeleagă.

1. Audierea din perspectiva particularităților de vârstă ale copiilor exploatați sexual

Întrebarea	Ce	Cine	Unde	Când
Vârsta 2 ani	<ul style="list-style-type: none"> * Poate identifica părțile corpului pe desene * Se referă la lucruri ca „ale mele”, are sentimentul de proprietate 2,5 ani * Își exprimă plăcerile și neplăcerile în cuvinte * Se descrie pe sine sau pe alții în cuvinte precum „bun” și „rău” * Spune când un lucru este greu * Înțelege semnificația la cel puțin 3 prepoziții de loc – în, pe, în spate, sub 	<ul style="list-style-type: none"> * Poate identifica persoanele, cu care are o relație semnificativă 2,5 ani * Se referă la sine corect ca băiat sau fată 		<ul style="list-style-type: none"> 2,5 ani * Înțelege semnificația „acum”
3 ani	<ul style="list-style-type: none"> * Relatează experiențele * Poate numi 6 părți ale corpului 3,5 ani * Își exprimă sentimentele în cuvinte: trist, fericit, supărat 	<ul style="list-style-type: none"> * Își spune numele, când este întreat „Cum te numești?” * Se referă la alți copii corect ca fiind băieți sau fete * Utilizează pronumele personal eu, tu . * Poate recunoaște o imagine după memorie 		
4 ani	<ul style="list-style-type: none"> * Identifică culorile: roșu, verde, galben, albastru prin denumirea acestora * Compară textura 	<ul style="list-style-type: none"> * Cunoaște diferența dintre persoană adultă și tânără 	<ul style="list-style-type: none"> * Poate identifica locul aflării, casa cuiva, grădina 	<ul style="list-style-type: none"> * Înțelege „devreme” și „târziu” 4,5 ani * Deosebește ziua de noapte
5 ani	<ul style="list-style-type: none"> * Cunoaște mâna dreaptă și stângă 		<ul style="list-style-type: none"> * Poate numi denumirea propriului oraș, dacă este întreat 	<ul style="list-style-type: none"> * Cunoaște cuvintele: azi, ieri, mâine * Cunoaște că un minut este mai scurt decât o oră
6 ani			<ul style="list-style-type: none"> * Poate spune strada și numărul casei, unde locuiește * Poate descrie locația incidentului prin descrierea cartierului, posibil a străzii, dar nu și adresei 	<ul style="list-style-type: none"> * Cunoaște dimineața și amiaza * Poate numi ziua și luna nașterii * Poate spune ce zi a săptămânii este, dacă merge la școală * Povestește care este timpul în care se desfășoară evenimentele specifice ale zilei
7 ani				<ul style="list-style-type: none"> * Numește zilele săptămânii în ordine corectă * Denumeste timpul după – oră, jumătate de oră, posibil 15 minute

Astfel, recomandările generale de audiere a preșcolarilor au un șir de cerințe pe care le însumează Agenda de mai jos.

AGENDA DE AUDIERE A PREȘCOLARILOR

1. Limbajul, pe care îl folosim trebuie să fie simplu și pe înțelesul copilului și să conțină întrebări scurte (2-4 cuvinte), pronunțate cu voce vie, lipsite de negații.
2. Adresarea întrebărilor deschise este mai puțin eficientă la etapa de colectare a informației de la copilul de această vârstă. Începem convorbirea prin ai-i oferi copilului posibilități de a relata cele întâmplate în limbajul și tempoul său, ca apoi să trecem la întrebări scurte, dar specifice cu privire la caz.
3. În convorbirea cu copilul putem utiliza întrebările specifice ce țin de circumstanțe, de persoană (bănuț/inculpat) și părți ale corpului.
4. Întrebările ce solicită un răspuns „Da” sau „Nu” îi fac pe copii să ghicească ce dorim să auzim de la el și ne va oferi răspuns reieșind din presupunerea sa. Iar în cazul în care este inevitabil să-i oferim copilului o astfel de întrebare, trebuie să ținem cont de tonalitatea vocii și expresia feței noastre, pentru a evita orice fel de presiune asupra copilului. Vom ține minte că de fapt copiii tind să perceapă adulții ca autorități și încearcă să le satisfacă solicitările.
5. Evităm întrebările ce solicită răspuns cu privire la faptul de câte ori a avut loc un eveniment, deoarece copiii de această vârstă, chiar dacă știu a număra, nu au capacitatea de a aplica această abilitate în definirea frecvenței evenimentelor. Ei doar pot face diferență între „mult” și „puțin”.
6. La această vârstă copiii încă nu sunt capabili să definească timpul – nici din punct de vedere al datei și orei, nici din punctul de vedere al relativității (de exemplu, „înainte”, „după”, „ieri”, „azi”, „măine”). Din aceste considerente evenimentul în întrebare trebuie să fie localizat cu activitățile familiare copilului (cum ar fi mâncarea și activitățile zilnice: somnul, privirea TV, etc.) sau să aibă legătură cu persoane și locuri specifice.
7. Atunci când repetăm aceeași întrebare, copiii pot presupune fie că nu suntem satisfăcuți de răspunsul oferit anterior, fie că acest răspuns a fost incorect, fie că îi controlăm. Din acest motiv îi vom explica copilului temeiul repetării întrebărilor.
8. Copiilor le este frică să admită că ei nu corespund așteptărilor noastre, din care cauză atunci când nu vor ține minte un eveniment, le va fi greu să ne spună „nu știu”. Iată de ce trebuie să-i explicăm copilului că este mai bine să spună „nu știu” în cazul în care acesta nu știe sau nu ține minte răspunsurile la întrebările noastre.
9. Perceperea exteriorului de către copii de regulă nu este precisă. Preșcolarii vor atrage atenție mai mult la lucruri stringente, îmbrăcăminte și particularități emoțional-expresive. Mult mai rău țin minte trăsăturile feței. Înălțimea persoanei deseori o preamărește. Sunt foarte vagi pentru ei noțiunile de „tânăr” și „bătrân”. Procesele de recunoaștere de asemenea nu sunt încă bine dezvoltate.

ÎN CAZUL ÎN CARE ÎNTÂMPINĂM GREUTĂȚI ÎN PREGĂTIREA PENTRU AUDIERE SAU AUDIEREA COPILULUI, SOLICITĂM ASISTENȚA/INTERVENȚIA SPECIALISTULUI

B. Școlari mici (7 – 12 ani)

Activitatea cognitivă a copiilor devine mai selectivă, sistematică și voluntară. La această etapă copiii trebuie să-și perfecționeze abilitățile sociale și școlare. De asemenea, ei însușesc câteva strategii de memorare, ceea ce înseamnă că ei își pot aminti unele evenimente în mod voluntar. Copiii de această vârstă pot evalua comportamente în termeni de moralitate, principiile morale însele sunt în mare parte formate de părinți, rude și semenii.

Fixarea, recunoașterea și reproducerea sunt legate direct de nivelul dezvoltării intelectului la copil. Tot ceea ce se fixează în memorie fără ca elevul să înțeleagă, să descopere causalitatea se uită repede – memoria de scurtă durată. Memoria școlarului mic se sprijină pe concret, pe perceptibil.

La această etapă foarte importantă pentru dezvoltarea copilului devine relaționarea lui cu semenii (în special experiențele de a fi respins sau de a nu avea prieteni). Relațiile, experiențele cu adulții, precum și succesele sau insuccesele școlare determină imaginea de sine a copilului. Astfel structura personalității poate influența asupra manierei de a oferi mărturii. *De asemenea, trebuie să ținem cont că o experiență traumatică asociată cu crima afectează felul în care copilul percepe rolul său în acest eveniment.*

La vârsta de 11 – 13 ani copiii au tendințe să fie neverbali. Ei sunt marcați psihologic de dificultăți în exprimarea gândurilor și sentimentelor. La această vârstă ei suprimă diferite mijloace fizice de exprimare a sentimentelor puternice (de exemplu, lovirea sau plânsul) și încep să utilizeze cuvinte.

La etapa de planificare a audierii trebuie să ținem cont că la această vârstă copilul suferă schimbări de ordin calitativ și cantitativ, ceea ce înseamnă că vor exista diferențe vădite în comunicarea cu un copil de 12 ani față de cel de 7 ani. Copilul însușește pe parcursul acestei perioade un mare volum de cunoștințe, dezvoltându-și concomitent modalități noi de înțelegere. Astfel se dezvoltă o serie de calități ale cunoașterii cum ar fi: observarea atentă, atenția, exprimarea în mod desfășurat a ideilor, imaginația. Dezvoltarea gândirii este condiționată și strâns legată de dezvoltarea limbajului, dar și de dezvoltarea experienței cognitive directe – senzații, percepții, reprezentări. Toate aceste achiziții fac să se deosebească semnificativ elevul de 10-11 ani față de cel de 6-7 ani prin modul de gândire, exprimare, învățare, limbaj, rezolvare a problemelor.

Audierile „verbale” sunt foarte dificile în orice circumstanțe. În plus, la abordarea subiectelor privind victimizarea de ordin sexual, copilul devine

blocat verbal. Unii copii din această categorie de vârstă încă răspund la desen. Din perspectivă dinamică, copiii, devenind victime ale ESC la această vârstă, pierd o parte importantă a copilăriei lor și au tendința să o regăsească chiar și prin relații distructive. Categoria aceasta de copii este în mod deosebit vulnerabilă în fața molestatorilor și pedofililor.

Astfel, agenda de audiere a școlărilor mici ar include recomandările generale cuprinse în moștra ce urmează.

AGENDA DE AUDIERE A ȘCOLĂRILOR MICI

1. În discuția cu copilul, urmează să utilizăm cât mai multe întrebări generale, cu răspuns deschis, care i-ar permite copilului să ne ofere o liberă relatare a evenimentului. Cercetările au arătat, că relatările libere a copiilor de această vârstă sunt la fel de precise, ca și a adulților. De asemenea, unele cercetări constată că fetele dau răspunsuri mai complete și mai exacte decât băieții.
2. Deoarece școlarul mic manifestă nevoia de socializare afectivă și de a fi tratat ca egal, la etapa de stabilire a relației cu copilul și pe parcursul audierii trebuie să-i arătăm copilului că cele spuse de el sunt luat în serios.
3. Deși copilul poate face distincția dintre adevăr și minciună și manifestă o sugestibilitate mai redusă în comparație cu perioada anterioară de dezvoltare, trebuie să ținem minte că la această etapă nu putem folosi întrebări, care conțin răspunsuri, deoarece riscăm să-i inducem copilului o realitate distorsionată.
4. Putem utiliza, la etapa de descriere a evenimentului, imaginile locului, unde a avut loc abuzul/exploatarea, imaginea persoanelor, informația despre ce ne interesează.
5. Deși școlarii mici sunt capabili să înțeleagă afirmațiile și întrebările mai complexe, totuși evităm să utilizăm termeni juridici, care pot fi ori confuze, ori neînțelese de copil, astfel mărim nivelul de frică sau sporind sentimentul de vină.
6. Este imperios a determina motivația copilului pe durata audierii acestuia. Lucru ce poate fi făcut în cazul școlărilor mici, deoarece copiii sunt capabili să evalueze propriul comportament și acțiunile altora în termeni morali. Identificând motivația copilului, avem șansa de a defini atitudinea copilului față de bănuț/inculpat.
7. Deoarece urmează să audiem copilul referitor la circumstanțe ce țin de relații sexuale, acesta chiar și dacă nu va înțelege până la capăt semnificația acțiunilor sexuale, va conștientiza neobișnuița și „rușinea” acestora. Semnificația emoțională ridicată a acestor acțiuni sau participarea involuntară la ele contribuie la buna lor memorare. Astfel urmează să concretizăm permanent decursul cronologic al acțiunilor („Ce a fost până atunci?”, „Ce ți-a făcut, când tu....?” etc.). Neînțelegerea semnificației celor întâmplare complică descrierea lor, din acest motiv avem nevoie de întrebări de concretizare și detalizare.
8. La această vârstă scade tendința de reproducere mecanică mot-a-mot a discursului altor persoane, însă ea nu dispare complet, manifestându-se atunci, când copilul trebuie să reproducă enunțuri neînțelese. Astfel, putem oferi copilului întrebarea: „Despre ce s-a vorbit?”

ÎN CAZUL ÎN CARE ÎNTÂMPINĂM GREUTĂȚI ÎN PREGĂTIREA PENTRU AUDIERE SAU AUDIEREA COPILULUI, SOLICITĂM ASISTENȚA/INTERVENȚIA SPECIALISTULUI

C. Adolescenții (13 – 18 ani)

În termeni psihologici, vârsta de la 13 până la 18 ani este o treaptă de dezvoltare destul de dificilă pentru tineri. Procesele biologice (maturizarea fizică și sexuală) generează schimbări emoționale rapide. Dezvoltarea cognitivă deseori precede maturizarea emoțională și socială. Dezvoltarea identității derivă în dorința de independență, precum și în creșterea importanței semenilor.

Cu toate că în această perioadă dezvoltarea cognitivă este evidentă, adolescentul are dificultăți în a gândi rațional în legătură cu experiențele lui imediate. Adolescenții consideră, de exemplu, că problemele prin care trec ei, sentimentele pe care le au, experiențele pe care ei le traversează sunt unice. Pe de altă parte, dezvoltarea inteligenței permite adolescentului să conștientizeze situații care sunt mai puțin plăcute, conflictuale, tensionale. În acest mod se nasc sentimentele de tristețe, melancolie.

Se dezvoltă capacitatea de prelucrare a informației vizuale concomitent cu diferențierea evaluării vizuale a mărimii, distanței și formei. Puși să descrie anumite tablouri după vizionarea unor modele, adolescenții se pierd în detalii, dar în același timp se dezvoltă și tendința de a da un anumit sens, semnificație celor relatate (încărcătură proiectivă, copilul exprimându-și prin aceasta dorințe, sentimente, temeri).

Conduitele inteligente de la această vârstă se caracterizează prin:

- răspunsuri complexe și nuanțate la cerințe;
- diferențierea elementelor semnificative și raportarea efectelor posibile la cauzele implicate;
- dezvoltarea abilități de exprimare prin simboluri și limbaj nuanțat;
- creșterea capacității de analiză abstractă și de sesizare a ficțiunii;
- dezvoltarea capacității de a emite predicții valide bazate pe real.

Mediul socio-cultural în care trăiește adolescentul, familia, grupul de prieteni pot influența comunicarea verbală a acestuia. La vârsta respectivă se remarcă și limbajul de grup, tânărul recurgând la anumite expresii, mod de a se îmbrăca și alte obiceiuri specifice grupului din care face parte.

În relațiile cu părinții stările afective devin mai tensionate ca urmare a manifestării opoziției și culpabilității. Cu toate că în această perioadă tendința adolescentului spre independență devine din ce în ce mai evidentă, paralel cu aceasta se manifestă și dorința, nevoia de ocrotire și afecțiune din partea părinților.

Fiind perioada intrării în viață a examenelor, a responsabilităților evident exprimate, în urma unor eșecuri, insuccese, crize intense pe plan emoțional, pot apărea adevărate drame. În general aceste trăiri negative, stări conflictuale ale adolescentului sunt trecătoare și depășite cu ușurință. În anumite condiții însă (familii dezorganizate, relații violente între părinți, ruperea comunicării între părinți și copii) aceste stări se pot agrava și complica, ducând la modificări negative în comportamentul adolescentului. Când însă conflictele și frustrările îmbracă forme acute și când acestea se prelungesc în timp, pot apărea tulburări comportamentale mai evidente (abandon școlar, furt, minciună, violență etc.), dar și tulburări emoționale (depresie, anxietate).

Copiii cu vârsta de 14 – 16 ani se pot exprima mai bine, în comparație cu perioada anterioară de vârstă, dar manifestă o rezistență puternică la divulgarea situațiilor de natură sexuală, în special de incest. Obiectivul de dezvoltare care se manifestă prin ruperea atașamentelor față de părinți este deseori complicat prin necesitatea de separare de la părinte, față de care ei nu s-au atașat în mod sănătos. Trauma atașamentului este foarte puternică și explică unele din atitudinile protective, pe care le manifestă copiii față de abuzatori. Ca și în cazul incestului, un părinte rău este uneori perceput ca fiind mai bun decât lipsa unuia la această perioadă a vieții copilului. Iar conștientizarea puterii acestei dinamici poate ajuta persoana care audiază copilul să tempereze reacțiile personale/comentariile atunci când îl întrebăm sau îi vorbim adolescentului despre abuzator.

În cazul ESC a copiilor în vârstă de 16 – 17 ani, obiectivul final al dezvoltării capacității de dragoste, acceptare și implicare într-o relație intimă a fost întrerupt prin victimizare, cu consecințele de manifestare a sentimentelor de rușine, neîncredere și evitare a relațiilor. În asemenea cazuri rolul persoanei care audiază copilul este de a rămâne axat pe scopurile audierii, relaționând cu adolescentul din perspectiva acestor dinamici.

Am inclus în prezentul ghid o mostră de agendă cu recomandări generale de audiere și a adolescenților.

AGENDA DE AUDIERE A ADOLESCENȚILOR

1. În lucrul cu adolescenții trebuie să ținem cont de factorii emoționali, care pot perturba sau împiedica interacțiunea noastră cu victima-martor: frica de confruntare cu bănuitul/inculpatul sau de răzbunare a acestuia, rușinea cauzată de destăinuirea publică a vieții personale sau a experiențelor intime, sentimentul de vină și frica de stigmatizare socială. Din acest motiv, la etapa de pregătire a adolescentului pentru audiere, urmează să discutăm cu el fricile sale.
2. În lucrul cu adolescentul trebuie să înțelegem motivația lui de a depune mărturii și să încercăm să estimăm costurile psihologice ale participării sale în procedurile judiciare.
3. La etapa de evaluare a nevoilor copilului și riscurilor asociate participării acestuia în calitate de victimă-martor, urmează să identificăm cauzele potențiale ale oferirii mărturiilor false. Acestea pot fi oferite din nevoia de manifestare, primire de aprobare/susținere din partea semenilor, răzbunare, frică etc.
4. Deși la această vârstă declarațiile adolescentului sunt asemănătoare declarațiilor adulților, totuși copiii manifestă un nivel înalt de sugestibilitate, din care motiv, după ce i se oferă posibilitatea de libera expunere a evenimentului, putem să-i adresăm întrebări simple, directe și concrete, evitând întrebările ce reclamă răspunsuri cu lux de amănunte sau ce conțin informații duble.
5. Să nu uităm că adolescenții, victime-martori, sunt extrem de vulnerabili, ceea ce poate duce la amplificarea sau agravarea traumei, care este de fapt și subiectul discuției.

ÎN CAZUL ÎN CARE ÎNTÂMPINĂM GREUTĂȚI ÎN PREGĂTIREA PENTRU AUDIERE SAU AUDIEREA COPILULUI, SOLICITĂM ASISTENȚA/INTERVENȚIA SPECIALISTULUI

2. MANIFESTĂRILE TRAUMEI LA COPII

Abuzul și exploatarea sexuală afectează toate aspectele vieții copilului. Copiii pot suferi efecte negative pe termen lung atât asupra stării de sănătate, cât și asupra vieții sociale – pot fi stigmatizați atât în familie, cât și în comunitate, pot fi implicați în activități criminale.

Pentru o mai bună înțelegere a comportamentului copilului la primul contact sau la etapa de desfășurare a audierii este necesar a cunoaște dinamica abuzului și exploatării sexuale, precum și influența acestora asupra dezvoltării copilului.

Astfel, abuzul este perceput de copil ca:

- *sexualizare traumatică* – circumstanțele/condițiile în care a avut loc abuzul sexual, în rezultatul cărora sexualitatea copilului nu s-a format în mod natural; în rezultat, copilul

- percepe denaturat elementul de comportament sexual și moralitatea sexualității; formându-și conceptul de sexualitate învățată, copiii se învață a o folosi ca o strategie de manipulare a altor persoane în scopul satisfacerii propriilor necesități;
- *înșelare* – copiii descoperă pentru sine, că cineva, în care au avut încredere, le-a pricinuit sau vrea să le pricinuiască ceva rău;
  - *stigmatizare* – semnale negative de ură, rușine și vinovăție, inutilitatea și neimportanta sa, care se transmit copilului în urma unei astfel de experiențe negative; aceste semnale se transmit direct și indirect, dar stigmatizarea mai pronunțată provine în cazul blamării copilului de către persoanele, care se află în preajmă, în rezultat copilul începând să creadă că este „murdar”; totodată această situație lasă o amprentă negativă și în cazul în care copilul relatează cele întâmplate, crezând și spunând că ceea ce s-a întâmplat cu el este vina lui: „Eu cred că am provocat singur această situație, care m-a făcut să sufăr...”
  - *neputință/neaajutorare*, care se manifestă de regulă prin două forme: 1) voința, dorința și perceperea că persoana aparține sie însăși, permanent respingându-se pe sine și autodistrugându-se și 2) copilul se simte marginalizat când este ignorat, prin urmare se autodistruge.

Deseori copiii experimentează un sistem complex de simptome, legat de experiența traumatică. Pentru unii copii efectele sunt vizibile, în schimb alții își suprimă sentimentele și simptomele. Sunt copii care își reprimă sau uită experiența traumatică, dar amintirea acesteia poate reveni mai târziu. Există cazuri în care acești copii pot fi implicați în recrutarea altor copii pentru exploatare sau își pot dezvolta propriul sistem de exploatare a copiilor, astfel perpetuând ciclul abuzurilor.

Toți copiii, care au fost victime ale exploatării sexuale, vor suferi de pe urma consecințelor fizice și psihice. Când copiii au fost victimele sclaviei și le-a lipsit controlul asupra vieții pe durata exploatării, ei suferă consecințe similare torturii. De obicei, cu cât exploatarea durează mai mult, cu atât problemele de sănătate sunt mai grave.

Literatura de specialitate enumeră următoarele manifestări ale traumei la copil.

Consecințe asupra sănătății fizice:

- contactarea diferitor boli, inclusiv boli venerice și SIDA;
- apariția unei palete largi de simptome, cum ar fi dureri de cap, amețeli, dureri de inimă și probleme respiratorii, dureri stomacale și abdominale, boli de piele;
- sarcini nedorite, complicații în urma sarcinii și/sau sunt forțate să facă avorturi;
- suportarea mutilărilor fizice, inclusiv bătăi, înfometare, leziuni ale organelor sexuale.

Consecințe asupra sănătății mentale și emoționale:

- depresie;
- sentimente de pierdere a speranței;
- sentimente de vinovăție și rușine;
- gânduri suicidale;
- epuizare și probleme de somn (insomnii);
- flashback-uri (reamintiri traumatice spontane), coșmaruri, atacuri de panică, iritabilitate și alte simptome de stres;
- disociere sau retragere emoțională;
- imposibilitatea de a se concentra/abilitate limitată de a se organiza și structura;
- lipsa încrederii în sine;
- imagine de sine scăzută, sentimente de ură față de sine;
- anxietate;
- pierderea noțiunii de timp;
- sentimente confuze despre dragoste și sex;
- căderi nervoase, câteodată cu efecte permanente;
- furie.

Consecințe asupra comportamentului:

- pierderea încrederii în adulți;
- căpătarea/învățarea un comportament antisocial;
- apariția dificultăților în relaționarea cu ceilalți, inclusiv cu familia sau colegii de muncă;
- apariția dependenței de drog și alcool;
- suprimarea furiei poate determina o exagerare a acesteia împotriva altora și împotriva sa (automutilare);
- victimele pot deveni agresive și nervoase față de cei din jurul lor;

- dezvoltarea relațiilor de dependență față de abuzatorii lor;
- apariția tulburărilor ale instinctului alimentar (anorexie sau bulimie);
- schimbarea comportamentului, de cele mai multe ori, în unul hiperactiv;
- comportamentul sexual devine unul provocator/poartă îmbrăcăminte provocatoare;
- predispunere spre comiterea unor infracțiuni cum ar fi furt, acestor persoane le place să aibă bani și să-i cheltuiască foarte ușor, capătă un comportament abuziv, mint și înșeală;
- evadarea din mediul protectiv;
- lipsa voinței sau necesitatea de a controla orice situație după bunul plac al persoanei.

În timp ce unii copii sunt rezilienți, cu o capacitate mare de a se reface în urma abuzului, dacă primesc grija și suportul de care au nevoie, pentru alții stresul extrem și trauma exploatării sexuale sau a altor forme de abuz se poate solda cu un efect nedorit pe termen lung, denumit Sindromul Stresului Posttraumatic (SSPT).

SSPT poate fi dificil de diagnosticat și tratat și se caracterizează prin următoarele simptome:

- retrăirea evenimentului traumatic prin vise, coșmaruri, flash-backuri sau gânduri intruzive;
- evitarea reamintirii evenimentelor;
- simptome persistente de excitare mare, cum ar fi tulburările de somn, comportament agresiv și concentrare scăzută a atenției.

Copiii deseori omit detalii (de mare importanță pentru ofițerul de urmărire penală) în descrierea experienței traumatice, fapt cauzat fie de particularitățile de memorare, fie de capacitățile de reproducere a informației. Având în vedere că uitarea este un proces firesc și poate fi de asemenea un mecanism de coping a situației traumatice, iar victima poate să-și amintească detaliile fie cu ajutorul unor întrebări bine formulate, fie după o perioadă de timp, rolul specialistului este de a explica atât victimei, cât și altor persoane implicate în procesul de urmărire penală care sunt cauzele unui asemenea comportament.

3. SUMAR

Atunci când lucrăm cu copiii victime-martori, trebuie să avem o înțelegere completă și complexă a particularităților de dezvoltare a lor, utilizând cunoștințele noastre drept punct de pornire pentru planificarea audierii, evaluarea particularităților individuale ale copilului și nivelului său de dezvoltare cognitivă, emoțională și socială. Iar în timpul audierii copilului urmează să luăm în considerare un șir întreg de factori, care influențează exactitatea și credibilitatea mărturiilor:

- vârsta copilului;
- nivelul dezvoltării cognitive, emoționale și sociale;
- sexualitatea copilului;
- numele/forma de adresare preferabilă a copilului;
- reconstituirea verbală a evenimentelor (nivelul dezvoltării verbale);
- detaliile furnizate (memoria evenimentelor);
- informația cu privire la eveniment obținută de la alte persoane (potențială presiune exercitată de către familie);
- modalitatea de stabilire a contactului;
- perceperea noastră ca autoritate pentru copil și modalitatea în care suntem percepuți (amenințători, utili etc.);
- stilul de audiere și structurarea întrebărilor;
- factorii de personalitate;
- nevoile copilului;
- influența traumei.

În lucrul cu copiii urmează să atragem atenție de asemenea la 3 sfere: cognitivă, emoțională și interrelațională. Atribuirile cognitive sau explicațiile pe care și le dau copiii cu privire la exploatarea sexuală au un rol important pentru dezvoltarea lor ulterioară. Deoarece acești copii întâmpină dificultăți în înțelegerea corectă a evenimentului traumatic, atitudinea față de el va fi creată în baza explicațiilor date de abuzator – el mereu îi va spune victimei că este „dragoste” și e „ceva obișnuit”, că însuși actul sexual dureros și neplăcut pentru copil este o „plăcere”, iar povestirea despre cele întâmplate îi va face „rău” copilului. În afară de aceasta, gândul că a „meritat” o asemenea atitudine mărește riscurile ca un copil, supus abuzului sexual, nu va putea să recunoască ulterior situațiile de risc și să reacționeze la ele în mod adecvat. El va considera în continuare că nu are dreptul să se protejeze de hârțuirea sexuală.

Acest lucru este confirmat și de faptul că minorii abuzați sexual deseori devin victime ale hărțuirii sexuale repetate din partea semenilor sau adulților.

Având în vedere cele expuse în acest capitol, trebuie să conștientizăm că sarcina specialistului este nu doar de a colecta informația și de a evalua credibilitatea informației oferite de copil, ci și de a proteja bunăstarea psihologică a acestuia.

CAPITOLUL IV

AUDIAREA COPILULUI

CONSIDERENTE GENERALE

PLANIFICAREA AUDIERII

CONDUCEREA AUDIERII

FINALIZAREA AUDIERII

EVALUAREA AUDIERII

SUMAR

1. CONSIDERENTE GENERALE

Audierea copilului presupune un proces din mai multe etape: planificarea, conducerea, finalizarea și evaluarea audierii. În lucrul cu copilul, vom ajusta locul și timpul desfășurării audierii la particularitățile de vârstă și la manifestarea traumei suportate de copil. Orice adult, care este bănuțit/învinuit/inculpat/complice crimei comise sub nici un motiv nu trebuie să se afle cu copilul în același spațiu pe parcursul audierii. Adulții, care acompaniază copiii la audiere, sunt prezenți pentru a oferi susținere copilului, când acesta are nevoie. Ei pot și trebuie să-i ofere confortul verbal și fizic, dar nu au voie să întrerupă copilul sau să-l grăbească să dea răspunsuri, să-și manifeste starea de șoc, mânia sau neîncrederea în fața copilului. În fine, ei trebuie să păstreze confidențialitatea celor relatate.

Repere generale privind audierea copiilor, victime-martori

- Audierea trebuie să aibă loc într-un timp cât mai scurt după ce apare suspiciunea cu privire la exploatare.
- Copilul trebuie să simtă susținerea adulților și să fie sigur de aceasta pe toată durata audierii, respectând spațiu personal al copilului.
- La etapa de planificare a audierii trebuie să fie luate în considerare nivelul de dezvoltare și nevoile copilului.
- La etapa de planificare a audierii se va lua în considerare caracteristica copilului, profilul lui psihosocial și al familiei sale.
- Audierea va avea loc într-un anturaj mai puțin formal și va fi condusă de o persoană instruită în audierea copiilor.
- În măsura posibilităților, audierile trebuie să fie scurte, pentru a evita oboseala copilului.
- Îi vom crea copilului posibilitatea de a relata evenimentul în propria modalitate, înainte de a-i pune întrebări de concretizare.
- Întrebările adresate trebuie să înceapă cu cele deschise, iar întrebările directe sau de clarificare, urmează a fi puse spre sfârșitul audierii.
- Copilul urmează să fie pregătit pentru a depune mărturii și în instanța de judecată, precum și să conștientizeze urmările de lungă durată a statutului său de victimă, parte vătămată sau martor într-un dosar penal.
- Copilului trebuie să-i fie asigurată susținere pe durata întregului proces de urmărire penală și judecare a cauzei.

Deprinderile și calitățile specialistului, care realizează audierea copiilor

Conceptul de bună audiere presupune obținerea unor mărturii veridice în timp scurt asigurând totodată bunăstarea psihologică a copilului pe durata întregului proces de audiere. Filosofia relației dintre specialistul care conduce audierea și copilul victimă-martor se bazează pe asumția umanistă fundamentală conform căreia „toate persoanele sunt speciale și valoroase pentru că sunt unice”. Având la bază o astfel de filozofie specialistul implicat în lucrul cu copiii va reuși mult mai repede și eficient să stabilească o relație de încredere cu copiii. Această abordare este vitală în special în lucrul cu minorii care au suferit de exploatarea sexuală comercială. Reieșind din această filozofie se conturează o serie de calități necesare specialistului care conduce audierea copiilor.

Acceptarea necondiționată

Prin acceptarea necondiționată este recunoscută demnitatea și valoarea personală a copilului, cu experiențele sale pozitive și mai puțin pozitive, cu calitățile și defectele sale, cu toate gândurile și trăirile sale, fără a fi criticat, judecat controlat sau apreciat. Acceptarea nu presupune aprobarea sau dezaprobarea copilului. Este vorba despre acceptarea modului în care persoana simte sau crede în mod diferit decât alții. Nu este indicată utilizarea evaluărilor de genul „nu ar trebui să simți așa”, „băieții nu trebuie să simtă așa”, „fetele nu se poartă niciodată așa”. Acceptarea este o atitudine pozitivă de înțelegere a persoanei și nu una neutră (de exemplu: „Lasă nu te necăji”, „Nu este nici o problemă”). Neutralitatea poate fi percepută de către copil ca indiferență.

Empatia

Empatia este abilitatea care permite specialistului care conduce audierea de a înțelege modul în care copilul gândește, simte și se comportă. Empatia este abilitatea de „a fi cu” persoana și nu de „a fi ca” persoana cealaltă. Un indicator al empatiei este sentimentul copilului că este înțeles. Sentimentul copilului că este înțeles îl va încuraja să povestească despre experiența negativă pe care a avut-o fără a ascunde detaliile relevante ale narațiunii.

Colaborarea

Colaborarea este abilitatea specialistului de a implica copilul în deciziile legate de reabilitarea sa și reintegrarea socială. Procesul de urmărire penală ca și procedură este bine să fie construit astfel încât să susțină reabilitarea copilului victimă ESCC. Relația între specialist și copilul victimă ESCC este

una de parteneriat, bazată pe respect și acceptare. Specialistul care conduce audierea va ajuta copilul să găsească cele mai relevante informații pentru ca acesta să poată lua decizii responsabile.

Responsabilitatea

Specialistul care conduce audierea copiilor, victime ale ESCC, este responsabil pentru atitudinile și acțiunile sale. Responsabilitatea se traduce prin prevenirea utilizării greșite a cunoștințelor și metodelor de conducere a interviului, evitarea oricăror acțiuni care ar înrăutăți starea emoțională, cognitivă a copilului victimă ESCC.

Congruența

Congruența se referă la concordanța dintre comportamentul specialistului care conduce audierea, emoțiile și valorile sale personale. Este indicat să nu se exprime idei și convingeri în care specialistul nu crede cu adevărat. Lipsa de autenticitate duce la pierderea relației de încredere între specialist și copil, fapt care poate duce la rândul său la deformarea informațiilor pe care un copil le va oferi în cadrul audierii. Adăugător, lipsa congruenței sporește disconfortul emoțional al copilului, care în virtutea traumei deja și-a pierdut încrederea în adulți.

Calitatea audierii, în sensul mărturiilor colectate, va depinde și de o serie de deprinderi necesare specialistului care desfășoară audierea.

Ascultarea activă

Ascultarea este abilitatea de bază care oferă suport unei bune audieri. Ascultarea activă încurajează copiii să vorbească deschis și liber. Ascultarea activă este susținută de tonul și intensitatea vocii specialistului care conduce audierea, prin mimica și gesturile utilizate de către acesta – ele trebuie să fie adecvate conținutului și stării afective a copilului.

Observarea

Abilitățile de observare permit o înțelegere mai reală a mesajului transmis de către copilul victimă-martor supus abuzului/exploatării sexuale. Din cauza naturii infracțiunii copilul va prefera frecvent să omită sau să modifice anumite părți ale istoriei sale. Aceste omisiuni cel mai des se vor manifesta prin discrepanțe între comportamentul verbal și cel nonverbal. Un bun observator va fi capabil să aducă în discuție aceste discrepanțe astfel încât să ajute copilul să povestească episoadele mai puțin plăcute.

Adresarea întrebărilor

Audierea este o metodă invazivă de a comunica cu copilul și, ca urmare trebuie utilizată foarte atent astfel încât efectele audierii să fie mai puțin traumatizante. Mai mult, o audiere corect efectuată are potențialul de a fi un prim pas în reabilitarea copilului. Sarcina specialistului care conduce audierea este de a ajuta copilul să vorbească într-un mod în care el are posibilitate de a-și structura ceea ce i s-a întâmplat, de a-și clarifica atitudinile și valorile personale.

Întrebările pot fi închise și deschise. *Întrebările închise* sunt acele care generează răspunsuri în termenii „da”, „nu”. Aceste întrebări de cele mai multe ori duc la întreruperea comunicării. De obicei întrebările închise se folosesc pentru a verifica ceva, pentru clarificarea unei informații concrete. Exemple de întrebări închise: „Locuiești cu familia?”, „Numele tău este Lupu Ion?”. *Întrebările deschise*, din contra, sunt cele care oferă interlocutorului posibilitatea să dezvolte subiectul. Acestea de obicei încep cu „Când”, „Cum”, „Unde”, „Ce”. Exemple de întrebări deschise: „Ce ai făcut atunci când ai ajuns acasă?”, „Când s-a întâmplat prima dată?”, „Unde ați plecat după ce v-ați întâlnit?”. De notat că întrebarea „De ce?” este una periculoasă, deoarece pune persoana în situația de a găsi motive, respectiv răspunsul la această întrebare va reflecta mai degrabă o scuză inventată decât un fapt real. De asemenea întrebarea „De ce?” are potențialul de a inhiba interlocutorul.

Parafrazarea

Parafrazarea este abilitatea de a reformula ceea ce este esențial în mesaj. Parafrazarea se realizează prin utilizarea unor fraze comunicate de către copil: „Cu alte cuvinte, din ceea ce spui tu înțeleg că...”. Este important ca specialistul care conduce audierea să nu utilizeze alte cuvinte decât cele care au fost spuse de către copil. Parafrazarea se utilizează pentru a comunica copilului că el este auzit și înțeles și pentru a verifica acuratețea înțelegerii.

Sumarizarea

Sumarizarea este abilitatea de a concentra esența celor comunicate și de a le exprima în câteva propoziții scurte și clare. Scopul sumarizării este de a recapitula conținutul celor discutate pentru a încheia un subiect și trece la altul sau pentru a încheia discuția.

Pare paradoxal, dar este mult mai greu să lucrezi cu copiii decât cu adulții. Persoanele care audiază copiii au mereu nevoie de idei mai puțin ordinare și vor fi nevoite să încerce modalități de lucru cu copiii cât mai variate. Este necesar a fi foarte flexibili pentru a face față situațiilor schimbătoare.

Nemijlocit la etapa de audiere, scopul urmăririi penale nu va eclipsa în nici un caz rolul specialistului de a-i explica copilului, într-un limbaj înțeles, drepturile acestuia, asigurându-se că el nu se va sinchisi să-l informeze în privința nevoilor existente.

Ai dreptul să nu înțelegi întrebarea

Copilul, cu care discutăm deseori este învățat să asculte de adulți. Din acest motiv, în loc să recunoască sincer că nu înțelege întrebarea, el va prefera să spună că nu știe răspunsul la întrebarea pusă, ceea ce poate conduce la concluzii eronate ale adultului.

Ai dreptul să spui „Nu știu” sau „Nu țin minte”

Urmează să încurajăm copilul să admită lipsa de cunoștințe sau că a uitat ceva. În cazurile în care copiii nu țin minte sau nu cunosc unele evenimente, tind să le presupună/să fantazeze. De-aceea e bine să-i explicăm copilului că nu este nevoie să facă presupuneri, ci vom discuta doar evenimentele care au avut loc cu adevărat.

Ai dreptul să nu răspunzi la întrebare

Copilul se simte obligat să ne relateze experiențele traumatiche, dar la moment poate să nu fie pregătit să le destăinuie, ceea ce poate spori riscul mărturiilor false. De-aceea este important să-i permitem copilului să nu răspundă la întrebări incomode/supărătoare „acum”.

Ai dreptul să-mi corectezi greșelile

De regulă, copiii aleg una din două: ori sunt de acord cu cele spuse de adult, ori refuză comunicarea în cazul în care cele spuse de adult sunt eronate. De-aceea trebuie să-l încurajăm să ne corecteze atunci când greșim.

Ai dreptul la baie

Deseori în comunicarea cu copiii reieșim din așteptările sau percepțiile noastre cu privire la comportamentul altor persoane. Și dacă nouă, adulților, ni se pare obișnuit/normal să informăm interlocutorul că am dori o pauză de baie (veceu) sau apă, același lucru credem și despre un copil – ne așteptăm ca el să ne informeze despre nevoile sau dorințele sale. Însă copilul poate avea o cu totul altă reacție – el nu ne va informa despre nevoile sale, ci mai curând va aștepta finalizarea discuției, astfel riscând să nu ne mai răspundă la întrebările puse.

Ai dreptul să obosești

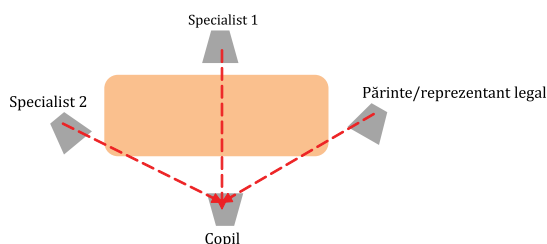
Copiii obosec ușor, așa că e de preferat ca în timpul discuției să facem pauze, care totodată generează și schimbarea orientării atenției.

Locația audierii

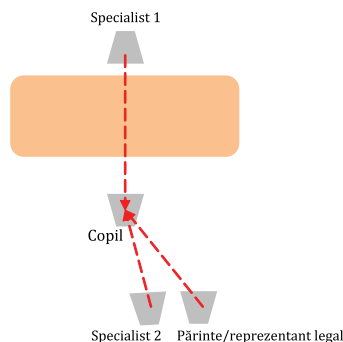
Spre regretul nostru, practica audierii copiilor, victime-martori, ne arată că reprezentantul organului de drept este persoana care pune întrebări, iar celorlalți actori – părinților/reprezentantului legal, psihologului/pedagogului – li se rezervă rolul pasiv de asistare sau, în cazuri mai dramatice, de a critica

comportamentul copilului.⁷ Această presiune asupra copilului crește și din cauză că audierea are loc într-o încăpere ce nu este special amenajată. De cele mai dese ori, audierile au loc la sectorul de poliție, altelei acasă la copil sau în sediile unor organizații/instituții. În cazul audierii într-un birou, copilul se află de obicei într-o poziție de confruntare cu reprezentantul organului de drept și persoanele care asistă la audiere. În plus, între ei există și o barieră fizică, cum ar fi masa (Situția 1); altelei specialiștii /părinții se află în spatele copilului, ceea ce-i influențează și sentimentul lui de securitate (Situția 2).

Audierea copilului. Situația 1

Audierea copilului. Situația 2

Asemenea poziții va impune copilul să manifeste reacții de apărare sau se va opune întrebărilor puse. În astfel de cazuri copiii oferă cele mai multe mărturii false. Același efect vor avea și audierile copilului acasă sau în școală, deoarece ambele locații nu sunt prevăzute pentru procedura de audiere.

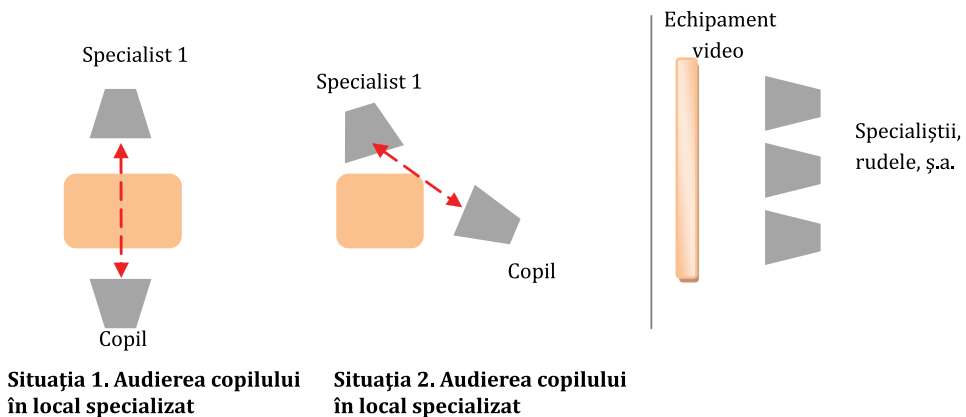
Pentru a evita starea de stres adițional al copilului și pentru a-i oferi posibilitatea să povestească mai descătuișat despre situația traumatică, audierea copilului trebuie să fie organizată într-un local liniștit, liber de constrângeri și obiecte ce-l distrag (cum ar fi un aparat de radio sau un televizor), unde nu-l întrerup și nu-l incomodează persoane care intră/ies. De asemenea e preferabil ca între intervievator și copil să nu existe bariere fizice (masă, alte bariere), iar distanța între copil și persoana care-l va audia să fie optimală. Chiar dacă și va exista o masă, atunci ea trebuie să fie joasă și comodă pentru copil.

În cazul utilizării locațiilor specializate (camere de audiere), sunt binevenite posibilitățile de înregistrare video a audierii, astfel existând posibilitatea de interrelaționare directă a copilului cu o singură persoană (maximum două), iar celorlalți participanți la proces li se va oferi posibilitatea de a observa audierea

⁷ „Practici curente de audiere a copiilor victime-martori în Republica Moldova”. Raport de evaluare rapidă. Centrul Internațional “La Strada”, Chișinău, 2009.

În regim real, fiind într-o altă încăpere. Camera de audiere presupune de fapt existența a 3 spații separate: prima este încăperea de pregătire a copilului pentru audiere, cea de-a doua este încăperea unde are loc audierea propriu-zisă și unde este instalat echipamentul video de înregistrare și cea de-a treia este camera tehnică (sau de vizualizare) unde este instalat ecranul și este spațiul unde alți participanți în proces (cu excepția copilului și a specialistului care desfășoară audierea) cum ar fi rudele copilului, judecătorul, procurorul și reprezentantul apărării pot vizualiza comportamentul și auzi răspunsurile copilului. Utilizarea rațională a acestor trei spații permite evitarea întâlnirii directe a copilului cu toți participanții la proces, în special, cu abuzatorul sau reprezentantul acestuia, astfel diminuând stresul copilului față de audiere. În aceste condiții se asigură respectarea intereselor copilului, dar și principiul contradictorialității în procesul penal.

Audierea copilului în local specializat

În selectarea localului pentru audiere ne vom ghida de următoarele reguli:

- Ne asigurăm că în localul, unde va avea loc audierea, copilul este relaxat. Ne asigurăm că el s-a acomodat (familiarizat) cu localul și se simte confortabil în acest spațiu.
- Îi oferim copilului posibilitatea de a-și alege locul unde ar dori să se așeze.
- Îi oferim copilului un scaun/fotoliu confortabil, îl informăm despre accesul la baie și apă. De asemenea îi putem oferi copilului foi de hârtie și ustensile de scris/de desenat. Mâncarea trebuie să fie oferite fie înainte, fie după audiere.
- Camera de audiere trebuie să fie pe cât posibil privată. Alte persoane, care nu sunt implicate în procesul de audiere, n-ar trebui să aibă acces

- atât în cameră, cât și la ferestre, nici să audă conversația de după ușă.
- În camera de audiere nu trebuie amplasate obiecte de prisos (jucării, cărți, desene, tablouri) care ar sustrage atenția copilului de la audierea propriu-zisă.
  - Ne asigurăm că nimeni nu va întrerupe procesul de audiere (fără a sustrage atenția copilului), iar pe parcurs alte persoane nu vor intra/ieși.

Înregistrarea video a audierii

Orice audiere înregistrată video servește pentru două scopuri:

- colectarea dovezilor pentru a fi apoi utilizate în instanța de judecată;
- examinarea/expertiza copilului victimă.

Totodată, orice informație relevantă colectată pe durata audierii copilului poate fi utilizată de asemenea pentru informarea structurilor de asistență și protecție a copilului și inițierea acțiunilor de protecție a bunăstării copilului. Paul Holmes, cunoscut expert internațional în urmărire penală a cazurilor de trafic de persoane (Marea Britanie), prezintă un șir de recomandări în ce privește probele înregistrate pe bandă video, pentru că utilizarea acestei metode poate fi problematică în sensul asigurării securității persoanelor implicate în audiere.

- Înregistrarea video va avea în prim plan doar victima. Materialul video nu va identifica consilierul ei pentru a diminua riscul personal pentru el și pentru organizația acestuia.
- Inevitabil, banda video va trebui prezentată apărării, de aceea nu există nici o posibilitate de a proteja identitatea martorului. Este important ca victima să fie la curent cu situația dată.
- Există păreri greșite că martorii civili cunosc procedura judiciară. Dimpotrivă, majoritatea nu o cunosc și de aceea este important ca victima să fie informată despre tabloul complet al acestei proceduri, fapt care trebuie neapărat menționat în explicațiile verbale și scrise prezentate victimei înainte ca ea să-și dea consimțământul pentru depunerea mărturiilor.
- În cazurile în care vor fi folosite depozițiile înregistrate pe bandă video, este important de a avertiza martorii ca ei să nu-și dezvăluie adresa curentă. Drept dovadă a avertismentului se va face o consemnare în procesul-verbal.
- Dacă totuși unele informații sunt dezvăluite, este necesar a întocmi o copie de pe original, înlăturându-se porțiunea care indică localizarea curentă a martorului.

- Regulile cu privire la securitatea casetei originale și a copiei, eliberarea copiilor cu interdicția de a nu fi puse la dispoziția bănușilor, precum și privind recuperarea copiilor după proces trebuie anexate la dosar.

Înregistrarea video a audierii va servi și altor scopuri.

- *Asigurarea bunăstării copilului.* Copilul va avea în față o persoană, care oferă timp pentru discuție și se adaptează la tempoul lui. Copilul nu trebuie să fie frustrat că persoana înregistrează în scris informația oferită de el. Copilul nu intră în contact cu alți participanți la proces.
- *Asigurarea confortului specialistului.* Specialistul are posibilitatea de a se concentra asupra subiectului discuției și nu asupra înscrierii informației. Specialistul are posibilitatea de a colecta întrebările participanților la proces și să formuleze/reformuleze întrebările pe înțelesul copilului.
- *Asigurarea procesului de evaluare a specialistului.* Înregistrările efectuate pot servi nu doar în calitate de probă în instanța de judecată, ci și ca material de studiu și evaluare pentru specialist, pentru expertiză în cazul declarațiilor false, comportamentului copilului și evaluării psihologice a acestuia.

Informația primară, ce urmează a fi colectată pe durata audierii copilului

Pe durata audierii copilului se va colecta cel puțin următoarele informații:

- descrierea cât mai detaliată a infractorului, vehiculelor și a casei acestuia (în cazul, în care este necesar);
- numărul și tipurile de acte criminale comise împotriva copilului;
- felul în care infractorul l-a indus/manipulat pe copil de a efectua sau a se supune unor asemenea acte;
- determinarea faptului dacă au fost utilizate/prezente/înregistrate imagini ce reflectă abuz sexual asupra copiilor; dacă da, în ce mod și unde au fost păstrate;
- au fost utilizate/administrate substanțe stupefiante/droguri; dacă da, în ce mod și unde au fost păstrate acestea;
- a fost fotografiat copilul; dacă da, atunci ce fel de cameră a fost utilizată și unde a fost păstrată aceasta;
- a văzut copilul fotografiile altor copii și obținerea descrierii acestora;
- determinarea faptului dacă au fost implicați sau prezenți alți copii la desfășurarea acțiunilor cu caracter sexual și identificarea acestora;
- cunoaște copilul și alți adulți, care au observat/participat la acte violente sau îl cunosc pe infractor;

- a fost victimizat copilul de mai multe persoane, iar dacă da, cine au fost acestea;
- i-a oferit copilul infractorului datele sale de identitate (numele, adresa sau un număr de telefon), iar dacă da, în ce formă au fost transmise și înregistrate;
- a văzut și alți copii, care au oferit informație asemănătoare, iar dacă da, în ce fel a fost transmisă și înregistrată;
- avea infractorul vreun carnet de însemnări sau computer;
- a citit copilul careva cărți sau s-a jucat cu careva jucării în casa infractorului, iar dacă da, se va obține descrierea acestora;
- și-a lăsat copilul careva lucruri personale în posesia infractorului;
- i-a oferit infractorul careva cadouri sau i-a transmis bani copilului;
- determinarea activităților de transportare, transfer, cazare, mijloacelor de amenințare, violență, constrângere și formei de exploatare a copilului.

Audierile repetate

Unul din scopurile esențiale a înregistrării video a audierii copilului la etapa de investigare este reducerea numărului de solicitări de relatare de către copil a experienței sale. O bună planificare înaintea audierii deseori va asigura ca toate subiectele importante să fie colectate în urma unei singure audieri. Totuși, chiar și în cazul specialiștilor experimentați și a planificării riguroase, poate fi necesară audierea repetată. Asemenea situații pot apărea când:

- copilul spune unei alte persoane despre faptul că posedă informație nouă, care nu a fost povestită în timpul audierii și pe care dorește să o împărtășească;
- când audierea inițială descoperă noi informații, care solicită investigare adițională sau implică mult timp;
- când acuzatul pune întrebări, ce nu au fost acoperite pe parcursul primei audieri;
- când apare informație semnificativă nouă din alte surse sau de la martori.

În asemenea cazuri este necesară audierea repetată, care de asemenea urmează a fi înregistrată video. Însă decizia finală trebuie să fie luată doar dacă nu contravine principiul interesului suprem al copilului. Indiferent de faptul dacă se efectuează o singură audiere sau se recurge la audiere repetată, de fiecare dată vor fi urmate toate etapele de la planificare până la evaluarea audierii.

În continuare descriem fiecare etapă de audiere în parte.

2. PLANIFICAREA AUDIERII

O planificare riguroasă este esențială atât pentru succesul audierii, cât și al procesului de urmărire penală. Chiar dacă la moment nu vedem riscuri asociate participării copilului în calitate de martor-victimă, totuși o sesiune de planificare este necesară pentru identificarea obiectivelor și subiectelor-cheie ale audierii. Timpul alocat anticipării unor riscuri/probleme de la începutul investigării va fi pe deplin recuperat printr-o audiere bine pregătită și calitativă. Înaintea audierii urmează să revizuiim cu grijă toate datele de care dispunem și să planificăm întrebările, pe care am dori să le discutăm, deoarece, odată cu finalizarea audierii, o altă oportunitate de a oferi întrebări/corecta greșeli poate să nu existe.

Scopul de bază al oricărei audieri rămâne același – de a obține informații. Trebuie să posedăm suficientă informație pentru a răspunde la întrebările: **Cine, Când, Unde, Cum, Cu cine și Ce?** Totuși, uneori este mai dificil a obține un răspuns complet la aceste întrebări, decât pare a fi la prima vedere, în special dacă întrebările nu au fost pregătite în prealabil.

La etapa de planificare se va ține cont de următoarele:

1. Selectarea localului pentru audierea copilului.

Acțiuni: identificarea existenței localurilor prietenoase copilului, care sunt amenajate pentru desfășurarea audierii acestuia.

2. Utilizarea mijloacelor video pentru audierea copilului.

Acțiuni: asigurarea înregistrării video a audierii copilului și utilizarea acestor mijloace/mărturii în instanța de judecată în conformitate cu legislația Republicii Moldova. Utilizând mijloacele video reducem la minim numărul audierilor repetate a copilului.

3. Analiza informației obținute în urma audierii altor martori, a informatorilor sau a acțiunilor operative.

Acțiuni: cunoașterea circumstanțelor sau informațiilor care deja sunt disponibile. Informația obținută ne poate ajuta la pregătirea întrebărilor care urmează a fi adresate copilului, dar nu trebuie percepută ca și o informație ce trebuie verificată prin audiere, astfel clarificând anumite suspiciuni ale organului de urmărire penală. Urmează să fim receptivi, pentru a putea auzi ceea ce a avut loc sau nu în privința copilului pe care planificăm să-l audiem.

4. *Analiza informației obținute în urma lucrului altor specialiști cu copilul (psiholog, asistent social, medic etc.)*

Acțiuni: colectarea și analiza informației de care dispun alți specialiști care au lucrat sau urmează să lucreze cu acest copil va permite asigurarea asistenței calificate de care are nevoie copilul, dar și organizarea unei audieri eficiente. Această informație oferă mai multe detalii despre particularitățile de dezvoltare, comportamentul și reacțiile la trauma suportată, astfel specialistul va ști când mai bine să planifice audierea, ce întrebări să evite și cum ar trebui să reformuleze întrebările ce pot provoca revictimizarea copilului.

5. *Protectia copilului*

Acțiuni: se va stabili dacă într-adevăr copilul este în grija părinților săi și dacă relațiile între copil și părinți nu sunt abuzive. În cazul identificării unor riscuri pentru copil din partea părinților vor fi informate organele abilitate de protecție a drepturilor copilului. La necesitate se va numi un reprezentant legal care va participa la audierea copilului. La fel este bine să se cunoască despre familia copilului (nu neapărat familia biologică), când copilul este mai activ (în ce ore ale zilei), când ia anumite medicamente (daca este cazul). Tot la etapa de planificare a audierii ne vom întâlni cu reprezentantul legal/părinții și vom stabili data desfășurării audierii.

6. *Identificarea specialistului*

Acțiuni: desemnarea specialistului (psihologului) care va participa la audierea copilului. Va fi selectat un specialist instruit în audierea copiilor și care nu oferă alte tipuri de servicii (de exemplu, consiliere psihologică), astfel respectându-se și principiul eticii profesionale. La etapa de planificare se va discuta ce informație urmează a fi obținută în urma audierii și cum vor fi formulate întrebările, astfel încât copilul, indiferent de vârstă, să poată răspunde la ele.

Așadar, la etapa de planificare a audierii urmează să fie luate în considerație un șir de factori, ce țin de securitatea, bunăstarea și evaluarea psihosocială a copilului.

AGENDĂ DE PLANIFICARE A AUDIERII COPILULUI GRILA DE FACTORII, CE SE REFERĂ NEMIJLOCIT LA COPILUL VICTIMĂ-MARTOR
Vârsta
Limba maternă
Religia
Genul și sexualitatea
Disabilitățile motorii sau psihice
Nevoile de asistență medicală, psihologică sau psihiatrică
Abilitățile cognitive (memoria, atenția)
Abilitățile lingvistice (cât de bine înțelege limbajul verbal, cât de bine se poate exprima)
Starea emoțională și comportamentală curentă
Membrii familiei, persoanele, care au grijă de copil și relațiile acestora cu copilul
Educația, experiența și cunoștințele copilului cu privire la sexualitate
Modalitățile de disciplinare/manipulare și control, folosite față de copil (de exemplu, lovirea copilului)
Obiceiurile zilnice
Situațiile stresante trăite recent de copil și/sau familie (îmbolnăvire, violență domestică, divorț etc.)

Lista factorilor enumerați mai sus nu este una exhaustivă, fiecare este în drept, în baza experienței sale, să elaboreze propria lista de factori, pe care urmează să-i analizeze la etapa de planificare. Informațiile obținute vor influența deciziile privind structura, stilul, durata și ritmul audierii.

În cazul în care cunoaștem că presupusa victimă a suferit în urma exploatării, specialiștii implicați în audierea copilului pot utiliza grila prezentată mai jos.

AGENDĂ DE PLANIFICARE A AUDIERII COPILULUI GRILA DE FACTORI, CE SE REFERĂ LA SITUAȚIA DE ABUZ
Natura relațiilor, atașamentelor copilului față de părinții săi
Vârsta și nivelul de dezvoltare a copilului la momentul infracțiunii
Frecvența și durata abuzului
Forma exploatării
Coexistența diferitelor forme de abuz
Relația copilului cu bănuitul/învinuitul
Tipul și severitatea actului abuziv
Existența abuzatorilor multipli
Gradul de violență fizică și agresivitate
Prin ce modalități de constrângere a fost implicat copilul în raportul sexual
Existența mediului de suport al copilului
Copilul a povestit sau nu despre situația de exploatare
Reacțiile părinților la informația despre abuzul suportat de copil
Intervențiile anterioare în privința copilului (de ce servicii a beneficiat copilul, cine a lucrat cu copilul, l-a audiat, când)

Pregătirea copilului pentru audiere

De faptul că interesele copilului și justiției sunt echilibrat respectate ne putem da seama atunci când se face o evaluare rapidă, nemijlocit înaintea audierii, la etapa de pregătire a copilului pentru audiere, în special, dacă acesta, anterior sau la momentul, nu a beneficiat de asistență din partea serviciilor sociale. O asemenea evaluare rapidă poate fi considerată utilă în cazurile tuturor copiilor și ne oferă oportunitate de a explora un șir de factori, ce țin de profilul psihologic al copilului. La etapa de pregătire a copilului pentru audiere poate participa doar specialistul instruit în audierea copiilor, care, cu acordul părinților/reprezentantului legal, va desfășura audierea legală și la necesitate va merge cu copilul și în instanța de judecată.

AGENDĂ DE PLANIFICARE A AUDIERII COPILULUI GRILA FACTORILOR, CE URMEAZĂ A FI ANALIZATĂ ÎN CADRUL UNEI EVALUĂRI RAPIDE
Felul în care copilul preferă să i se adreseze (numele cu care se autoidentifică copilul)
Abilitatea și dorința copilului de a comunica în cadrul unor împrejurări formale de audiere cu un ofițer de poliție, procuror, specialist
Explicarea scopului audierii
Regulile de bază ale audierii
Explicarea drepturilor copilului în limbajul accesibil copilului
Oportunitatea de a obține răspunsuri la întrebările deschise
Dezvoltarea cognitivă, socială și emoțională a copilului (dacă are aparențe, limbaj și judecată a străzii sau în realitate are o înțelegere limitată)
Utilizarea de către copil a limbajului și înțelegerii conceptelor relevante, cum ar fi timpul și vârsta (pare a avea o viziune clară și realistă sau în realitate are gândire confuză și limitată)
Identificarea oricăror nevoi specifice ale copilului (suferă copilul de anxietatea separării sau are o problemă de ordin medical; se știe că a suferit de exploatare sau a fost deja anterior audiat)
Identificarea problemelor clinice sau psihiatrice aparente (de exemplu, atac de panică, depresie) care pot avea un impact asupra audierii, din care motiv copilul va trebui referit spre o expertiză
Evaluarea aptitudinii copilului de a-și da acordul pentru audiere și examinare medicală (în dependență de vârsta copilului)

Notă. Vom alege cu prudență numai specialiști instruiți în audierea copilului, în scopul prevenirii influențării declarațiilor copilului. Totodată, la etapa de pregătire a lui NU se va discuta despre situația de exploatare propriu-zisă! De relațiile care vor fi construite între copil și persoana care îl audiază va depinde în mare parte eficiența audierii. O simpatie sau grija exagerată față de copil pot distruge relația. Este foarte important să fie auzit copilul. Discutați cu el pe teme care îl interesează cel mai mult (de exemplu, jocuri sau filmul preferat etc.).

Pregătirea copilului pentru audiere este eficientă în cazul în care se respectă următorii pași:

Introducerea

- Începem prin a-l întâlni pe copil la intrare în clădire sau la ușa biroului.
- Ne prezentăm și-i oferim o explicație neutră, pe înțelesul copilului, a funcției și rolului nostru.
- Îi explicăm copilului unde se află și ce va avea loc în această încăpere.
- Implicăm copilul în discuție cu întrebări de cunoaștere, pentru a-l face să se simtă mai liniștit și binevenit.

Documentarea

- Îl informăm pe copil cu privire la modalitatea de documentare a cazului, pe care o vom utiliza.
- Îi explicăm copilului scopul documentării audierii.
- Îi explicăm copilului cine va privi/observa audierea și îi facem cunoscintă, la necesitate, cu persoana/le participante la proces. Este categoric interzis intersectarea copilului cu bănuitul, învinuitul, inculpatul și/sau cu reprezentantul acestuia (pentru asigurarea dreptului la apărare în conformitate cu articolul 17 al CPP, reprezentantul apărării va intra în camera de vizualizare după ce copilul este în camera de audiere propriu-zisă, evitându-se contactul direct cu copilul).
- În cazul înregistrării video a audierii, notificăm consimțământul copilului.

Excluderea fricii

- Îl întrebăm pe copil de ce îi este frică. Analizăm fricile și le explicăm.
- Încurajăm copilul să vorbească și îi explicăm că în rezultatul discuției, indiferent ce ar spune el, nu va fi pedepsit.

Explicarea drepturilor/stabilirea regulilor de bază

- Adevăr/minciună – îl informăm pe copil că el va trebui să vorbească doar despre lucruri care au avut loc cu adevărat, chiar dacă despre aceste lucruri a povestit cuiva altceva. (Copilul va fi încurajat să nu inventeze, să nu ghicească, să nu spună ceea ce un adult la „instructat” să povestească despre cele întâmplate).

Specialistul se va asigura că interviuatul înțelege diferența dintre a spune adevărul și a minți și îl va ruga pe copil să explice cum înțelege aceste diferențe.

- Neinformarea interviuatorului – îi aducem la cunoștință copilului că nu știm ce s-a întâmplat și că avem nevoie de ajutorul lui ca să ne spună tot ce ține minte cu propriile cuvinte.
- Permisivitatea de a corecta greșelile adultului – îl informăm pe copil că este în drept să ne corecteze. Verificăm dacă are această abilitatea/dorința printr-un enunț special eronat referitor la un subiect neutru și vedem dacă el ne corectează.
- E normal a spune „Nu știu”, „Nu țin minte”, „Nu înțeleg” – încurajăm copilul să admită orice lipsă de cunoștințe, înțelegere sau amintiri. Îi explicăm că nu vom „ghici” sau „presupune”, ci vom vorbi numai despre lucruri care au avut loc cu adevărat.
- Rostul întrebărilor repetate. Îi explicăm copilului că a întreba repetat nu înseamnă că el a greșit sau nu l-am crezut, ci că poate adultul a uitat, a înțeles confuz sau are nevoie de clarificări.
- Dreptul de a nu răspunde. Îl informăm pe copil că poate să nu răspundă la întrebările incomode „acum”.
- Instrucțiunile de motivare – îi aducem la cunoștință copilului importanța audierii și îl încurajăm să încerce să facă tot ce-i stă în putere pentru a ne oferi informație.

Practicarea povestirilor

- Îl încurajăm pe copil să ne descrie liber evenimente neutre, drept răspuns la întrebările noastre deschise. Îl încurajăm să ne spună mai multe.
- În toate discuțiile cu copilul respectăm regula: începem cu întrebările deschise („Povestește-mi despre...”), apoi cu solicitările pentru descriere („Spune-mi mai multe ...”), segmentare de timp („Spune-mi ce s-a întâmplat după...”) și senzoriale (“Spune-mi ce ai văzut”, “Spune-mi ce ai auzit”).
- Răspunsurile copilului trebuie să fie mai lungi decât întrebările noastre.
- Începem prin a aborda subiecte neutre, cum ar fi școala, hobby-urile, activitățile extrașcolare, activitățile preferate, prieteni, familie (nu vom uita că în unele cazuri membrul/membrii familiei pot fi abuzatori/exploatatori, respectiv în astfel de cazuri subiectul familiei va fi unul sensibil și îl vom evita la această etapă).
- Solicităm copilului să ne povestească despre un eveniment de la început până la sfârșit. Aceasta îi va da copilului oportunitatea

de a ne relata o povestire amplă și va demonstra abilitățile lui de memorare (asemenea evenimente pot fi: ziua de naștere recentă, vacanța etc.).

- În cazul în care copilul nu ne poate relata despre un eveniment recent, îi solicităm să ne povestească despre cele întâmplate „ieri” sau „azi” (vom ține cont că preșcolarii pot întâmpina greutăți în a ne povestii despre ziua trecută, așa încât îl vom întreba despre ziua de azi).
- Verificăm particularitățile de reproducere și povestire a copilului prin solicitarea de a estima înălțimea camerei în care se află, vârsta adultului cu care discută, culorile, amplasarea spațială, în ce perioadă a zilei are loc discuția, estimarea timpului (duratei) discuției etc.

Etapa de pregătire ne va servi și la identificarea tempoului de discuție cu copilul, care poate fi adaptat prin:

- scăderea vitezei de vorbire;
- oferirea timpului necesar copilului pentru înțelegerea celor spuse;
- oferirea timpului necesar copilului pentru formularea răspunsului;
- răbdare, în cazul când copilul răspunde lent;
- a evita să punem următoarea întrebare imediat după răspunsul copilului;
- a evita întreruperea copilului, în cazul în care acesta ezită (copiii pot avea nevoie de timp pentru a se gândi).

Etapa de pregătire va finaliza prin a-i reaminti copilului că e necesar să spună adevărul și să se gândească numai la lucrurile, care într-adevăr au avut loc.

Etapa de tranziție spre audierea propriu-zisă va limpezi îngrijorările și presupune doar întrebări deschise. Vom solicita copilului să ne povestească dacă acesta cunoaște *de ce* discutăm cu el, *ce crede* copilul că vrem să discutăm și *ce i-a fost spus* copilului de persoana care îl acompaniază.

AGENDĂ DE AUDIERE A COPILULUI GRILA DE ÎNTREBĂRI PENTRU ABORDAREA SUBIECTELOR DE ÎNGRIJORARE
„Spune-mi, știi de ce ești azi aici”
(dacă nu este răspuns) „Dacă este ceva ce te deranjează, e important ca eu să înțeleg ce anume”
(dacă nu este răspuns) „Am auzit că ceva ar fi putut să te deranjeze. Spune-mi tot ce poți despre acest fapt”
(dacă nu este răspuns) „După cum ți-am spus, lucrul meu este de a discuta cu copiii despre lucrurile care îi pot deranja. Este foarte important să înțeleg ce poate să te deranjeze. Spune -mi cum crezi, de ce ... (reprezentantul legal) te-a adus aici?”
(dacă nu este răspuns) „Am auzit că cineva ar fi putut să-ți facă ceva, ce nu este corect. Spune-mi tot ce știi despre aceasta. Tot ce îți minte”

Notă. În cazul în care informația colectată indică clar faptul exploatarei copilului (de exemplu, fotografii, bănuitul a confirmat, martorii au oferit informații credibile), întrebările directe sunt mai puțin riscante – astfel putem întreba direct despre ceva, ce cunoaștem cu siguranță. Dacă totuși copilul nu raportează situațiile de exploatare și abuz, urmează să decidem dacă mai continuăm interviuarea sau o încheiem. Mai multe întrebări directe ar putea fi utilizate doar în cazul în care, în baza informației operative deja obținute, există temei de a presupune că riscul/pericolul pentru copil mai persistă. De altfel audierea poate fi amânată pentru altă perioadă. Admitem de asemenea că abuzul putea și să nu aibă loc.

3. CONDUCEREA AUDIERII

Nu încape nici o îndoială că de modul în care specialistul va conduce audierea propriu-zisă depinde foarte mult conținutul, dar mai ales calitatea mărturiilor obținute de la copil. În acest context nu există detalii nesemnificative. Toate sunt importante – de la modul în care vom adresa întrebările, în care se vor implica sau nu (dar mai ales cum) adulții care acompaniază copilul la audiere și chiar până la faptul dacă nu vom uita de nevoile fiziologice ale copilului (un pahar cu apă, nevoia de a merge la toaletă ș.a.).

În timpul audierii specialistul se va ghida de aspectele ce urmează.

Relatarea liberă

Aceasta presupune relatarea liberă și fără întreruperi a situației de exploatare, cu propriile cuvinte ale copilului. Relatarea liberă implică ascultarea activă din partea adultului și permisiunea copilului de a povesti evenimentul în mod spontan. Cercetările arată că relatările libere ale copiilor oferă informația cea mai precisă.

Deși copiii deseori ezită să povestească/„dezvăluie” situații de exploatare, cercetările arată că în procedurile legale participă anume acei, care deja au „dezvăluit” o parte din informații și care sunt gata să vorbească la acest subiect. Cercetările arată de asemenea că de fapt copiii relatează despre situația de exploatare în cazul în care li se adresează întrebări deschise. Astfel, întrebarea „Spune-mi de ce ești aici...” sau „Povestește-mi ce s-a întâmplat...” deseori încurajează copiii la mărturie. În plus, dacă vom repeta porțiunile finale ale propozițiilor spuse de copil și îl vom ruga să ne „povestească mai multe”, această tehnică va fi mai productivă, decât întrebările directe sau care scontează un răspuns închis. Doar în cazurile în care copilul se abate de la obiectul investigației, sunt premise întrebări de clarificare.

Adresarea întrebărilor

Copiii diferă după cantitatea informației relevante pe care o pot relata în timpul relatării libere. Totuși, în aproape toate cazurile va fi necesar a colecta date cu privire la cele relatate de copil cu ajutorul întrebărilor. În asemenea situații este foarte important să adresăm doar câte o întrebare și să-i oferim copilului timp pentru a răspunde.

A. Investigarea incidentelor

Separarea

- În cazul în care copilul a relatat despre situația de exploatare, urmează să clarificăm dacă a avut loc un singur incident sau mai multe, **înainte** de orice întrebare cu privire la detalii (în general, nu întrebăm copiii *de câte ori* a avut loc un lucru oarecare).
- Când copilul indică mai mult de un incident, începem prin a ne axa pe cel mai recent, utilizând întrebări de clarificare, înainte de a trece la altul.
- Începem cu întrebări deschise și solicitări de a desfășura subiectul, urmate de întrebări de segmentare a timpului și întrebări senzoriale; abia după aceasta vom adresa, cu mare atenție, întrebări directe.
- Explorăm un incident cât mai detaliat și complet, înainte de a trece la următorul.
- **După** ce a fost complet explorat un eveniment, ne orientăm spre altul, adresând întrebări de tipul „Prima dată pe care o ții minte...”, „Data pe care o ții minte cel mai bine.”, „Altă dată pe care o ții minte...”

Invitarea

- Utilizăm întrebări deschise: „Spune-mi tot ce s-a întâmplat...”, „Spune-mi tot ce s-a întâmplat de la început până la sfârșit...”

Explorarea

- Continuăm cu solicitări de a desfășura subiectul: „Spune-mi mai multe...”, „Ce s-a întâmplat apoi...”, „Ce s-a întâmplat după...”

Axarea*Pe timp*

- Utilizăm întrebări de segmentare a timpului pentru a genera detalii adiționale cu privire la perioade specifice de timp.
- Utilizăm întrebări de „încadrare”: „Ce s-a întâmplat imediat înainte...”, „Ce s-a întâmplat imediat după...”

Pe simțuri

- Utilizăm întrebări axate pe simțuri pentru a genera detalii adiționale cu privire la percepțiile senzoriale: „Cum te-a făcut să te simți astfel...”, „Spune-mi ce ai văzut...”, „Spune-mi ce ai auzit...”

Pe factori-cheie

- Formulăm cu grijă întrebările adiționale, care generează informație cu privire la factori-cheie ce nu au fost menționați de copil, cum ar fi locul, alte persoane prezente etc. La început focalizăm atenția copilului pe detaliile menționate, iar apoi îi oferim întrebarea directă.

Clarificarea și explorarea

- Punem întrebări de clarificare, pentru a fi siguri că am înțeles ce a avut în vedere copilul: „Mi-ai povestit foarte multe și acestea îmi sunt de mare ajutor, dar sunt puțin confuz. Ca să fiu sigur că am înțeles, spune-mi încă o dată...”, „Să vedem dacă am înțeles corect...”
- Atunci când se recurge totuși la întrebări directe sau închise, le secundăm cu întrebări deschise pentru mai multe detalii.
- Întrebăm despre *alte potențiale victime sau exploatați*.

B. Utilizarea ustensilelor la audiere

- Este recomandabil să le permitem copiilor să deseneze pe parcursul audierii, deoarece aceasta le ocupă mâinile și îi ajută să-și tempereze puțin emoțiile.

- Odată ce copilul a povestit despre abuz, putem clarifica termenii folosiți de el pentru denumirea părților corpului, inclusiv prin desene schematice nesugestive ce reprezintă părți ale corpului.
- Întrebarea copilul dacă acesta dorește să deseneze sau să scrie despre situația traumatică (după ce a mărturisit că aceasta a avut loc) poate fi o soluție și un instrument bun de lucru cu copiii care întâmpină greutăți în relatarea celor întâmplate; ulterior înscrierile sau desenele pot fi utilizate ca material-probă.
- Toate instrumentele utilizate pe durata audierii trebuie considerate drept materiale-probă și păstrate corespunzător (desenele copiilor, descrierile în scris a evenimentelor, reprezentările grafice ale corpului).

C. Pauza

- Facem pauze de câte ori este nevoie.
- Durata audierii nu poate fi egală pentru toți copiii și depinde de particularitățile de vârstă și individuale ale fiecărui copil în parte. Literatura de specialitate recomandă ca timpul de audiere a copiilor cu vârstă de 3 – 5 ani să fie de 15-20 de minute; 5 – 7 ani de 20-25 de minute, 7 – 10 ani de 25-35 minute. Dacă în decursul acestui timp nu am aflat răspunsuri la întrebările noastre, se recomandă o pauză (nu mai mult de 2 pauze per audiere, deoarece după 2 perioade de audiere productivitatea intelectuală a copiilor devine considerabil mai joasă).
- Pauzele sunt importante în special când audierea este înregistrată video și sunt persoane care o observă.
- Copilul va fi neapărat informat despre posibilitate de a lua o pauză (îl întrebăm dacă nu cumva dorește la veceu).
- În timpul pauzelor echipamentul de înregistrare video nu trebuie oprit, înregistrarea urmând să continue.
- Pe durata pauzei revizuim notițele sau verificăm cu alți participanți la proces, dacă este nevoie de informație adițională.
- După pauză revenim la întrebările formulate în timpul acesteia.

D. Solicitarea informației care nu a fost relatată de copil

Întrebările ce scotează asemenea informație pot fi adresate numai după ce am încercat alte abordări și totuși simțim că ne mai lipsesc informații importante necesare: „Când mi-ai zis despre ... (incidentul, locația), tu ai ...

(spus, menționat) ... (persoana/locul/acțiunea). ... (Întrebarea axată: Cine, Ce etc.). Spune-mi mai multe..."

4. FINALIZAREA AUDIERII

Orice audiere trebuie să conțină etapa de finalizare, care marchează încheierea audierii. Finalizarea trebuie să aibă loc indiferent de faptul dacă audierea a fost completă sau a luat sfârșit prematur. Finalizarea poate fi scurtă, însă trebuie să implice următoarele momente:

- confirmăm încheierea audierii prin consemnarea altor persoane, care participă la audiere sau duc observații asupra ei;
- facem sumarul declarațiilor importante ale copilului; în cazul, în care audierea nu este înregistrată video, iar declarațiile copilului sunt înregistrate în scris, ne asigurăm că acestea au fost înregistrate cu acuratețe, utilizând limbajul copilului, acesta având posibilitatea să le recitească și să le comenteze;
- ***multumim copilului pentru timpul și efortul depus și recunoaștem faptul că a fost greu;***
- raportăm ora de finalizare a audierii;
- consemnăm starea copilului după audiere – ce griji, așteptări sau frică are cu privire la ceea ce se va întâmpla cu el ori familia sa; să nu uităm că pe durata lucrului cu copilul, precum și la această etapă nu-i facem copilului promisiuni pe care nu suntem în stare să le onorăm, ne asigurăm că el nu are idei irealiste cu privire la puterea sau autoritatea persoanei care îl audiază; dăm răspunsuri la întrebările copilului;
- discutăm cu copilul subiectele vină – blamare; evidențiem faptul că el nu este învinuit și că a făcut un lucru bun, relatând despre cele întâmplate;
- discutăm îngrijorările copilului privind exploatorul și ceea ce i se poate întâmpla în legătură cu situația creată; subliniem că ceea ce i se va întâmpla, nu depinde de copil sau persoana care l-a audiat, ci „este lucrul altor persoane, cum sunt judecătorii”; vom stăruii să înțeleagă că dacă i se va întâmpla ceva bănuitului (cum ar fi detenția), aceasta este o consecință a faptelor abuzatorului, și nicidecum rezultatul a ceea ce a relatat copilul;
- reiterăm dorința de a-l ajuta pe copil și îi oferim informație cu privire la ceea ce este preconizat a se întreprinde, ce se va întâmpla cu copilul în continuare;
- îi dăm copilului asigurări că poate reveni cu informații suplimentare sau raporta alte incidente;

- îi recomandăm să solicite asistență (oferim date de contact părinților sau reprezentanților legali);
- revenim la contact pe subiecte neutre prin joc (cu copii mai mici) sau conversație neutră (cu copiii mai mari); finalizăm discuția cu un subiect pozitiv, nesexual, așa încât copilul să știe că suntem interesați în el ca personalitate, și nu doar ca victimă a exploatării.

5. EVALUAREA AUDIERII

Ca etapă finală, evaluarea audierii are o importanță deosebită atât pentru specialistul care o conduce, cât și pentru bunăstarea copilului, iar în ultimă instanță și pentru calitatea procesului de urmărire penală. Ea nu numai că ne va arăta dacă am răspuns la întrebările **Cine, Când, Unde, Cum, Cu cine și Ce?** și am obținut suficientă informație, dar oferă șansa de a ne însuși noi experiențe, de a ne autoaprecia, de a ne verifica abilitățile de autoperfecționare. Și tot la această etapă este binevenit să ne identificăm greșelile sau cauzele care generează necesitatea audierilor suplimentare, care pot provoca copilului dacă nu o victimizare secundară, cel puțin un stres repetat. În sfârșit, calitatea și complexitatea evaluării poate servi de o bază temeinică pentru studiul procesului de audiere a copiilor, victime-martori ai exploatării sexuale comerciale, pentru cercetări mai aprofundate a fenomenului în cauză.

Evaluarea audierii va decurge urmând mai mulți pași concreți.

Evaluarea procesului de investigație

La acest moment se presupune că persoana care a desfășurat audierea va:

- examina dacă scopurile și obiectivele audierii au fost atinse;
- evalua în ce măsură informația obținută de la copil este relevantă;
- aprecia dacă informația oferită de copil se încadrează în cadrul probator existent sau mai solicită acțiuni adiționale;
- revizui investigația în lumina informației obținute în urma audierii;
- evalua riscurile asociate participării copilului în calitate de victimă/martor și va stabili dacă acesta și/sau membrii familiei sale au nevoie de măsuri speciale de protecție.

Evaluarea bunăstării copilului

Este faza la care specialistul:

- identifică în ce măsură copilul și/sau membrii familiei sale au nevoie de intervenția unor servicii de asistență psihosocială;
- evaluează dacă comportamentul persoanei, care a audiat copilul, precum și faptul dacă întrebările adresate nu au contribuit la victimizarea secundară a acestuia; dacă da, ce fel de asistență urmează a fi acordată copilului.

Evaluarea calității audierii

Se presupune că specialistul care a condus audierea, împreună cu specialistul care a desfășurat audierea:

- va evalua prestarea sa pe durata audierii și va lua notă de lecțiile învățate; această evaluare se va referi la comportamentul verbal și non-verbal al specialistului, la utilizarea pauzelor, la stabilirea contactului cu copilul;
- va evalua tipurile de întrebări adresate și legătura lor cu rezultatele obținute.

Nevoile persoanei, care a realizat audierea

O ultimă fază, ce prevede că specialistul care a realizat audierea:

- va identifica dacă are nevoie de o ședință de interviu/supervizie și/au are nevoie de informație adițională privind particularitățile specifice formelor de exploatare sexuală comercială a copiilor.

6. SUMAR

Copiii sunt martori competenți și nu ar trebui descalificați din cauză că le-au fost adresate întrebări ce nu corespund vârstei lor. E necesar să descriem drepturile și obligațiile lor în limbajul copilului. Copiii victime, care manifestă o dependență față de exploatator sau se opun să depună mărturie ori să participe în instanța de judecată, trebuie să aibă posibilitatea de a fi audiați numai de un specialist sau de judecător prin intermediul teleconferinței sau înregistrării video a mărturiilor acestora. Toate întrebările adresate copiilor trebuie să fie corespunzătoare vârstei lor; ei trebuie să beneficieze de instrucțiuni cu privire la rolul lor.

ELEMENT-CHEIE COMUNE ÎN AUDIEREA COPILULUI
Stabilirea contactului cu copilul
Stabilirea nivelului de dezvoltare a copilului
Explicarea scopului audierii și regulilor de bază
Oferirea suportului emoțional copilului, identificarea și menținerea contactelor cu persoanele care pot oferi suportul emoțional
Solicitarea relatării libere, utilizând întrebări deschise și evitarea întrebărilor „De ce?”
Oferirea pauzelor la necesitate
Conștientizarea elementului de autoblamare a copilului
Recunoașterea momentului când audierea urmează a fi finalizată
Finalizarea audierii în așa fel încât copilul să se simtă liber de al contacta pe specialist în cazul în care are nevoie
Oferirea răspunsurilor la întrebările copilului și informarea lui cu privire la acțiunile ulterioare
Evitarea apariției așteptărilor false

ANEXE

Anexa 1. Glosar

Anexa 2. Instrucțiunile pentru protecția drepturilor copiilor victime ale traficului în Europa de Sud-Est (mai 2003)

Anexa 3. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. Lanzarote, 25.X.2007

Anexa 4. Camera de audiere a copilului a Centrului Internațional „La Strada”

Anexa 5 . Agenda de audiere

Anexa 6. Bibliografie

GLOSAR

Abuz sexual	Atragerea și implicarea unui copil de către o altă persoană (adult sau minor de o vârstă mai mare și care are discernământ) într-o activitate sexuală împotriva voinței copilului. Se consideră abuz sexual nu doar actul sexual propriu-zis (indiferent de modul și locul în care s-a produs penetrarea), ci și povestirea actelor pornografice, atingerile cu tentă sexuală, exhibiționismul, precum și obligarea copilului la vizionarea de materiale cu caracter pornografic.
Abuzator	Persoana, ce comite infracțiuni sexuale împotriva copilului.
Audierea	Procedeu probatoriu, prin intermediul căruia sunt obținute declarațiile martorului victimă copil.
Copil /minor	Persoană care nu a atins vârsta de 18 ani.
Echipe multidisciplinară	Grup de specialiști (psiholog, asistent social, jurist/avocat, polițist, procuror), care, prin efort comun, interacționând în baza divizării sarcinilor și acțiunilor, își asumă responsabilitatea intervenției în cazurile de trafic și exploatare sexuală a copiilor.
Etapele dezvoltării copilului	Cuprind 3 vârste: <ul style="list-style-type: none"> • Vârsta preșcolară – 3 – 6/7 ani. • Vârsta școlară mică (+ pubertatea) – 7 – 12 ani. • Vârsta adolescentă – 13 – 18 ani.
Exploatarea sexuală necomercială	Activitatea, care nu are nici un impact direct asupra mărimii patrimoniului făptuitorului sau altor persoane, exprimându-se în căsătorie (inclusiv poligamică), concubinaj sau alte asemenea forme de coabitare etc.
Exploatare sexuală	Impunerea persoanei la practicarea prostituției sau a altor acțiuni cu caracter sexual.

- Exploatare sexuală comercială** Activitatea aducătoare de profituri, care are drept urmare majorarea activului patrimonial al făptuitorului sau altor persoane, exprimându-se în folosirea victimei prin constrângere în prostituție sau în industria pornografică.
- Implicarea copiilor în prostituție** Folosirea unui copil în activități sexuale în schimbul unei sume de bani sau din oricare alte considerente.
- Interesul suprem al copilului** În toate deciziile care îi privesc pe copii, indiferent că sunt luate de instituțiile publice sau private, de ocrotire socială, de către instanțe judecătorești, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate.
- Interviul investigativ** Interacțiune dinamică, conversațională între un ofițer de poliție și un interviuat cu scopul de a obține un volum maxim de informație exactă și relevantă, reducând posibilitatea de contaminare sau influențare asupra informației oferite de către persoana interviuată sau supunerea acesteia factorilor de stres.
- Martor** Persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în calitate de martor.
- Pornografia infantilă** Orice reprezentare a unui copil angajat în activități sexuale explicite, reale sau simulate sau orice reprezentare a părților sexuale ale unui copil în special în scopuri sexuale.
- Proxenetism** Îndemnul sau determinarea la prostituție ori înlesnirea practicării prostituției, ori tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană.
- Stabilirea raportului** Crearea încrederii, armoniei și cooperării într-o relație de comunicare.

Trafic de copii

Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului, în scopul:

- exploatării sexuale, comerciale și necomerciale, în prostituție sau în industria pornografică;
- exploatării prin muncă sau servicii forțate;
- exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv în cazul adopției ilegale;
- folosirii în conflicte armate;
- folosirii în activitate criminală;
- prelevării organelor sau țesuturilor pentru transplantare;
- abandonării în străinătate.

Aceleași acțiuni însoțite:

- de aplicare a violenței fizice sau psihice asupra copilului;
- de abuz sexual asupra copilului, de exploatare sexuală comercială și necomercială a acestuia;
- de aplicare a torturii, a tratamentelor inumane sau degradante pentru a asigura subordonarea copilului ori însoțite de viol, de profitare de dependența fizică a copilului, de folosire a armei, de amenințare cu divulgarea informațiilor confidentiale familiei copilului sau altor persoane;
- de exploatare în sclavie sau în condiții similare sclaviei;
- de folosire a copilului în conflicte armate;
- de prelevare a organelor sau țesuturilor pentru transplantare.

Recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unui copil în scopurile exploatării sunt considerate trafic de ființe umane, chiar dacă nu au fost utilizate nici unul din mijloacele de influențare.

Trauma	Un eveniment de o deosebită intensitate din viața unui individ, care depășește limitele posibilității lui de adaptare, de a da un răspuns adecvat.
Turism sexual	Exploatarea sexuală comercială a copiilor de către persoane, ce călătoresc dintr-o localitate în alta, întreținând acolo relații sexuale cu copiii.
Victima traficului de ființe umane/ESCC	Persoană fizică, care nu a împlinit vârsta de 18 ani și a avut de suferit în rezultatul traficului de ființe umane/ESCC.
Victimizarea repetată/revictimizarea	Situația în care aceeași persoană suferă de mai multe ori un incident criminal pe o perioadă specifică de timp.
Victimizarea secundară	Victimizarea care apare nu ca rezultat direct al actului criminal, ci ca urmare a reacției/răspunsului din partea instituțiilor sau persoanelor.

ANEXA 2. INSTRUCȚIUNILE PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR COPIILOR VICTIME ALE TRAFICULUI ÎN EUROPA DE SUD-EST (2005)

INSTRUCȚIUNILE PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR COPIILOR VICTIME ALE TRAFICULUI ÎN EUROPA DE SUD-EST. PROIECT

For every child
Health, Education, Equality, Protection
ADVANCE HUMANITY

Următoarele instrucțiuni stabilesc o practică bună în ce privește protecția și asistența copiilor-victime ale traficului din momentul identificării inițiale până la integrarea și recuperarea finală a copilului. Aceste instrucțiuni au fost elaborate în baza instrumentelor relevante internaționale și regionale și explică direct politicile și practicile necesare pentru implementarea și protecția drepturilor copiilor-victime ale traficului. Aceste instrucțiuni intenționează să ghideze Guvernul și Actorii de Stat, organizațiile și ONG-urile internaționale în elaborarea procedurilor pentru măsurile speciale de protecție a copilului-victimă a traficului.

DEFINIȚIA

- Traficul copilului este o acțiune de recrutare, transportare, transferare, găzduire sau primire a copilului în scopul exploatării în țară sau în afara ei.
- Consimțământul copilului-victimă privind exploatarea intenționată nu este relevant, chiar și în cazurile când nici unul din mijloacele următoare nu au fost folosite: „forță, constrângere, răpire, înșelare, abuz de putere sau acțiuni întreprinse în cazul când o persoană se află într-o stare vulnerabilă sau sub controlul altei persoane”.
- Copil-victimă a traficului (copil-victimă) este orice persoană sub vârsta de 18 ani.

PRINCIPII GENERALE

Următoarele principii formează Ghidul Bunei Practici și trebuie luate în considerare la toate etapele de îngrijire și protecție a copiilor-victime ale traficului în țările de destinație, tranzit și origine.

2.1 Drepturile copilului

- Toate acțiunile întreprinse în vederea copiilor-victime trebuie să se bazeze pe principiile de protecție și respect pentru drepturile omului după cum stipulate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (1989).
- Copiii-victime au dreptul la măsuri speciale de protecție, atât în calitate de victime, cât și în calitate de copii, conform drepturilor și nevoilor lor speciale.
- Implicarea copilului-victimă în activități criminale nu trebuie să submineze statutul lui de copil și victimă.

2.2 Interesul superior al copilului

- În toate acțiunile ce afectează copiii-victime, indiferent dacă sunt întreprinse de instituții de protecție socială de stat sau private, instanțe judecătorești, autorități administrative sau organe legislative, interesul superior al copilului trebuie luat în considerație cu prioritate.

Dreptul de a nu fi discriminat

- Copiii-victime, necetățeni, precum și cetățeni și copiii care locuiesc pe teritoriul țării, au dreptul la aceeași protecție și drepturi. Ei trebuie considerați în primul și în primul rând copii. Statutul, naționalitatea, rasa, sexul, limba, religia, originea etnică sau socială, statutul la naștere sau orice alt statut trebuie să fie considerate secundare.

Respectul pentru opiniile copilului

- Copilul-victimă capabil de a-și forma propriile opinii are dreptul de a-și exprima liber opiniile în toate acțiunile care îl afectează, de exemplu, în luarea deciziei privind posibila întoarcere la familia sau țara de origine.
- Opiniile copilului vor fi luate în considerare avându-se în vedere vârsta, gradul său de maturitate și interesul său superior.

Dreptul la informare

- Copiii-victime vor primi informații accesibile despre, de exemplu, situația și drepturile lor, serviciile disponibile și procesul de reunificare a familiei și/sau repatriere.
- Informația trebuie prezentată în una din limbile pe care copilul-victimă le înțelege. În toate cazurile în care copilul-victimă este chestionat/intervievat sau necesită acces la servicii el va fi asistat de interpreți adecvați.

Dreptul la confidențialitate

- Nu se vor divulga informațiile despre copilul-victimă, care ar putea pune în pericol copilul sau membrii familiei sale.
- Toate măsurile necesare trebuie întreprinse pentru a proteja statutul de persoană privată și identitatea copilului-victimă. Nu se va face publică adresa, numele sau altă informație despre copil care ar putea duce la identificarea copilului-victimă sau a membrilor familiei sale.
- Se va solicita permisiunea copilului-victimă, într-un mod corespunzător vârstei lui, înainte ca informația sensibilă să fie divulgată.

Dreptul de a fi protejat

- Statul are obligația de a proteja și asista copiii-victime ale traficului și de a asigura securitatea lor.
- Toate deciziile ce afectează copiii-victime vor fi luate în mod expeditiv.

3. INSTRUCȚIUNILE PENTRU MĂSURI SPECIFICE

3.1 IDENTIFICAREA

3.1.1 Măsurile pro-active de identificare

- Statele vor lua toate măsurile necesare pentru a stabili proceduri eficiente pentru identificarea rapidă a copiilor-victime.

- Se vor depune eforturi în vederea coordonării schimbului de informație între agenții și persoane individuale (inclusiv organele de drept, sănătate, educație, agenții și ONG-uri de asistență socială) pentru a asigura identificarea copiilor-victime și asistarea lor cât mai curând posibil.
- Autoritățile de imigrație, frontieră și organele de drept vor instaura proceduri de identificare a copiilor-victime la punctele de intrare și în alte locuri.
- Autoritățile de sănătate, servicii sociale sau educație vor contacta autoritățile relevante de drept în cazul când se cunoaște sau se suspectează că are loc exploatarea sau traficul unui copil sau copilului este supus riscului de a fi exploatat sau traficat.
- ONG-urile/organizațiile societății civile trebuie să contacteze autoritățile de drept și/sau autoritățile serviciilor sociale în cazurile când se știe sau se suspectează că un copil este exploatat sau traficat sau este supus riscului de a fi exploatat sau traficat.

3.1.2 Prezumția de vârstă

- În cazul în care nu se cunoaște vârsta victimei, dar sunt motive de a considera că victima este copil, prezumția va fi că victima este copil.
- În așteptarea verificării vârstei victimei, victima va fi tratată drept copil, acordându-i-se toate măsurile speciale de protecție stipulate în aceste instrucțiuni.

3.2 NUMIREA UNUI TUTORE

3.2.1 Procesul de numire a tutorelui

- De îndată ce victima a fost identificată, se va numi un tutore care îl va însoți pe copil pe durata întregului proces până în momentul în care se stabilește și se implementează o soluție durabilă/permanentă în interesul superior al copilului. În măsura posibilităților, una și aceeași persoană va fi numită pentru însoțirea copilului pe durata întregului proces.

- Autoritățile serviciilor sociale sau alte instituții adecvate vor institui un serviciu de tutelă care va fi implementat direct sau prin intermediul organizațiilor acreditate oficial.
- Serviciul de tutelă va numi un tutore de îndată ce a fost informat despre identificarea unui copil-victimă.
- Serviciul de tutelă va purta responsabilitate pentru toate acțiunile tutorelui numit.
- Statul va asigura ca serviciul să fie total independent, permițându-i să întreprindă orice acțiuni pe care le consideră a fi în interesul superior al copilului-victimă.
- Persoanele numite ca tutori trebuie să aibă experiență relevantă în îngrijirea copiilor și cunoștințe, și înțelegere a nevoilor speciale ale copiilor-victime și a particularităților de gen.
- Tutorii trebuie să beneficieze de pregătire specializată și sprijin profesional.

3.2.2 Responsabilitățile tutorelui

- Indiferent de statutul legal al persoanei numite în calitate de tutore (de ex. Tutore legal, tutore temporar, curator/reprezentant, asistent social sau lucrător al ONG) responsabilitățile lui vor fi următoarele:
  - a) să asigure ca toate deciziile luate să fie în interesul superior al copilului;
  - b) să asigure ca victima-copil să primească îngrijire adecvată, găzduire, îngrijire medicală, sprijin psiho-social, educație și sprijin lingvistic;
  - c) să asigure ca victima-copil să aibă acces la reprezentare juridică și de altă natură în caz de necesitate;
  - d) să-l consulte, sfătuiască și să-l informeze pe copil despre drepturile lui;
  - e) să contribuie la identificarea unei soluții durabile în interesul superior al copilului;
  - f) să asigure o conexiune între copilul-victimă și diferite organizații care pot acorda servicii copilului;
  - g) să ajute copilul-victimă în căutarea familiei;

- h) să asigure ca repatrierea sau reunificarea familiei să se facă în interesul superior al copilului.
- După chestionarea inițială de către organele de drept, tutorele va însoți copilul la un adăpost/azil adecvat.
  - Tutorele va fi responsabil de garantarea interesului superior al copilului-victimă până când copilul nu va fi plasat în custodia OIM, Ministerului Afacerilor Interne sau altor organizații competente responsabile de procesul de repatriere sau nu e întors părinților sau tutorei legal. Tutorele va urmări ca să fie îndeplinite toate documentele relevante de plasare temporară a copilului în custodia Ministerului Afacerilor Interne. Până la găsirea unei soluții durabile pentru copil, acesta va rămâne în custodia statului în tutela ex officio (din oficiu) a tutorei numit.
  - Tutorele va avea dreptul să refuze să depună mărturie în procesele (judiciare) penale și civile, dacă aceasta este în interesul superior al copilului.
  - Tutorele va fi prezent la toate interviurile poliției cu copilul. În cazul în care pe parcursul acestor interviuri tutorele consideră că ar fi bine ca copilul să beneficieze de consiliere juridică/avocat, el va avea dreptul și responsabilitatea de a informa poliția despre necesitatea întreruperii interviului până la momentul în care va fi prezent un consilier juridic/avocat.

3.3 CHESTIONAREA, INTERVIURILE ȘI ACȚIUNILE INIȚIALE

3.3.1 Înregistrarea

- Autoritățile de drept (adică poliția) trebuie să înregistreze copiii-victime prin chestionarea inițială.
- Autoritățile de drept trebuie imediat să deschidă un dosar al copilului-victimă și să înceapă a colecta informații care ar facilita procedurile judiciare precum și măsurile care trebuie întreprinse pentru soluționarea cazului copilului.

3.3.2 Chestionarea inițială

- Copilul victimă trebuie să fie chestionat într-un mod adecvat statutului său de copil.
- Numai membrii special pregătiți ai autorității de drept vor chestiona copilul-victimă. În toate cazurile posibile, copilul-victimă va fi chestionat de ofițeri de drept de același sex.
- Chestionarea inițială a copilului-victimă va avea ca scop doar colectarea datelor biografice și a informației despre situația socială (vârsta, naționalitatea, limbile vorbite, etc.).
- La această etapă nu se va urmări colectarea informației referitoare la experiența copilului-victimă din perioada traficului sau a informației pe care ar putea-o deține despre anumite activități ilegale etc.
- Autoritățile de drept trebuie să evite chestionarea copilului-victimă în incinta sediilor lor sau în locurile unde copilul a fost exploatat și/sau în prezența sau proximitatea fizică a vreunei persoane suspectate de a fi un traficant. Ori de câte ori este posibil, chestionarea inițială va fi amânată până la transferarea copilului într-o încăpere unde el poate fi în siguranță.

3.3.3 Acțiunea inițială

- La identificarea copilului-victimă sau când există prezumția că victimă este copil, autoritățile de drept vor fi responsabile de organizarea imediată a transferului copilului-victimă la un adăpost/loc sigur pentru a fi găzduit.
- După identificarea copilului-victimă, autoritățile de drept/poliția trebuie să contacteze, cât mai curând posibil, serviciile de tutelă pentru numirea unui tutore.
- În procesul de numire a tutorelui, autoritățile de drept vor respecta confidențialitatea și statutul de persoană privată a copilului.
- Ministerul Afacerilor Interne sau alte agenții relevante de drept trebuie să facă disponibilă tuturor stațiilor de drept datele de contact ale serviciului de tutelă.

- Ofițerul de poliție cu cel mai înalt grad/ofițerul interimar al investigație va fi responsabil de contactarea serviciului de tutelă și de încredințarea copilului în îngrijire tutorelui.
- La prezentarea tutorelui, ofițerul responsabil va semna documentele necesare (care vor fi prezentate de tutore) care confirmă transferul copilului în protecție tutorelui ex officio (din oficiu): în cazul dat, ei trebuie să recunoască dreptul tutorelui de a solicita întreruperea procesului, de a vorbi singur cu copilul și de a lua toate măsurile necesare care sunt în interesul superior al copilului.
- Autoritățile relevante de drept vor asigura ca tutorele numit să însoțească copilul-victimă peste tot.

3.3.4 Intervievarea copilului-victimă despre experiența trăită

- Poliția și alte autorități de drept vor chestiona copilul-victimă despre experiența din perioada traficului doar în prezența tutorelui adecvat.
- Autoritățile de drept vor reduce la minim durata și scopul chestionării pentru a reduce la minim trauma ulterioară și stresul psihologic al copilului-victimă.
- Autoritățile de drept vor solicita tutorelui informație care nu necesită în mod juridic mărturia directă a copilului.
- Deoarece consimțământul copilului nu este relevant pentru scopuri juridice, autoritățile de drept vor folosi astfel de informație doar pentru scopurile generale ale investigației.
- Consimțământul aparent al copilului-victimă privind exploatarea intenționată nu va fi folosit:
  - În calitate de probă în înaintarea învinuirilor penale împotriva copilului care țin de statutul de victimă a traficului sau statutul de copil,
  - Ca bază unică pentru reținerea copilului în custodia poliției pentru chestionarea ulterioară – directă sau indirectă.
- Autoritățile de drept (procurorii și judecătorii) vor asigura ca copiii-victime să nu fie supuși procedurilor sau sancțiunilor penale pentru faptele ce țin de situația lor de persoane traficate.

- Autoritățile de drept vor asigura ca victimele-copiii să nu fie niciodată deținuți din motive ce țin de statutul lor de victimă.

3.3.5 Determinarea vârstei

- La verificarea vârstei victimei se va lua în considerare:
  - exteriorul și maturitatea psihologică a copilului,
  - declarațiile victimei,
  - documentele,
  - se va verifica cu ambasadele și alte autorități relevante,
  - opinia medicului în baza examenului medical cu consimțământul copilului.

3.4 REFERIREA/TRIMITEREA ȘI COORDONAREA/COOPERAREA

3.4.1 Referirea/trimiterea la serviciile adecvate

- Copiii-victime vor fi referiți/trimiși în mod expeditiv serviciilor adecvate.
- Statul, prin intermediul ministerelor relevante, va ajuta autorităților de drept, autorităților serviciilor sociale, organelor administrative relevante, organizațiilor internaționale și ONG-urilor/organizațiilor societății civile în stabilirea unui mecanism eficient de referire pentru copiii-victime.

3.4.2 Cooperarea între agenții

- Toate ministerele și organele guvernamentale relevante (inclusiv poliția, autoritățile serviciilor sociale, Ministerele de Interne) implicate în referirea și asistența copiilor-victime vor adopta politici și proceduri care favorizează schimbul de informație și lucrul în rețea între agenții și persoane individuale care lucrează cu copiii-victime pentru a sigura un lanț eficient de îngrijire și protecție pentru ei.
- Ministerul Afacerilor Interne va numi un “ofițer de legătură” care va fi responsabil de legăturile/relațiile cu autoritățile serviciilor sociale/serviciul de tutelă și, în mod particular, tutorele victimei.
- Pentru a asista organele judiciare și administrative relevante în achiziționarea informației și documentelor necesare pentru a ajunge la o

decizie informată ce vizează măsurile ce trebuie întreprinse pentru soluționarea cazului copilului, Ministerul Afacerilor Interne va ajuta în stabilirea contactelor cu autoritățile corespunzătoare din țara de origine a copilului. Astfel de asistență va fi acordată autorităților relevante și în formă de sprijin și coordonare a relațiilor lor de colaborare cu Ministerului Afacerilor Externe și, dacă este cazul, a contactelor lor cu reprezentanții ambasadelor țării de origine a copilului.

- Ofițerul de legătură va stabili legături cu membrii agențiilor relevante de drept care se ocupă de copiii-victime.
- Ofițerii de legătură (când e cazul, împreună cu consilierul juridic pentru Minister) vor fi responsabili să reprezinte Ministerului Afacerilor Interne la ședințe la care, în comun cu alte organe administrative și judiciare relevante, se decide asupra măsurilor finale privind copilul.

3.5 ÎNGRIJIREA ȘI PROTECȚIA INTERIMARĂ

3.5.1 Îngrijire și protecție

- Copiii-victime au dreptul să primească îngrijire și protecție imediată, inclusiv siguranță, hrană și găzduire într-un loc sigur, acces la servicii de sănătate, sprijin psihologic, asistență juridică, servicii sociale și educație.
- Îngrijirea și asistența se vor baza pe respectul pentru identitatea/originea culturală, genul și vârsta copilului.
- Asistență adecvată va fi acordată copiilor cu nevoi speciale, în special în cazurile de dizabilități, stres psihologic, boală și graviditate.
- Copiii-victime vor fi îngrijiți de specialiști pregătiți adecvat care cunosc nevoile speciale ale copiilor-victime.
- Autoritățile serviciilor sociale vor acorda astfel de îngrijire prin crearea serviciilor adecvate și, unde e cazul, prin cooperarea cu organizațiile internaționale și ONG-urile relevante.
- Tutorii, în cooperare cu autoritățile serviciilor sociale și ONG-uri, vor efectua o evaluare a nevoilor speciale pentru fiecare copil-victimă pentru a determina prevederile de îngrijire și protecție.

3.5.2 Găzduirea într-un loc sigur

- Copiii-victime vor fi plasați într-un loc sigur și potrivit (adică adăpost temporar sau îngrijire alternativă) cât mai curând posibil după identificarea lor.
- Autoritățile serviciilor sociale, în cooperare cu ONG-uri și organizații internaționale, vor elabora standarde de îngrijire pentru localurile unde sunt găzduiți copiii-victime.
- Copilul, în nici un caz, nu va fi plasat într-o instituție de detenție a organelor de drept. Aceasta include detenție în, de exemplu, centre de detenție, celule ale poliției, penitenciare sau alte centre speciale de detenție pentru copii.

3.6 REGLEMENTAREA STATUTULUI

- Ministerele de Interne și/sau alte autorități relevante de stat vor stabili politici și proceduri pentru a asigura că copiii-victime, care nu sunt cetățeni/locuitori ai țării în care se află, primesc Vize Umanitare Temporare și au dreptul să stea în țară pe bază legală valabilă până la găsirea soluției durabile/permanente.
- Pentru copiii care nu au documente, Ministerele de Interne și/sau alte autorități relevante de stat vor acorda documente provizorii.
- În comun cu Ministerul Afacerilor Interne și, în dependență de caz, autoritățile serviciilor sociale, tutorele va fi responsabil de inițierea procedurilor de înaintare a cererii pentru emiterea Vizei Umanitare Temporare și a permisului concordant de ședere, acționând din numele copilului în orice prezentări și proceduri administrative necesare.
- Acest statut va fi acordat copilului-victimă până când organele judiciare și administrative relevante vor lua decizia privind măsurile pentru soluționarea cazului copilului.

3.7 EVALUAREA CAZULUI INDIVIDUAL ȘI IDENTIFICAREA UNEI SOLUȚII DURABILE

- Copilul-victimă va fi întors în țara sa de origine numai dacă, anterior întoarcerii, un îngrijitor potrivit, cum ar fi un părinte, altă rudă, alt adult care ia în îngrijire copii, o agenție guvernamentală, o agenție de protecție

a copiilor din țara de origine și-a dat consimțământul și este în stare să-și asume responsabilitate pentru copil și să-i acorde îngrijire și protecție adecvată.

- Opiniile copilului se vor lua în considerare la examinarea posibilității de reunificare a familiei și/sau întoarcere în țara de origine și la identificarea soluției durabile pentru copil.
- Autoritățile serviciilor sociale, în cooperare cu Ministerele de Interne, în caz de necesitate, vor lua toate măsurile necesare pentru a găsi, identifica și localiza membrii familiei și a facilita reunificarea copilului-victimă cu familia sa, dacă aceasta este în interesul superior al copilului.
- Ministerele respective, în comun cu autoritățile serviciilor sociale relevante și/sau tutorele, vor fi responsabile pentru a stabili dacă repatrierea copilului-victimă este sau nu lipsită de pericol și a asigura că procesul are loc într-un mod care respectă demnitatea copilului și este în interesul superior al copilului.
- Ministerele Afacerilor Externe, Ministerele de Interne și alte autorități de stat relevante vor stabili acorduri și proceduri de colaborare pentru a asigura că se efectuează o investigație minuțioasă a circumstanțelor individuale și familiale ale copilului-victimă pentru a determina cursul optim al acțiunilor pentru copil.
- Tutorele, acționând prin și cu asistența Ministerului Afacerilor Interne sau alte autorități de stat relevante și autoritatea serviciilor sociale relevantă, va demara procesul de dobândire a documentelor și informației din țara de origine a copilului pentru a conduce o evaluarea a riscurilor și securității în baza căreia se va lua decizia de a reuni sau nu copilul cu familia sa sau de a-l întoarce sau nu în țara sa de origine.
- După ce s-au acumulat suficiente documente și informație, autoritățile serviciilor sociale relevante vor decide în comun cu tutorele, Ministerul Afacerilor Interne (sau alte Ministerie relevante) și, dacă e cazul, reprezentanții ambasadei țării de origine, despre dispoziția finală făcută în favoarea copilului.
- Dacă decizia luată este împotriva reunificării familiei și/sau repatrierii, tutorele va rămâne în continuare responsabil pentru copilul-victimă până când organul judiciar adecvat va numi un tutore legal pentru copil.

- Pentru a asista organele judiciare și administrative relevante în achiziționarea informației și documentelor necesare în baza cărora s-ar lua o decizie privind măsurile pentru soluționarea cazului copilului, Ministerul Afacerilor Interne va asista acele autorități în stabilirea contactelor cu autoritățile corespunzătoare din țara de origine a copilului. Astfel de asistență va fi acordată de asemenea autorităților relevante în formă de sprijin pentru și coordonare cu relațiile lor cu Ministerul Afacerilor Externe și, dacă e cazul, contactele lor cu reprezentanții ambasadelor țării de origine a copilului.

3.8 IMPLEMENTAREA SOLUȚIEI PERMANENTE

3.8.1 Integrarea locală

- Copiii-victime, atât acei care sunt cetățeni, cât și cei care nu sunt cetățeni/rezidenți ai țării în care se află, au dreptul să primească protecție și îngrijire pe termen lung, inclusiv acces la serviciile de sănătate, sprijin psihologic, servicii sociale și educație.
- În situațiile în care întoarcerea sigură a copilului la familia sa și/sau țara sa de origine nu este posibilă sau când întoarcerea nu este în interesul superior al copilului, autoritățile de protecție socială vor lua măsuri adecvate de îngrijire pe termen lung.
- Astfel de măsuri trebuie să favorizeze măsurile familiale și comunitare și nu îngrijirea rezidențială.
- Autoritățile serviciilor sociale vor asigura ca fiecare copil-victimă să aibă un tutore legal și ca pentru fiecare copil să se elaboreze un plan individual de integrare.

3.8.2 Întoarcerea în țara de origine

- Copiii-victime care nu sunt cetățeni/locuitori ai țării în care se află, ca principiu general, au dreptul de a fi întorși în țara lor de origine.
- Copiii-victime nu vor fi întorși în țara lor de origine dacă, în urma unei evaluări a riscurilor și securității, sunt motive de a considera că siguranța copilului sau a familiei sale este în pericol.

- Ministerele de Interne sau alte autorități de stat relevante vor stabili acorduri și proceduri pentru întoarcerea sigură a copiilor-victime în țara lor de origine.
- Tutorele sau un asistent social care se ocupă de caz, va însoți copiii-victime care urmează a fi întorși până la plasarea acestora în custodia Ministerului Afacerilor Interne, OIM sau alte organizații responsabile de întoarcere.
- Statele vor stabili proceduri pentru a garanta primirea copilului în țara de origine de către un membru responsabil al serviciilor sociale din țara de origine numit pentru aceasta și/sau părinții, sau tutorele legal al copilului.

3.8.3 Integrarea în țara de origine – primirea și reintegrarea

- Copiii-victime au dreptul să primească îngrijire și protecție pe termen lung, inclusiv siguranță, hrană, găzduire într-un loc sigur, acces la serviciile de sănătate, sprijin psiho-social, asistență juridică, servicii sociale și educație în vederea reintegrării lor sociale.
- Se va acorda asistență adecvată copiilor cu nevoi speciale, în special în cazurile de dizabilități, stres psihosocial, boli și sarcină.
- Copiii-victime vor fi îngrijiți de specialiști pregătiți în mod adecvat care cunosc nevoile speciale și drepturile copiilor-victime și particularitățile de gen.
- Autoritățile serviciilor sociale vor acorda astfel de îngrijire prin crearea serviciilor adecvate și, unde este cazul, prin cooperarea cu organizațiile internaționale și neguvernamentale.
- Autoritățile serviciilor sociale vor efectua o evaluare a nevoilor individuale pentru fiecare copil-victimă pentru a determina prevederile de îngrijire și protecție.
- Autoritățile serviciilor sociale, în cooperare cu organizațiile internaționale și neguvernamentale, vor monitoriza situația copilului ulterior reunificării cu familia și/sau plasamentul în îngrijire alternativă.
- Autoritățile serviciilor sociale vor asigura ca fiecare copil-victimă să aibă un tutore legal și un plan individual de integrare.

- Autoritățile serviciilor sociale vor lua măsuri de îngrijire alternativă pentru copiii-victime privați de mediul familial favorizând măsurile familiale și comunitare și nu îngrijirea rezidențială.
- Ministererele Educației vor stabili programe speciale de educație inclusivă și profesională pentru copiii-victime.

3.8.4 Reașezarea și integrarea în o a treia țară

- În situațiile în care întoarcerea sigură a copilului în țara sa de origine și integrarea în țara de destinație nu sunt posibile sau când aceste soluții nu sunt în interesul superior al copilului, statele ambelor țări vor asigura reașezarea copilului-victimă în o a treia țară.
- Astfel de prevederi se vor face în favoarea măsurilor bazate pe familie și comunitate și nu pe îngrijirea rezidențială.
- Autoritățile serviciilor sociale vor urmări ca fiecare copil-victimă să aibă un tutore legal și ca un plan individual de integrare să fie elaborat pentru fiecare copil.
- Copiii-victime au dreptul să primească îngrijire și protecție pe termen lung, inclusiv acces la serviciile de sănătate, sprijin psiho-social, servicii sociale și educație.

3.9 ACCESUL LA JUSTIȚIE

3.9.1 Proceduri penale

- Copiii-victime au dreptul să fie informați pe deplin despre problemele ce țin de securitate și procedurile penale înainte de a lua decizia privind depunerea sau nu a mărturie în procesul penal împotriva persoanelor care sunt suspectate de a fi implicate în exploatarea și/sau traficul de copiii.
- Copiii-victime ale traficului au „dreptul la timp pentru recuperare” anterior deciziei privind inițierea procedurilor penale împotriva traficanților.
- Asistența acordată copilului-victimă a traficului nu va fi în nici un caz condiționată de voința lui de a depune mărturie.

- Luare unei declarații de către ofițerul de drept sau judecătorul investigației nu va stopa sau întârzia reunificarea sau întoarcerea copilului-victimă în țara de origine dacă aceasta este în interesul superior al copilului.
- Se va evita la maximum contactul direct al copilului-victimă cu infractorul suspect pe perioada procesului sau investigației și urmăririi penale, precum și pe perioada audierea cazului în instanță.
- Autoritățile de drept, în cooperare cu serviciile sociale și organizațiile neguvernamentale, vor asigura reprezentarea legală necesară, precum și traducerea în limba maternă a copilului în caz de necesitate.
- Statele vor analiza, în caz de necesitate, introducerea amendamentelor la codurile lor de procedură penală pentru a permite, inter alia, înregistrarea video a mărturii copilului și prezentarea mărturiei înregistrate în instanță în calitate de probă oficială. Poliția, procurorii, judecătorii și magistrații vor aplica practici prietenoase copiilor.

3.9.2 Proceduri civile

- Copiii-victime trebuie să primească informație referitor la dreptul lor de a iniția proceduri civile împotriva traficantilor și a altor persoane implicate în exploatarea lor.
- Autoritățile de drept vor adopta măsuri necesare pentru protecția drepturilor și intereselor copiilor-victime la toate etapele procesului judiciar împotriva presupușilor infractori pe perioada procedurilor pentru obținerea compensațiilor.
- Autoritățile de drept sunt obligate să asigure copiilor-victime acces la justiție și proces echitabil, restituire și compensații, inclusiv reparare neîntârziată.
- Autoritățile de drept, în cooperare cu serviciile sociale și organizațiile neguvernamentale vor face disponibilă reprezentarea legală necesară pentru a intenta un proces în curtea sau tribunalul adecvat, precum și traducerea în limba maternă a copilului în caz de necesitate.

3.10 PROTECȚIA ȘI SECURITATEA VICTIMEI/MARTORULUI

- Copiilor-victime care sunt de acord să depună mărturie li se vor acorda măsuri speciale de protecție pentru a garanta siguranța lor și a membrilor familiilor lor atât în țara de destinație, cât și în cea de tranzit și origine.
- Ministerele de Interne și alte autorități de drept relevante vor adopta toate măsurile necesare pentru a proteja copiii-victime și membrii familiilor acestora, inclusiv prin intermediul cooperării internaționale.
- În cazul în care protecția victimei/martorului nu poate fi asigurată nici în țara de destinație, nici în cea de origine, se vor lua măsuri care ar permite reșezarea într-o a treia țară.

3.11 PREGĂTIREA PROFESIONALĂ

- Toate agențiile care sunt implicate în lucrul cu copiii-victime vor stabili practici speciale de recrutare și programe de pregătire profesională pentru a asigura că persoanele responsabile pentru îngrijirea și protecția copiilor-victime înțeleg nevoile lor și particularitățile de gen și posedă deprinderile necesare pentru a asista copiii.

ANEXA 3. CONVENȚIA CONSILIULUI EUROPEI PENTRU PROTECȚIA COPILOR ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII SEXUALE ȘI A ABUZURILOR SEXUALE. LANZAROTE, 25.X.2007

Convenția pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale^{1*}

(adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 iulie 2007 în cadrul celei de-a 1002-a reuniune a Delegațiilor Miniștrilor)

Statele membre ale Consiliului Europei și ceilalți semnatari ai prezentei convenții;

Considerând că scopul Consiliului Europei este de a realiza o mai strânsă unitate între membrii săi;

Considerând că orice copil are dreptul, din partea familiei, a societății și a statului, la măsurile de protecție decurgând din condiția sa de minor;

Considerând că exploatarea sexuală a copiilor, în special sub forma pornografiei infantile și a prostituției, precum și toate formele de abuz sexual asupra copiilor, inclusiv faptele comise în străinătate, pun în pericol grav sănătatea și dezvoltarea psihosocială a copilului;

Considerând că exploatarea și abuzurile sexuale asupra copiilor au luat proporții îngrijorătoare atât la nivel național cât și internațional, în special în ceea ce privește utilizarea tot mai extinsă atât de către copii cât și de către infractori a tehnologiilor informației și comunicațiilor (TIC), și de faptul că prevenirea și combaterea exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale privind pe copii necesită cooperare internațională;

Considerând că bunăstarea și interesul superior ale copilului sunt valori fundamentale împărtășite de toate statele membre și care trebuie promovate fără nici un fel de discriminare;

Reamintind Planul de Acțiune adoptat în cadrul celei de-a Treia Reuniuni la Vârf a Șefilor de Stat și de Guvern din cadrul Consiliului Europei (Varșovia, 16-17 mai 2005), care preconiza elaborarea de măsuri menite să stopeze exploatarea sexuală a copiilor;

---

^{1*} Traducere neoficială realizată de Ministerul Justiției.

Reamintind în particular Recomandarea nr. R (91) 11 a Comitetului de Miniștri, referitoare la exploatarea sexuală, pornografia, prostituția și traficul de copii și tineri, Recomandarea Rec(2001)16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și Convenția privind criminalitatea informatică (ETS Nr. 185), în special articolul 9 din aceasta, precum și Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (ETS nr. 197);

Având în vedere Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (1950, ETS nr. 5), Carta socială europeană revizuită (1996, ETS nr. 163), Convenția europeană privind drepturile copiilor (1996, ETS nr. 160);

Ținând cont de Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, și în special de articolul 34 din aceasta, de Protocolul facultativ privind vânzarea copiilor, prostituția infantilă și pornografia infantilă ca și Protocolul adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale, vizând prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special femeii și copii, precum și Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind interzicerea celor mai grele forme de muncă infantilă și acțiunea imediată în vederea eliminării acestora;

Având în vedere Decizia-Cadru a Consiliului Uniunii Europene cu privire la combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile (2004/68/JAI), Decizia-Cadru a Consiliului Uniunii Europene privind statutul victimelor în procesele penale (2001/220/JAI), și Decizia-Cadru a Consiliului Uniunii Europene referitoare la lupta împotriva traficului de ființe umane (2002/629/JAI);

Luând în considerare și alte instrumente și programe internaționale pertinente în domeniu, cu deosebire Declarația și Programul de acțiune de la Stocholm, adoptate în cadrul Primului Congres Mondial împotriva exploatării sexuale a copiilor în scop comercial (27-31 august 1996), Angajamentul mondial de la Yokohama adoptat în cadrul celui de-al doilea Congres mondial împotriva exploatării sexuale a copiilor în scop comercial (17-20 decembrie 2001), Angajamentul și Planul de Acțiune de la Budapesta, adoptate în cadrul Conferinței pregătitoare a celui de-al doilea Congres mondial împotriva exploatării sexuale a copiilor în scop comercial (20-21 noiembrie 2001), Rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite S-27/2 „O lume demnă pentru copii” și Programul trienal „Construirea unei Europe cu și pentru copii”, adoptat în urma celei de-a Treia Reuniune la Vârf și lansat de către Conferința de la Monaco (4-5 aprilie 2006);

Fiind hotărâte să contribuie efectiv pentru realizarea scopului comun al protejării copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, indiferent de autori și să asigure asistență victimelor;

Ținând cont de necesitatea de a elabora un instrument internațional cuprinzător axat pe aspecte de prevenție, protecție și de drept penal ale luptei împotriva tuturor formelor de exploatare sexuală și de abuz sexual împotriva copiilor și pe înființarea un mecanism special de monitorizare,

Au convenit următoarele:

Capitolul I – Scop, principiul nediscriminării și definițiile

Articolul 1 – Scop

1. Scopurile prezentei Convenții sunt:
  - a. prevenirea și combaterea exploatării sexuale a copiilor și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor;
  - b. protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale;
  - c. promovare cooperării la nivel național și internațional împotriva exploatării sexuale a copiilor și împotriva abuzurilor sexuale comise asupra copiilor.
2. Pentru a asigura punerea în aplicare eficientă a prevederilor sale de către Părți, prezenta Convenție instituie un mecanism special de monitorizare.

Articolul 2 – Principiul nediscriminării

Punerea în aplicare a prevederilor prezentei Convenții de către părți, în special a beneficiului măsurilor vizând protecția drepturilor victimelor, vor fi garantate, fără nicio discriminare bazată, printre altele, pe motive cum ar fi sexul, rasa, culoarea, limba, religia, opiniile politice sau de altă natură, naționalitatea sau originea socială, apartenența la o minoritate națională, averea, statutul dobândit din naștere, orientarea sexuală, starea de sănătate, existența unui handicap sau orice alt statut sau situație.

Articolul 3 – Definiții

În sensul prezentei Convenții:

- a. prin termenul “copil” se înțelege orice persoană cu vârsta mai mică de 18 ani;
- b. expresia “exploatare și abuz sexual împotriva copiilor” include comportamentele prevăzute la articolele 18 - 23 din prezenta Convenție;
- c. prin “victimă” se înțelege orice copil victimă a exploatării sau abuzurilor sexuale.

Capitolul II – Măsurile de prevenire

Articolul 4 – Principii

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a preveni orice formă de exploatare și de abuz sexual comise asupra copiilor și pentru a proteția acestora.

Articolul 5 – Recrutarea, pregătirea profesională și conștientizarea persoanelor care lucrează cu copiii

1. Fiecare parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a încuraja conștientizarea referitoare la protecția și drepturile copiilor în rândul persoanelor care lucrează în mod regulat cu copiii în sectoarele de învățământ, sanitar, de protecție socială, justiție, forțe de ordine, precum și în domeniile sportiv, cultural și de divertisment.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că persoanele prevăzute la alineatul 1 au cunoștințe adecvate privind exploatarea sexuală a copiilor și abuzurile sexuale comise asupra acestora, privind mijloacele de identificare și posibilitatea menționată la articolul 12, alineatul 1.
3. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare, în conformitate cu dreptul său intern, pentru a se asigura ocuparea profesiilor care implică contactul regulat cu copiii sunt de natură să garanteze, prin condițiile impuse candidaților la aceste profesii, că aceștia nu au fost condamnați pentru fapte de exploatare sau de abuz sexual comise asupra copiilor.

Articolul 6 – Educația pentru copii

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că copiii primesc, în cadrul învățământului primar și secundar, informații despre riscurile exploatării și de abuzurilor sexuale, precum și despre mijloacele prin care se pot apăra, în funcție de nivelul lor de dezvoltare. Aceste informații, asigurate, după caz, în colaborare cu părinții, vor fi furnizate într-un context mai general de informare asupra sexualității și vor acorda o atenție specială situațiilor de risc, mai ales celor care implică folosirea noilor tehnologii ale informației și comunicațiilor.

Articolul 7 – Programele sau măsurile de intervenție preventivă

Fiecare Parte se va asigura că persoanele care se tem că ar putea săvârși oricare dintre infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție pot avea acces, după caz, la programe sau măsuri eficiente de intervenție menite să evalueze și să prevină riscul comiterii infracțiunilor.

Articolul 8 – Măsuri ce vizează publicul larg

1. Fiecare parte va promova sau desfășura campanii de conștientizare adresate publicului larg, cu privire la fenomenul exploatării sexuale a copiilor și abuzurilor sexuale asupra acestora și privind măsurile preventive ce pot fi luate.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a preveni sau interzice răspândirea de materiale publicitare pentru infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.

Articolul 9 – Participarea copiilor, a sectorului privat, media și a societății civile

1. Fiecare Parte va încuraja participarea copiilor, în conformitate cu nivelul lor de dezvoltare, la elaborarea și punerea în aplicare a politicilor, programelor sau altor inițiative legate de lupta împotriva exploatării sexuale a copiilor și împotriva exploatării și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor.
2. Fiecare Parte va încuraja sectorul privat, în special sectorul tehnologiei informației și comunicațiilor, industria turismului și a transportului, sectoarele bancare și financiare, precum și societatea civilă, să participe la elaborarea și punerea în aplicare a politicilor de prevenire a exploatării sexuale a copiilor și a abuzurilor sexuale comise asupra copiilor și să pună în aplicare norme interne prin autoreglementare sau prin colaborare în materia reglementării.
3. Fiecare Parte va încuraja mijloacele media să furnizeze informație corespunzătoare privind toate aspectele exploatării și abuzului sexual comise asupra copiilor, cu respectarea independenței mass - mediei și a libertății presei.
4. Fiecare Parte va încuraja finanțarea, inclusiv, dacă este cazul, prin crearea de fonduri, a unor proiecte și programe desfășurate de către societatea civilă și menite să prevină și să îi apere pe copii de exploatarea sexuală și de abuzuri sexuale.

Capitolul III – Autoritățile specializate și organele coordonatoare**Articolul 10 – Măsuri naționale de coordonare și colaborare**

1. Fiecare Parte va lua măsurile necesare pentru a asigura coordonarea la nivel național și local dintre diferitele instanțe cu competențe în domeniul protecției, prevenirii și luptei împotriva exploatării și abuzurilor sexuale comise asupra acestora, în particular sectorul învățământului, sanitar, serviciilor sociale, forțelor de ordine și cele judiciare.

2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru înființarea sau desemnarea:
  - a. unor instituții naționale sau locale independente care să promoveze și să apere drepturile copilului, asigurându-le resursele și stabilindu-le responsabilitățile specifice;
  - b. unor mecanisme sau centre de strângere a datelor, la nivel național sau local și în colaborare cu societatea civilă, cu scopul observării și evaluării fenomenului exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale comise asupra copiilor, cu respectarea cerințelor de protecție a datelor cu caracter personal.
3. Fiecare Parte va încuraja cooperarea dintre autoritățile publice competente, societatea civilă și sectorul privat, pentru o mai bună prevenire și combatere ale exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor.

Capitolul IV – Măsurile de protecție și asistență pentru victime

Articolul 11 – Principii

1. Fiecare Parte va stabili programe sociale eficiente și va înființa structuri multidisciplinare care să asigure sprijinul necesar pentru victime, pentru rudele apropiate ale acestora și pentru orice persoană care răspunde de îngrijirea acestora.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că, atunci când vârsta victimei nu este cunoscută cu certitudine și există motive să se creadă că este vorba despre un copil, i se vor acorda victimei măsurile de protecție și asistență care se asigură copiilor, până la stabilirea vârstei sale.

Articolul 12 – Raportarea suspiciunilor de exploatare sau de abuz sexual

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că regulile de confidențialitate impuse de dreptul intern anumitor profesioniști care sunt solicitați să lucreze cu copiii nu constituie un obstacol pentru posibilitatea acestor profesioniști de a semnaliza serviciilor de protecție a copilului orice situație în care există motive rezonabile să creadă că un copil este victima exploatării sau a abuzului sexual.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a încuraja pe orice persoană care cunoaște sau are bănuieli, cu bună credință, despre existența exploatării sau a abuzurilor sexuale comise asupra copiilor să sesizeze serviciile competente.

Articolul 13 – Liniile de asistență

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a încuraja și sprijini înființarea de servicii de comunicare, cum ar fi posturi telefonice sau de internet care să permită consilierea solicitanților, chiar confidențial sau cu respectarea anonimatului acestora.

Articolul 14 – Asistența pentru victime

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a asigura asistență victimelor, pe termen scurt și lung, în vederea recuperării fizice și psihosociale a acestora. Măsurile luate în aplicarea prezentului alineat trebuie să ia în considerare opiniile, necesitățile și preocupările copilului.
2. Fiecare Parte va lua măsuri, în condițiile prevăzute de dreptul său intern, în vederea cooperării cu organizațiile neguvernamentale, cu alte organizații neguvernamentale, cu alte organizații competente sau cu alte elemente ale societății civile care acordă asistență victimelor.
3. Dacă părinții sau persoanele în a căror îngrijire se află copilul sunt implicate în exploatarea sexuală sau în abuzuri sexuale comise asupra acestuia, procedurile de intervenție desfășurate în aplicarea articolului 11, alineatul 1, vor include:
  - posibilitatea îndepărtării autorului prezumat al faptei;
  - posibilitatea retragerii victimei de mediul său familial. Condițiile și durata acestei separări se stabilesc în conformitate cu interesul superior al copilului.
4. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că persoanele apropiate victimei pot beneficia, dacă este cazul, de asistență terapeutică, în special de asistență psihologică de urgență.

Capitolul V – Programele sau măsurile de intervenție

Articolul 15 – Principii generale

1. Fiecare Parte va asigura sau promova, în conformitate cu dreptul său intern, programe sau măsuri eficiente de intervenție pentru persoanele prevăzute la articolul 16, alineatele 1 și 2, în vederea prevenirii și reducerii la minimum a riscurilor de repetare a infracțiunilor de natură sexuală comise asupra copiilor. Aceste programe sau măsuri trebuie să fie accesibile în orice etapă a procesului, în mediul carceral și în libertate, în condițiile prevăzute de dreptul intern.
2. Fiecare Parte va asigura sau promova, în conformitate cu dreptul său intern, dezvoltarea de parteneriate sau alte forme de cooperare între

autoritățile competente, în special între serviciile sanitare și cele sociale, și autoritățile judiciare și alte organe care răspund de monitorizarea persoanelor prevăzute la articolul 16, alineatele 1 și 2.

3. Fiecare parte va prevedea, în conformitate cu dreptul său intern, efectuarea unei evaluări a gradului de pericol și risc posibil de repetare a infracțiunilor prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție, de către persoanele prevăzute la articolul 16, alineatele 1 și 2, cu scopul identificării programelor sau măsurilor adecvate.
4. Fiecare Parte va prevedea, în conformitate cu dreptul său intern, efectuarea unei evaluări a eficienței programelor și măsurilor puse în aplicare.

Articolul 16 – Beneficiarii programelor și măsurilor de intervenție

1. Fiecare Parte se va asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că persoanele care urmărite pentru oricare dintre infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție pot avea acces la programele sau măsurile menționate la articolul 15, alineatul 1, în condiții care nu sunt nici prejudiciabile și nici contrare drepturilor la apărare și cerințelor unui proces echitabil și imparțial, în special cu respectarea regulilor ce guvernează principiul prezumției de nevinovăție.
2. Fiecare Parte se va asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că persoanele condamnate pentru oricare dintre infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție pot avea acces la programele sau măsurile prevăzute la articolul 15, alineatul 1.
3. Fiecare Parte se va asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că programele sau măsurile de intervenție sunt elaborate sau adaptate spre a satisface nevoile de dezvoltare ale copiilor care comit infracțiuni de natură sexuală, inclusiv pe cele ale copiilor care nu au împlinit încă vârsta răspunderii penale, în scopul soluționării problemelor lor de comportament sexual.

Articolul 17 – Informarea și consimțământul

1. Fiecare Parte se va asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că persoanele prevăzute la articolul 16 și cărora li s-au propus programe sau măsuri de intervenție sunt pe deplin informate referitor la motivele pentru care li s-a făcut propunerea și consimt să beneficieze de programul sau măsura respectivă în deplină cunoștință de cauză.
2. Fiecare Parte se va asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că persoanele cărora li s-au propus programe sau măsuri de intervenție le pot refuza, iar în cazul persoanelor condamnate, că acestea sunt informate privind consecințele posibile ale unui eventual refuz.

Capitolul VI – Dreptul penal material

Articolul 18 – Abuzuri sexuale

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura de incriminarea următoarelor fapte comise cu intenție:
  - a. actele sexuale cu un copil care, potrivit prevederilor în vigoare ale dreptului național, nu a împlinit vârsta legală pentru viața sexuală;
  - b. desfășurarea de activități sexuale cu un copil dacă:
    - se folosesc constrângerea, forța sau amenințările; sau
    - se abuzează de o poziție recunoscută ca fiind de încredere, de autoritate sau de influență asupra copilului, inclusiv în cadrul familiei; sau
    - se abuzează de o situație de vulnerabilitate deosebită a copilului, mai ales datorită unui handicap psihic sau fizic sau datorită unei situații de dependență.
2. În scopul aplicării alineatului 1 de mai sus, fiecare Parte va decide vârsta până la care este interzisă desfășurarea de activități sexuale cu un copil.
3. Prevederile articolului 18, alineatul 1a nu sunt menite să guverneze activitățile sexuale între minori care consimt.

Articolul 19 – Infracțiuni referitoare la prostituția infantilă

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura de incriminarea următoarelor fapte comise cu intenție:
  - a. recrutarea unui copil spre practicarea prostituției de către acesta, sau determinarea unui copil să participe la prostituție;
  - b. constrângerea unui copil să se prostitueze sau obținerea unui profit din, sau exploatarea în altă manieră a unui copil în asemenea scopuri;
  - c. prostituția infantilă.
2. În sensul prezentului articol, termenul “prostituție infantilă” înseamnă faptul de a folosi un copil pentru activități sexuale atunci când se oferă sau se promit sume de bani sau orice altă formă de remunerație sau de răsplată, indiferent dacă această plată, promisiune sau răsplată se dă copilului sau unei terțe persoane.

Articolul 20 – Infracțiuni referitoare la pornografia infantilă

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru incriminarea următoarelor fapte comise cu intenție și fără drept:
  - a. producția de pornografie infantilă;
  - b. oferirea sau punerea la dispoziție a pornografiei infantile;
  - c. distribuirea sau transmiterea pornografiei infantile;
  - d. procurarea de pornografie infantilă pentru sine sau pentru altul;
  - e. deținerea de pornografie infantilă;
  - f. obținerea accesului cu bună știință, prin tehnologii ale informației și comunicațiilor, la pornografia infantilă.
2. În sensul prezentului articol, termenul “pornografie infantilă” înseamnă orice material care înfățișează, în manieră vizuală, un copil care desfășoară un act sexual explicit real sau simulat sau orice reprezentare a organelor sexuale ale unui copil în principal pentru scopuri sexuale.
3. Fiecare Parte își poate rezerva dreptul de a nu aplica, integral sau parțial, prevederile alineatului 1 a și e în ceea ce privește producția și deținerea de materiale pornografice:
  - ce constau exclusiv din reprezentări simulate sau imagini realiste ale unui copil inexistent;
  - ce implică copii care au împlinit vârsta prevăzută în aplicarea articolului 18, alineatul 2, dacă aceste imagini sunt produse și deținute de către aceștia cu consimțământul lor și numai pentru a fi folosite de către aceștia în intimitate.
4. Fiecare parte își poate rezerva dreptul de a nu aplica, integral sau parțial, prevederile alineatului 1f.

Articolul 21 – Infracțiunile legate de participarea unui copil la spectacole pornografice

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura de incriminarea următoarelor fapte comise cu intenție:
  - a. recrutarea unui copil în vederea participării la spectacole pornografice sau determinarea unui copil să participe la asemenea spectacole;
  - b. constrângerea unui copil să participe la spectacole pornografice sau obținerea unui profit, sau exploatarea în altă manieră a unui copil în asemenea scopuri;

- c. faptul de a fi prezent cu bună știință la spectacole pornografice ce implică participarea copiilor.
2. Fiecare Parte își poate rezerva dreptul de a limita aplicarea alineatului 1c la cazurile în care copiii au fost recrutați sau constrânși în conformitate cu alineatul 1a sau b.

Articolul 22 – Coruperea copiilor

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru incriminarea faptei de a determina cu intenție, în scopuri sexuale, un copil care nu a împlinit vârsta prevăzută de articolul 18, alineatul 2, să asiste la comiterea unui abuz sexual sau desfășurarea de activități sexuale, chiar dacă nu este obligat să participe la acestea.

Articolul 23 – Acostarea copiilor în scopuri sexuale

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a incrimina propunerea făcută cu intenție de către un adult, prin intermediul tehnologiilor informației și comunicațiilor, pentru a întâlni un copil care nu a împlinit vârsta prevăzută de articolul 18, alineatul 2, în scopul comiterii asupra copilului a oricărei infracțiuni dintre cele prevăzute în conformitate cu articolul 18, alineatul 1a, sau cu articolul 20, alineatul 1a, dacă propunerea a fost urmată de fapte materiale ce duc la o asemenea întâlnire.

Articolul 24 – Complicitatea și tentativa

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru incrimina, atunci când este săvârșită cu intenție, complicitatea la comiterea oricăreia dintre infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a prevedea ca infracțiune, atunci când este săvârșită cu intenție, tentativa de comitere a infracțiunilor prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.
3. Fiecare parte își poate rezerva dreptul de a nu aplica, integral sau în parte, alineatul 2 în legătură cu infracțiunile prevăzute în conformitate cu prevederile articolului 20, alineatul 1 b, d, e și f, articolului 21, alineatul 1 c, articolului 22 și articolului 23.

Articolul 25 – Competența

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a-și stabili competența în legătură cu orice infracțiune prevăzută

- în conformitate cu prezenta Convenție, atunci când infracțiunea este comisă:
- a. pe teritoriul său; sau
  - b. la bordul unei nave aflate sub pavilionul părții respective; sau
  - c. la bordul unei aeronave înregistrate conform legilor părții respective;
sau
  - d. de către unul dintre cetățenii săi; sau
  - e. de către o persoană care își are reședința obișnuită pe teritoriul său.
2. Fiecare Parte se va strădui să ia măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a-și stabili competența în legătură cu orice infracțiune prevăzută în prezenta Convenție atunci când aceasta este comisă împotriva unuia dintre cetățenii săi sau împotriva unei persoane care își are reședința obișnuită pe teritoriul său.
  3. Fiecare Parte poate, la momentul semnării sau la depunerea instrumentului său de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, prin intermediul unei declarații adresate Secretarului General al Consiliului Europei, să declare că își rezervă dreptul de a nu aplica sau de a aplica numai în anumite cazuri sau cu anumite condiții regulile de competență prevăzute la alineatul 1 e din prezentul articol.
  4. În vederea urmăririi infracțiunilor prevăzute în conformitate cu articolele 18, 19, 20, alineatul 1a, și 21, alineatul 1a și b, din prezenta Convenție, fiecare parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că competența sa în ceea ce privește alineatul 1d nu este supusă condiției ca faptele să fie incriminate la locul comiterii lor.
  5. Fiecare Parte poate, la momentul semnării sau la depunerea instrumentului său de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, prin intermediul unei declarații adresate Secretarului General al Consiliului Europei, să declare că își rezervă dreptul de a limita aplicarea alineatului 4 din prezentul articol, în ceea ce privește infracțiunile prevăzute în conformitate cu articolul 18, alineatul 1b, punctele doi și trei, la cazurile în care cetățeanul său își are reședința obișnuită pe teritoriul său.
  6. În vederea urmăririi infracțiunilor prevăzute în conformitate cu articolele 18, 19, 20, alineatul 1a, și 21 din prezenta Convenție, fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru stabilirea competenței sale în ceea ce privește alineatul 1d și e nu este supusă condiției ca urmărirea să fie precedată de o plângere din partea victimei sau de un denunț efectuate de către statul pe teritoriul căruia a fost comisă infracțiunea.

7. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a-și stabili competența cu privire la infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție, în cazurile în care autorul prezumat este prezent pe teritoriul său și nu îl extrăda către o altă parte din motive de cetățenie.
8. Dacă mai multe părți se consideră competente cu privire la o infracțiune presupusă a fi determinată în conformitate cu prezenta Convenție, părțile implicate se consultă, după caz, în vederea stabilirii celei mai adecvate competențe pentru urmărirea infracțiunii respective.
9. Fără a afecta normele generale de drept internațional, prezenta Convenție nu exclude nici o competență penală exercitată de către o Parte în conformitate cu dreptul său intern.

Articolul 26 – Răspunderea persoanelor juridice

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru ca persoana juridică să poată fi trasă la răspundere pentru infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție, atunci când a fost comisă în beneficiul său de către orice persoană fizică care a acționat fie individual fie ca parte dintr-un organ al persoanei juridice, care exercită o funcție de conducere în cadrul persoanei juridice, în baza:
  - a. unei împuterniciri de reprezentare a persoanei juridice;
  - b. unei autorități de a lua decizii în numele persoanei juridice;
  - c. unei autorități de a exercita controlul în cadrul persoanei juridice.
2. În afară de cazurile deja prevăzute la alineatul 1, fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că persoana juridică poate răspunde pentru cazul în care lipsa de supraveghere sau control din partea unei persoane fizice dintre cele menționate la alineatul 1 a făcut posibilă comiterea unei infracțiuni prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție în folosul acelei persoane juridice de către o persoană fizică ce acționa în baza autorității persoanei juridice.
3. În conformitate cu principiile juridice ale Părții, răspunderea persoanei juridice poate fi penală, civilă sau administrativă.
4. Această răspundere nu afectează răspunderea penală a persoanelor fizice care au comis infracțiunea.

Articolul 27 – Sancțiuni și măsuri

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru ca infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție să fie pedepsite în cu sancțiuni eficiente, proporționale și descurajante,

- ținând seama de gravitatea lor. Aceste sancțiuni vor include pedepse privative de libertate care pot da loc la extrădare.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru ca persoanele juridice răspunzătoare potrivit articolului 26 să fie pasibile de sancțiuni eficiente, proporționale și cu rol descurajator, care vor include amenzi pecuniare penale sau non-penale și pot include alte măsuri, în special:
    - a. excluderea de la un beneficiu sau ajutor public;
    - b. interzicerea temporară sau permanentă a desfășurării de activități comerciale;
    - c. punerea sub supraveghere judiciară;
    - d. o dispoziție judiciară privind dizolvarea.
  3. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a:
    - a. prevedea reținerea și confiscarea:
      - bunurilor, documentelor și altor instrumente folosite pentru săvârșirea, sau care au facilitat săvârșirea infracțiunilor prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție;
      - produselor infracțiunilor sau contravaloarea acestora;
    - b. permite închiderea temporară sau permanentă a oricărei unități folosite pentru săvârșirea oricăreia dintre infracțiuni prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție, fără a afecta drepturile terților de bună credință, sau interzicerea temporară sau permanentă ca făptașul să mai exercite profesia sau activitatea voluntară care implică contactul cu copiii și în cadrul căreia s-a săvârșit infracțiunea.
  4. Fiecare Parte poate adopta și alte măsuri în legătură cu infractorii, cum ar fi dispunerea decăderii acestora din drepturile părintești sau monitorizarea sau supravegherea persoanelor condamnate.
  5. Fiecare parte poate prevedea că produsele infracțiunii sau bunurile confiscate potrivit prevederilor prezentului articol pot fi transferate într-un fond special pentru finanțarea programelor de prevenire și asistență pentru victimele oricăror dintre infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.

Articolul 28 – Circumstanțele agravante

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că următoarele împrejurări, în măsura în care nu fac deja parte din elementele constitutive ale infracțiunii, pot, în conformitate cu prevederile dreptul intern, să fie luate în considerare ca circumstanțe agravante la

stabilirea sancțiunilor pentru infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție:

- a. infracțiunea a prejudiciat grav sănătatea fizică sau psihică a victimei;
- b. infracțiunea a fost precedată sau însoțită de acte de tortură sau de violență gravă;
- c. infracțiunea a fost comisă asupra unei victime deosebit de vulnerabile;
- d. infracțiunea a fost comisă de către un membru al familiei, de către o persoană care locuia împreună cu copilul sau de către o persoană care a abuzat de autoritate;
- e. infracțiunea a fost comisă de către mai multe persoane ce au acționat împreună;
- f. infracțiunea a fost comisă în cadrul unui grup infracțional organizat;
- g. făptașul a mai fost condamnat pentru infracțiuni de aceeași natură.

Articolul 29 – Condamnările anterioare

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a prevedea posibilitatea luării în considerare, la stabilirea sancțiunilor, a condamnărilor definitive pronunțate de către altă parte la Convenție în legătură cu infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.

Capitolul VII – Cercetarea, urmărirea și dreptul procedural

Articolul 30 – Principii

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că cercetările și procesul penal sunt desfășurate în interesul superior al copilului și cu respectarea drepturilor acestuia.
2. Fiecare Parte va adopta o abordare protectoare față de victime, asigurându-se că cercetările și procesele penale nu agravează trauma trăită de copil și că răspunsul justiției penale este urmat de acordarea de asistență, dacă este cazul.
3. Fiecare Parte se va asigura că cercetările și procesele penale sunt prioritare și se desfășoară fără întârzieri nejustificate.
4. Fiecare Parte se va asigura că măsurile aplicabile potrivit prezentului capitol nu afectează drepturile la apărare și cerințelor unui proces echitabil și imparțial, în conformitate cu articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.
5. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare, în

conformitate cu principiile fundamentale ale dreptului său intern:

- pentru a garanta cercetarea și urmărirea eficientă a infracțiunilor prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție, stipulând, acolo unde este cazul, posibilitatea desfășurării de operațiuni discrete;
- pentru a permite organelor sau serviciilor de cercetare să identifice victimele infracțiunilor prevăzute în conformitate cu articolul 20, în special prin analizarea materialelor de pornografie infantilă, cum ar fi fotografiile și înregistrările audiovizuale transmise sau puse la dispoziție prin folosirea tehnologiilor informației și comunicațiilor.

Articolul 31 – Măsuri generale de protecție

1. Fiecare parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a apăra drepturile și interesele victimelor, cu deosebire a martorilor, pe parcursul tuturor etapelor cercetării și procesului penal, în special prin:
  - a. informarea lor cu privire la drepturile pe care le au și la serviciile care le stau la dispoziție și, cu excepția cazului în care nu doresc să primească asemenea informații, cu privire la modul în care este examinată plângerea lor, la acuzațiile formulate, la evoluția generală a cercetărilor sau a procesului, și la rolul lor în cadrul acestora, precum și cu privire la soluția pronunțată în cauza lor;
  - b. asigurarea, cel puțin în cazurile în care victimele și familiile lor ar putea fi în pericol, că acestea vor putea fi informate, dacă este necesar, atunci când persoana urmărită sau condamnată este pusă în libertate temporar sau definitiv;
  - c. acordarea permisiunii victimelor, într-o manieră conformă cu regulile procedurale ale dreptului intern, de a fi ascultate, de a furniza dovezi și de a alege modul de prezentare și examinare a opiniilor, nevoilor și preocupărilor lor, direct sau prin intermediar;
  - d. asigurarea de servicii de asistență adecvate pentru victime, pentru ca drepturile și interesele lor să fie prezentate și luate în considerare în mod corespunzător;
  - e. protejarea vieții private, a identității și a imaginii victimelor și prin luarea de măsuri în conformitate cu dreptul intern în vederea prevenirii răspândirii în public a oricăror informații care ar putea duce la identificarea lor;
  - f. garantarea siguranței victimelor, precum și a familiilor și a martorilor care depun mărturie în favoarea victimelor, împotriva intimidării, răzbunării și a unei noi victimizări;

- g. asigurarea evitării contactului dintre victime și infractori în sediile instanțelor și al autorităților de anchetă, cu excepția cazului în care autoritățile competente stabilesc altfel în interesul superior al copilului sau atunci când cercetările sau procesul necesită acest contact.
2. Fiecare Parte va garanta victimelor, încă de la primul contact cu autoritățile competente, accesul la informații privind procedurile judiciare și administrative pertinente.
  3. Fiecare Parte se va asigura că victimele au acces, gratuit dacă acest lucru se justifică, la asistență juridică atunci când este posibil ca ele să aibă calitatea de părți la procesul penal.
  4. Fiecare Parte va prevedea posibilitatea ca autoritățile judiciare să desemneze un reprezentant special pentru victimă atunci când, conform dreptului intern, aceasta poate avea calitatea de parte în procedura judiciară iar deținătorii răspunderii părintești nu pot reprezenta copilul în proces din pricina unui conflict de interese existent între ei și victimă.
  5. Fiecare Parte va prevedea, prin intermediul unor măsuri legislative sau de altă natură, în conformitate cu condițiile prevăzute de dreptul intern, posibilitatea ca grupurile, fundațiile, asociațiile sau organizațiile guvernamentale sau neguvernamentale să acorde asistență și/sau sprijin victimelor, cu consimțământul acestora, pe parcursul proceselor penale referitoare la infracțiuni prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.
  6. Fiecare Parte se va asigura că informațiile furnizate victimelor în conformitate cu prevederile prezentului articol vor fi într-o manieră adaptată vârstei lor și gradului lor de maturitate și într-o limbă pe care acestea o înțeleg.

Articolul 32 – Inițierea procedurii

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că cercetarea sau urmărirea infracțiunilor prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție nu sunt condiționate de existența unei plângeri sau acuzații formulate de către victimă, și că procesul poate continua chiar dacă victima și-a retras declarațiile.

Articolul 33 – Prescripția

Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că termenul de prescripție pentru inițierea procedurilor în legătură cu infracțiunile prevăzute în conformitate cu articolele 18, 19, alineatul 1a

și b, și 21, alineatul 1a și b continuă pe o perioadă de timp suficientă pentru a permite demararea eficientă a urmăririi după ce victima a împlinit vârsta majoratului și că este proporțională cu gravitatea infracțiunii respective.

Articolul 34 – Cercetările

1. Fiecare Parte va adopta măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele, unitățile sau serviciile care răspund de efectuarea cercetărilor sunt specializate în domeniul combaterii exploatării și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor sau că persoanele respective sunt pregătite profesional în acest scop. Unitățile sau serviciile trebuie să beneficieze de resurse financiare adecvate.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că incertitudinea în legătură cu vârsta reală a victimei nu împiedică inițierea procesului penal.

Articolul 35 – Audierile copilului

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că:
  - a. audierile copilului au loc fără întârzieri nejustificate după ce faptele au fost sesizate autorităților competente;
  - b. interviurile cu copilul au loc, dacă este necesar, în spații concepute sau amenajate în acest scop;
  - c. audierile copilului sunt desfășurate de către profesioniști pregătiți anume pentru aceasta;
  - d. aceleași persoane, dacă este posibil și adecvat, desfășoară toate audierile cu copilul;
  - e. numărul audierilor este cât mai limitat posibil, menținându-se în limitele minime necesare pentru scopurile procesului penal;
  - f. copilul poate fi însoțit de către reprezentantul său legal sau, dacă este adecvat, de către un adult ales de către copil, cu excepția cazului în care o decizie motivată prevede contrariul în legătură cu persoana respectivă.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că toate audierile copilului sau, după caz, cele luate unui martor care este copil, pot fi înregistrate video și că aceste înregistrări pot fi acceptate ca probe în instanță, în conformitate cu regulile prevăzute de dreptul său intern.
3. Dacă vârsta victimei este incertă și există motive să se creadă că este vorba despre un copil, măsurile prevăzute la alineatele 1 și 2 se aplică până la confirmarea vârstei acesteia.

Articolul 36 – Procedura judiciară

1. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare, în conformitate cu normele interne care reglementează autonomia profesiilor juridice, pentru a se asigura că toate persoanele implicate în derularea procedurii, și în special judecătorii, procurorii și avocații beneficiază de pregătire profesională în materia drepturilor copilului, a exploatării și a abuzurilor sexuale asupra copiilor.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura, în conformitate cu dreptul său intern, că:
  - a. judecătorul poate dispune desfășurarea ședinței de judecată cu ușile închise;
  - b. victima poate fi audiată în sala de judecată fără a fi prezentă acolo, în special prin folosirea tehnologiilor de comunicații adecvate.

Capitolul VIII – Înregistrarea și stocarea datelor

Articolul 37 – Înregistrarea și stocarea datelor naționale privind infractorii condamnați

1. În scopul prevenirii și reprimării infracțiunilor prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție, fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru colectarea și stocarea, în conformitate cu prevederile în vigoare privind protecția datelor cu caracter personal și cu alte reguli și garanții adecvate prevăzute de dreptul intern, de date referitoare la identitatea și profilul genetic (ADN) ale persoanelor condamnate pentru infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.
2. La momentul semnării sau al depunerii instrumentului său de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, fiecare Parte va comunica Secretarului General al Consiliului Europei denumirea și adresa unei singure autorități naționale care răspunde de implementarea prevederilor alineatului 1.
3. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că informațiile menționate la alineatul 1 pot fi transmise autorității competente a unei altei Părți, în conformitate cu condițiile prevăzute de dreptul său intern și cu instrumentele internaționale în materie.

Capitolul IX – Cooperarea internațională

Articolul 38 – Principii generale și măsuri de cooperare internațională

1. Părțile vor coopera, în conformitate cu prevederile prezentei Convenții, și prin aplicarea instrumentelor pertinente aplicabile la nivel internațional

și regional, a aranjamentelor încheiate în baza legislației uniforme sau pe bază de reciprocitate și a legilor interne, în cea mai mare măsură posibilă, în vederea:

- a. prevenirii și combaterii exploatării sexuale a copiilor și a abuzurilor sexuale comise asupra acestora;
  - b. protejării și asigurării de asistență victimelor;
  - c. desfășurării cercetărilor sau proceselor având ca obiect infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.
2. Fiecare Parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că victimele unei infracțiuni prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție aflate pe teritoriul unei alte Părți decât cea în care își au reședința pot formula plângere la autoritățile competente din statul lor de reședință.
  3. Dacă o Parte care condiționează asistența judiciară reciprocă în materie penală sau extrădarea de existența unui tratat primește o cerere de asistență judiciară sau de extrădare din partea unei Părți cu care nu a încheiat un astfel de tratat, poate considera prezenta Convenție drept bază juridică pentru acordarea asistenței judiciare în materie penală sau a extrădării în legătură cu infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta Convenție.
  4. Fiecare Parte se va strădui să integreze, dacă este cazul, prevenirea și lupta împotriva exploatării și a abuzurilor sexuale comise asupra copiilor în programe de asistență pentru dezvoltare furnizate unor țerte state.

Capitolul X – Mecanismul de monitorizare

Articolul 39 – Comitetul Părților

1. Comitetul Părților se compune din reprezentanți ai Părților la Convenție.
2. Comitetul Părților va fi convocat de către Secretarul General al Consiliului Europei. Prima sa reuniune va avea loc în termen de un an de la intrarea în vigoare a prezentei Convenții pentru cea de-a zecea semnatară care a ratificat-o. Ulterior, acesta se va reuni la solicitarea a cel puțin o treime dintre Părți sau a Secretarului General.
3. Comitetul Părților își adoptă propriile reguli de procedură.

Articolul 40 – Alți reprezentanți

1. Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Comisarul pentru Drepturile Omului, Comitetul European pe Probleme Penale (CDPC),

- precum și alte comitete interguvernamentale competente ale Consiliului Europei, vor numi fiecare câte un reprezentant în Comitetul Părților.
2. Comitetul de Miniștri poate invita și alte organe ale Consiliului Europei să numească un reprezentant în Comitetul Părților, după consultarea cu acesta.
  3. Reprezentanții societății civile, și în special ai organizațiilor neguvernamentale, pot fi admiși în calitate de observatori în Comitetul Părților potrivit procedurii stabilite de regulile Consiliului Europei.
  4. Reprezentanții numiți potrivit prevederilor alineatelor 1 - 3 de mai sus vor participa la reuniunile Comitetului Părților fără a avea drept de vot.

Articolul 41 – Atribuțiile Comitetului Părților

1. Comitetul Părților va monitoriza implementarea prezentei Convenții. Regulile de procedură ale Comitetului Părților trebuie să stabilească procedura de evaluare a implementării prezentei Convenții.
2. Comitetul Părților va facilita colectarea, analiza și schimbul de informații, experiență și bune practici între state, spre îmbunătățirea capacității lor de prevenire și combatere a exploatării sexuale a copiilor și ale abuzurilor sexuale comise asupra acestora.
3. Comitetul Părților mai are, după caz, următoarele atribuții:
  - a. facilitează sau îmbunătățește folosirea și implementarea eficientă a prezentei Convenții, inclusiv identificarea oricăror probleme și a efectelor oricărei declarații sau rezerve formulate conform prezentei Convenții;
  - b. își exprimă opinia asupra oricărei chestiuni legate de aplicarea prezentei Convenții și facilitează schimbul de informații asupra progreselor juridice, de politici sau tehnologice importante.
4. În îndeplinirea atribuțiilor sale prevăzute de prezentul articol, Comitetul Părților va fi asistat de către Secretariatul Consiliului Europei.
5. Comitetul European pe Probleme de Penale (CDPC) va fi informat periodic despre activitățile menționate la alineatele 1, 2 și 3 ale prezentului articol.

Capitolul XI – Relația cu alte instrumente internaționale

Articolul 42 – Relația cu Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului și cu Protocolul facultativ la aceasta, referitor la vânzarea de copii, prostituția infantilă și pornografia infantilă

Prezenta Convenție nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor decurgând din prevederile Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului

și ale Protocolului facultativ la aceasta, referitor la vânzarea de copii, prostituția infantilă și pornografia infantilă, și este menită să sporească protecția acordată de către aceste prevederi și să dezvolte și să completeze standardele cuprinse în acestea.

Articolul 43 – Relația cu alte instrumente internaționale

1. Prezenta Convenție nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor care decurg din alte instrumente internaționale la care Părțile la prezenta Convenție sunt părți sau vor deveni părți și care conțin prevederi legate de chestiunile guvernate de prezenta Convenție și asigură mai multă protecție și asistență pentru copiii care sunt victime ale exploatării sau abuzurilor sexuale.
2. Părțile la Convenție pot încheia acorduri bilaterale sau multilaterale referitoare la problemele reglementate de prezenta Convenție, în scopul completării sau consolidării prevederilor sale sau facilitării aplicării principiilor pe care le consacără.
3. Părțile care sunt membre ale Uniunii Europene vor aplica, în relațiile dintre ele, regulile comunitare și cele ale Uniunii Europene în măsura în care există reguli comunitare sau ale Uniunii Europene care guvernează subiectul vizat și sunt aplicabile în speță, fără a afecta obiectul și scopul prezentei Convenții și fără a afecta aplicarea sa integrală cu alte părți.

Capitolul XII – Modificări ale Convenției

Articolul 44 – Modificările

1. Orice propunere de modificare a prezentei Convenții prezentată de către o Parte se comunică Secretarului General al Consiliului Europei care o înaintază statelor membre ale Consiliului Europei, oricărui alt stat semnatar, oricărui stat Parte, Comunității Europene, oricărui stat invitat să semneze prezenta Convenție potrivit prevederilor articolului 45, alineatul 1, și oricărui stat invitat să adere la prezenta Convenție potrivit prevederilor articolului 46, alineatul 1.
2. Orice modificare propusă de către o parte se comunică Comitetului European pe Probleme Penale (CDPC), opinia acestuia asupra modificării propuse fiind depusă apoi la Comitetul de Miniștri.
3. Comitetul de Miniștri examinează modificarea propusă și opinia depusă de către CDPC și, după consultarea cu Părțile la prezenta Convenție care nu sunt membre, poate adopta modificarea.
4. Textul oricărei modificări adoptate de către Comitetul de Miniștri în conformitate cu alineatul 3 din prezentul articol se înaintază părților spre acceptare.

5. Orice modificare adoptată potrivit alineatului 3 din prezentul articol intră în vigoare în prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de o lună de la data la care toate părțile au informat Secretarul General despre acceptarea acesteia.

Capitolul XIII – Clauze finale

Articolul 45 – Semnarea și intrarea în vigoare

1. Prezenta Convenție este deschisă spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, statelor care nu sunt membre și care au participat la elaborarea acesteia, precum și Comunității Europene.
2. Prezenta Convenție este supusă ratificării, acceptării sau aprobării. Instrumentele de ratificare, acceptare sau aprobare se depun la Secretarul General al Consiliului Europei.
3. Prezenta Convenție intră în vigoare în prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de trei luni de la data la care 5 semnatare, dintre care cel puțin 3 state membre ale Consiliului Europei, și-au exprimat consimțământul în legătură cu obligativitatea prevederilor Convenției în conformitate cu prevederile alineatului precedent.
4. Pentru orice stat menționat la alineatul 1 sau Comunitatea Europeană, care își exprimă ulterior consimțământul în legătură cu obligativitatea prevederilor acesteia, Convenția intră în vigoare în prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de trei luni de la data depunerii instrumentului său de ratificare, acceptare sau aprobare.

Articolul 46 – Aderarea la Convenție

1. După intrarea în vigoare a prezentei Convenții, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, după consultarea cu părțile la prezenta Convenție și după ce a obținut consimțământul unanim al acestora, poate invita pe orice stat care nu este membru al Consiliului Europei și care nu a participat la elaborarea Convenției, să adere la prezenta Convenție prin intermediul unei decizii adoptate de către majoritatea prevăzută la articolul 20d din Statutul Consiliului Europei, și prin votul unanim al reprezentanților Statelor Contractante care au dreptul de a face parte din Comitetul de Miniștri.
2. Pentru orice stat care aderă la prezenta Convenție, Convenția intră în vigoare în prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de trei luni de la data depunerii instrumentului său de aderare la Secretarul General al Consiliului Europei.

Articolul 47 – Aplicarea teritorială

1. Orice stat sau Comunitatea Europeană poate, fie la momentul semnării, fie la cel al depunerii instrumentului său de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, să precizeze teritoriul sau teritoriile cărora urmează să li se aplice prezenta Convenție.
2. Orice Parte poate, la orice dată ulterioară, prin intermediul unei declarații adresate Secretarului General al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentei Convenții la orice alt teritoriu precizat în declarație ale cărei relații internaționale și le asumă sau în numele căruia este împuternicită să facă angajamente. Pentru un asemenea teritoriu, Convenția intră în vigoare în prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de trei luni de la data primirii declarației de către Secretarul General.
3. Orice declarație făcută potrivit primelor două alineate poate fi retrasă, în legătură cu oricare teritoriu precizat în aceasta, prin intermediul unei notificări adresate Secretarului General al Consiliului Europei. Retragerea începe să producă efecte în prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de trei luni de la data primirii notificării respective de către Secretarul General.

Articolul 48 – Rezervele

Nici o rezervă, referitoare prevederile prezentei Convenții nu este admisă, cu excepția celor prevăzute în mod expres. Orice rezervă poate fi retrasă în orice moment.

Articolul 49 – Denunțarea

1. Orice Parte poate, în orice moment, să denunțe prezenta Convenție prin intermediul unei notificări adresate Secretarului General al Consiliului Europei.
2. Denunțarea produce efecte începând cu prima zi a lunii ce urmează expirării termenului de trei luni de la data primirii notificării respective de către Secretarul General.

Articolul 50 – Notificarea

Secretarul General al Consiliului Europei notifică statele membre ale Consiliului Europei, orice stat semnatar, orice stat parte, Comunitatea Europeană, orice stat invitat să semneze prezenta Convenție potrivit prevederilor articolului 45 și orice stat invitat să adere la prezenta Convenție potrivit prevederilor articolului 46 în legătură cu:

- a. orice semnare a Convenției;
- b. depunerea oricărui instrument de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare;

- c. orice dată a intrării în vigoare a prezentei Convenții în conformitate cu articolele 45 și 46;
- d. orice modificare adoptată potrivit prevederilor articolului 44 și data la care modificarea respectivă intră în vigoare;
- e. orice denunțare formulată potrivit prevederilor articolului 49;
- f. orice alt act, notificare sau comunicare referitoare la prezenta Convenție;
- g. orice rezervă formulată potrivit articolului 48.

Drept pentru care subsemnații, fiind împuterniciți în mod corespunzător, au semnat prezenta Convenție.

Întocmită la XX, astăzi [data], în limbile engleză și franceză, ambele texte fiind autentice, într-un singur exemplar care se depune la arhivele Consiliului Europei. Secretarul General al Consiliului Europei transmite copii certificate fiecărui stat membru al Consiliului Europei, statelor nemembre care au participat la elaborarea prezentei Convenții, Comunității Europene și oricărui stat invitat să adere la prezenta Convenție.

RECOMANDAREAPARLAMENTULUIEUROPEANDIN3FEBRUARIE 2009 ADRESATĂ CONSILIULUI PRIVIND COMBATERICA EXPLOA- TĂRII SEXUALE A COPIILOR ȘI A PORNOGRAFIEI INFANTILE (2008/2144(INI))

Parlamentul European,

- având în vedere propunerea de recomandare adresată Consiliului, prezentată de Roberta Angelilli în numele Grupului UEN, privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile ([B6-0216/2008](#)),
- având în vedere articolul 24 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care prevede dreptul copiilor la protecție și îngrijire,
- având în vedere articolul 34 din Convenția ONU din 20 noiembrie 1989 privind drepturile copilului și protocolul opțional la acesta din 25 mai 2000 privind vânzarea copiilor, prostituția infantilă și pornografia infantilă (protocolul opțional),
- având în vedere Decizia-cadru 2004/68/JAI a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile⁽¹⁾ (decizia-cadru),
- având în vedere raportul Comisiei din 16 noiembrie 2007 elaborat în temeiul articolului 12 din Decizia-cadru a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile ([COM\(2007\)0716](#)) (raportul Comisiei),
- având în vedere Convenția Consiliului European din 13 iulie 2007 pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția Consiliului European),
- având în vedere Rezoluția sa din 16 ianuarie 2008 referitoare la strategia UE privind drepturile copilului⁽²⁾,
- având în vedere dispozițiile Pactului de la Rio de Janeiro privind prevenirea și stoparea exploatării sexuale a copiilor, convenit în perioada 25-28 noiembrie 2008 la cel de al treilea Congres mondial împotriva exploatării sexuale a copiilor și a adolescenților,

- având în vedere articolul 114 alineatul (3) din Regulamentul său de procedură,
  - având în vedere raportul Comisiei pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne și avizul Comisiei pentru drepturile femeii și egalitatea de gen ([A6-0012/2009](#)),
- A. întrucât Convenția Consiliului Europei, semnată de 20 de state membre ale UE, este primul instrument juridic internațional care include în categoria infracțiunilor diversele forme de abuzuri sexuale săvârșite asupra copiilor, inclusiv abuzurile comise, printre altele, prin uz de forță, constrângere sau amenințări, chiar și în cadrul familiei;
- B. întrucât șapte state membre încă nu au semnat Convenția Consiliului Europei, iar opt state membre încă nu au ratificat Protocolul opțional;
- C. întrucât copiii utilizează din ce în ce mai mult noile tehnologii și întrucât o parte din ce în ce mai importantă din viața socială a copiilor și a tinerilor se petrece pe internet, unde se folosesc tehnologii avansate și instrumente de comunicare care evoluează în mod continuu; întrucât, prin urmare, internetul este din ce în ce mai mult folosit de persoanele care ar putea săvârși și care săvârșesc infracțiuni de natură sexuală pentru a pregăti abuzul sexual asupra copiilor, în special prin manipularea și acostarea copiilor pe internet în scopuri sexuale („grooming”) și pornografie infantilă,
1. adresează Consiliului recomandările următoare:
- a. să încurajeze acele state membre care nu au semnat, ratificat și pus în aplicare toate convențiile internaționale pertinente să facă acest lucru, în primul rând Convenția Consiliului Europei, deoarece aceasta prevede o protecție suplimentară a drepturilor copiilor, pe lângă cea prevăzută în decizia-cadru, precum și protocolul opțional;
  - b. să ajute statele membre să-și îmbunătățească legislația, precum și cooperarea extrateritorială dintre statele membre în acest domeniu; să solicite ca abuzurile sexuale împotriva copiilor sub 18 ani să fie clasificate în întreaga Uniune European drept exploatare a minorilor, în conformitate cu rezoluția Parlamentului din 16 ianuarie 2008 menționată mai sus;
  - c. să permită statelor membre să excludă în mod explicit cerința referitoare la dubla incriminare pentru stabilirea competenței jurisdicționale în privința infracțiunilor constatate în conformitate cu decizia-cadru;

- d. să îndemne statele membre să incrimineze toate tipurile de abuzuri sexuale asupra copiilor;
Punerea în aplicare a deciziei-cadru
- e. să ajute statele membre care nu au pus încă în aplicare în totalitate decizia-cadru să o aplice cât mai curând posibil; ar trebui să se pună accentul în special pe adoptarea unor acte legislative care să definească pornografia infantilă, în conformitate cu articolul 1 litera (b) din decizia-cadru, oferindu-se mecanisme pentru protecția victimelor și aplicând articolul 8 alineatul (1) litera (b) din decizia-cadru cu privire la jurisdicția extrateritorială (turismul sexual);
- f. să solicite instituirea unei protecții eficace împotriva exploatării sexuale a copiilor, prin clasificarea turismului sexual cu copii drept infracțiune în toate statele membre; să solicite ca toți cetățenii Uniunii Europene care săvârșesc o infracțiune de natură sexuală împotriva copiilor, într-o țară din Uniunea Europeană sau din afara ei, să fie supuși legislației penale extrateritoriale omogene aplicabile în întreaga Uniune Europeană;
- g. să îmbunătățească, în cooperare cu Comisia și cu statele membre, monitorizarea punerii în aplicare a deciziei-cadru pentru a obține la timp informații complete, prin crearea unor mecanisme care să le permită statelor membre să prezinte informații relevante, inclusiv definițiile infracțiunilor, în domenii tematice adecvate, simplificând astfel comparația sistemelor judiciare ale statelor membre;
- h. să încurajeze statele membre să raporteze cât mai exact asupra situației colaborării transfrontaliere, în special în cazul în care cooperarea cu ONG-urile este prevăzută fie de legislație, fie de practica din domeniu;
- i. să încurajeze statele membre să furnizeze informații cu privire la destinația bunurilor confiscate în contextul unui caz dovedit de prostituție infantilă sau de pornografie infantilă;
Revizuirea deciziei-cadru
- j. să revizuiască decizia-cadru pe baza propunerii prezentate de Președinția Consiliului, de oricare alt stat membru sau, în mod alternativ, de Comisie, ridicând astfel nivelul de protecție cel puțin la nivelul oferit de către Convenția Consiliului Europei și concentrându-se asupra abuzurilor legate de internet și de alte tehnologii de comunicare; recomandă ca propunerea să includă următoarele dispoziții:
- crearea unor sisteme naționale de gestionare a persoanelor care au săvârșit infracțiuni de natură sexuală, care să includă evaluarea riscurilor, programe de intervenție pentru a preveni sau a reduce la minimum riscul de recidivă, precum și terapii pentru persoanele care au săvârșit infracțiuni de natură sexuală; astfel de programe de

intervenție și terapia pe bază voluntară ar putea fi finanțate din bugetul general al Uniunii Europene pentru a se garanta că bunăstarea copiilor este o preocupare centrală în întreaga Uniune Europeană;

- consolidarea abordării bazate pe drepturile omului și concentrate pe victimă;
- incriminarea manipulării și acostării copiilor pe internet în scopuri sexuale („grooming”) și utilizarea unei definiții a manipulării și acostării copiilor pe internet pentru scopuri sexuale („grooming”) întemeiate pe articolul 23 din Convenția Consiliului Europei;
- incriminarea practicării unor activități sexuale cu o persoană sub vârsta de 18 ani, chiar dacă aceasta are peste vârsta consimțământului, atunci când se recurge la constrângere, forță sau amenințări sau se abuzează de o poziție recunoscută de încredere, de autoritate sau de influență asupra unui copil, inclusiv în cadrul familiei sau se abuzează de o situație deosebit de vulnerabilă a unui copil, mai ales din cauza unui handicap mental sau fizic sau se abuzează de o situație de dependență sau în condițiile în care se oferă bani ori alte forme de remunerare sau considerație ca plată pentru activitățile sexuale ale unui copil;
- incriminarea actului de constrângere exercitată asupra unui copil în vederea încheierii unei căsătorii forțate;
- incriminarea participării cu bună știință la spectacole pornografice în care sunt implicați copii și a actului de a determina în mod intenționat un copil să asiste la abuzuri sau activități sexuale;
- incriminarea furnizorilor de camere de discuții pentru pedofili sau a forumurilor pentru pedofili de pe internet;
- dispoziții care să asigure că statele membre, în contextul unei strategii cuprinzătoare la nivel internațional de cooperare diplomatică, administrativă și în scopul asigurării aplicării legislației, iau măsurile necesare pentru ca materialele ilegale privind abuzurile asupra copiilor să fie îndepărtate de pe internet la sursă, oferind astfel victimelor o protecție maximă, și să colaboreze cu furnizorii de servicii de internet pentru a opri funcționarea site-urilor web care sunt utilizate pentru a comite sau pentru a face reclamă la posibilitatea comiterii infracțiunilor stabilite în conformitate cu decizia-cadru;
- sprijinirea eforturilor Comisiei, în cooperare cu cele mai importante firme de carduri de credit, de a investiga dacă este posibil din punct de vedere tehnic ca sistemul de plăți on-line de pe site-urile implicate în vânzări pe internet de materiale pornografice cu copii să fie închis sau obstrucționat; încurajarea altor actori economici, spre exemplu bănci, birouri de schimb valutar, furnizori de servicii de internet și întreprinderi care gestionează motoare de căutare să ia parte în

mod activ la combaterea pornografiei infantile și a altor mijloace de exploatare sexuală comercială a minorilor;

- încurajarea statelor membre să pună la dispoziția părinților programe ușor de utilizat care să le permită blocarea accesului copiilor la site-uri internet cu caracter pornografic;
- adoptarea unor măsuri prin care victimele exploatării sexuale să fie încurajate să înainteze acțiuni penale și civile în fața instanțelor naționale împotriva persoanelor care au săvârșit infracțiuni de natură sexuală;
- revizuirea articolului 5 alineatul (3) din decizia-cadru, care oferă doar un temei minim în ceea ce privește împiedicarea persoanelor condamnate pentru infracțiuni de natură sexuală să intre în contact cu copiii prin natura locului de muncă sau prin intermediul unor activități voluntare care implică un contact periodic cu copiii, printre altele prin luarea în considerare a obligației statelor membre de a se asigura că solicitanților unor anumite locuri de muncă în care se lucrează cu copii li se verifică cazierul judiciar, inclusiv prin stabilirea unor reguli sau orientări clare pentru angajatori cu privire la obligațiile ce le revin în această privință;
- facilitarea cooperării internaționale prin utilizarea instrumentelor prevăzute la articolul 38 din Convenția Consiliului European;
- obligația persoanelor ale căror activități implică un contact periodic cu copiii să raporteze situațiile în care au motive rezonabile de a suspecta comiterea unor abuzuri;
- îmbunătățirea identificării cazurilor de copii care sunt victime ale abuzurilor, prin instruirea personalului care intră în contact periodic cu aceștia și a personalului de control al aplicării legislației care ar putea intra în contact cu acești copii;
- garantarea celei mai puternice protecții a copiilor atât în timpul acțiunilor în justiție, cât și în timpul anchetelor, pentru a evita traumele, prin prevederea unor modalități specifice de strângere a dovezilor de la copiii-victimă;
- interzicerea publicității prin care se încurajează săvârșirea de infracțiuni stabilite în conformitate cu decizia-cadru;
- incriminarea instigării, a complicității, a înlesnirii săvârșirii infracțiunilor și a tentativei de a săvârși toate infracțiunile stabilite în conformitate cu decizia-cadru;
- încurajarea statelor membre să adopte toate măsurile necesare pentru prevenirea discriminării împotriva victimelor abuzurilor asupra copiilor și a stigmatizării acestora;

- în momentul stabilirii sancțiunilor pentru infracțiunile stabilite în decizia-cadru, adăugarea la catalogul de circumstanțe agravante a unei liste de circumstanțe agravante stabilite în conformitate cu articolul 28 din Convenția Consiliului Europei;
  - stabilirea abuzului de poziția de autoritate drept circumstanță agravantă (în familie, în mediul educațional, în relațiile profesionale etc.);
- k. să încurajeze toate statele membre să instituie Sistemul de alertă privind copiii dispăruți pentru a îmbunătăți cooperarea la nivel european;
- l. să elaboreze împreună cu statele membre și Comisia un program de acțiune care să aibă drept scop acordarea sprijinului și protecției adecvate copiilor care au fost identificați în imagini pornografice ca fiind victime ale abuzurilor sexuale;
2. încredințează Președintelui sarcina de a transmite prezenta recomandare Consiliului și, spre informare, Comisiei și statelor membre.

⁽¹⁾ JO L 13, 20.1.2004, pag. 44.

⁽²⁾ Texte adoptate, [P6_TA\(2008\)0012](#).

ANEXA 4. CAMERA DE AUDIERE A COPILULUI A CEN- TRULUI INTERNAȚIONAL „LA STRADA”

Scop și obiective

Camera de Audiere a copilului este creată cu scopul de a evita, în procesul de audiere legală, victimizarea secundară a copiilor ce au suferit în urma abuzului sexual, astfel contribuind la eficientizarea mecanismului național de protecție a copilului, bazat pe o abordare specializată și individuală a fiecărui caz.

Obiectivele Camerei de Audiere:

- evitarea confruntării dintre copil și abuzator, respectând totodată dreptul la apărare a părții acuzate;
- reducerea audierilor multiple/repetate;
- evitarea prezenței fizice a copilului în instanța de judecată;
- asigurarea unui confort psiho-emoțional copilului și familiei acestuia pe întreaga durată a procesului penal.

Standardele *Camerei de Audiere a copilului*

Camera de Audiere a copilului este bine să fie un spațiu confortabil care, pe parcursul interviului, să inspire copilului confidențialitate și securitate atât din punct de vedere psihologic, cât și fizic.

Se recomandă crearea/amplasarea *Camerei de Audiere* în afara clădirilor/ sediilor instituțiilor de drept (comisariat, procuratură, judecătorie), precum și în afara instituțiilor de învățământ. Standardele *Camerei de Audiere* presupune trei încăperi.

a. **Încăperea de pregătire** a copilului către audiere

- Încăperea de pregătire sau așteptare este un spațiu prietenos amenajat, neaccesibil părții apărării.
- Procesul de pregătire a copilului pentru audiere va fi desfășurat de un specialist instruit în mod special în audierea copilului.
- Pregătirea pentru audiere presupune un dialog pe teme neutre între copil și specialistul care va desfășura audierea în vederea stabilirii raportului de încredere și asigurării unui confort psiho-emoțional al copilului, înlăturarea fricii, temerilor etc.
- Încăperea de pregătire trebuie să asigure copilului posibilitatea de a petrece timpul moderat activ, într-un mod care să nu inducă stres (jucării, cărți, reviste, creioane colorate etc.).

- Este bine ca în încăperea să nu fie materiale informative, ce se referă la violență sau abuz sexual.

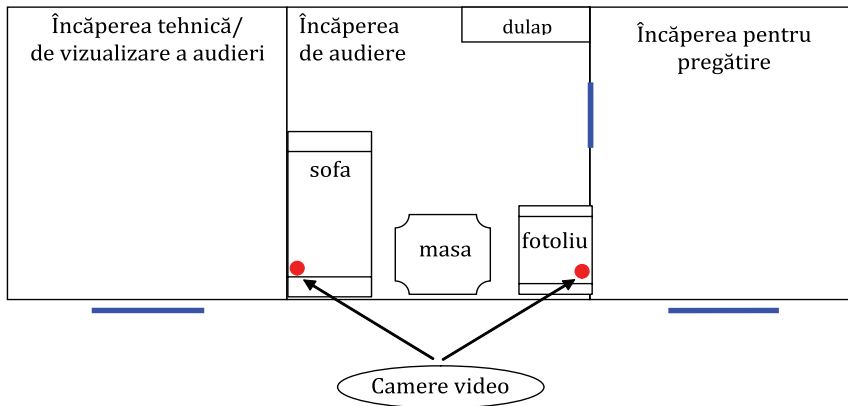
b. Încăperea pentru audierea copilului.

- Încăperea pentru audiere este un alt spațiu, în care se vor afla doar copilul și specialistul instruit în audierea copilului.
- Spațiul încăperii este bine să fie colorat în tonalități neutre, pastelate.
- Încăperea trebuie să fie potrivit mobilată atât pentru preșcolari (0-7 ani), cât și pentru adolescenți (14-18 ani). Mobilierul recomandat: o masă confortabilă, de înălțime joasă, comodă, o sofa și unul sau două fotolii.
- Materialele sau ustensilele menite să ajute copilul a povesti (creioane colorate/carioca, hârtie, planșe anatomice etc.) nu vor fi direct accesibile acestuia, ci se vor afla în sertarul mesei.
- Încăperea este dotată cu echipament de captare audiovizuală. De fiecare dată când copiii sunt puși în situația de a relata faptele traumatizante (tipic victimelor abuzului sexual), intensitatea vocii scade. Din acest motiv este bine ca microfonul să fie suficient de sensibil, pentru a putea capta chiar și șoaptele. Totodată, amplasarea microfonului trebuie să fie una discretă. De asemenea este recomandată amplasarea discretă a camerelor video.
- Este bine ca geamurile și ușile încăperii de audiere să fie de un grad sporit de izolare sonoră, astfel eliminând sunetele din exterior, care pot interfera cu calitatea înregistrării audierii.

c. Încăperea de vizualizare a audierii/încăperea tehnică

- În încăperea tehnică se vor afla toți participanții la proces (judecătorul de instrucție, partea apărării, partea acuzării), cu excepția copilului și a specialistului.
- Încăperea tehnică de vizualizare este dotată cu echipament de recepție și înregistrare audiovizuală, care permite participanților prezenți în încăperea să urmărească audierea copilului în timp real.
- Echipamentul din dotarea încăperii tehnice va permite participanților la proces să adreseze copilului întrebări prin intermediul specialistului, fără a întrerupe sau distorsiona audierea. Totodată, întrebările suplimentare, de clarificare ale participanților la proces la adresa copilului pot fi semnalate specialistului și în pauzele audierii, absolut recomandabile în procesul de audiere a copiilor.

Schema recomandată a camerei de audiere a copilului

Camera de Audiere va fi dotată cu tehnică care face posibilă captarea, transmiterea în timp real și înregistrarea audiovizuală a întregului proces de audiere, având un circuit închis, securizat.

Avantajele *Camerei de Audiere a copiilor*

- Audierea copilului într-un spațiu prietenos asigură copilului un confort psihono-emoțional.
- Audierea copilului într-un spațiu special amenajat, în absența abuzatorului, asigură eliminarea presiunilor directe și/sau indirecte asupra mărturiilor copilului și, în consecință, sporește calitatea acestora.
- Este redus semnificativ riscul modificării acurateții depozițiilor; fapt anticipat cu fiecare repovestire de către copil a celor trăite (în virtutea particularităților de vârstă și reacției la traumă).
- Utilizarea înregistrării audiovizuale a declarațiilor copilului permite evitarea riscului traumatizării repetate a copilului în cazul participării lui în instanță.
- Organizarea audieri conform recomandărilor sus-menționate asigură atât victimei, cât și abuzatorului un proces echitabil (vizualizarea procesului de audiere și posibilitatea adresării întrebărilor în timp real asigură acuzatului dreptul la apărare).
- Este mai ușor a demonstra că mărturiile copilului nu au fost influențate de către alți subiecți ai procesului.
- Expertiza psihiatrică-psihologică efectuată în baza declarațiilor înregistrate pe suport audiovizual sporește gradul de veridicitate.
- Stenograma efectuată în baza înregistrărilor audiovizuale asigură transcrierea exactă (mot a mot) a declarațiilor/mărturiilor copilului.

ANEXA 5. AGENDĂ DE AUDIERE

I. Planificarea audierii

Țineți minte să dedicați destul timp planificării riguroase a audierii.

II. Pregătirea copilului pentru audiere și stabilirea raportului

1. Introducerea

„Salut, numele meu este ..... Ocupația mea este să vorbesc cu (copiii, tinerii, adolescenții) despre lucruri ce li s-au întâmplat...”

„Eu sunt (polițist, procuror, psiholog). Care crezi că este funcția/lucrul meu? Ce crezi că fac?”

(În cazul prezenței a două persoane în oficiu) – „.....este prezent astăzi cu noi. Ea/El v-a sta cu noi”

(În cazul prezenței grefierului sau unei alte persoane, care va înscrie audierea):

„Acesta este ....El/ea este aici pentru a asculta/a ne ajuta să luăm notițe.”

„Lucrul meu este să înțeleg lucrurile/ce s-a întâmplat”

Acordați timp pentru a face cunoștință cu copilul. Implicați copilul într-o discuție neutră. Aflați câteva lucruri care reprezintă interes pentru copil. „Deci, înainte ca să începem, spune-mi ce-ți place să faci”, „Spune-mi ce făceai înainte ca să vii aici”

2. Explicarea drepturilor/stabilirea regulilor de bază

Lipsa de cunoaștere a intervievatorului: „Eu nu cunosc toate răspunsurile. Așa că, atunci când vom discuta astăzi, vreau să-mi spui totul cu cuvintele tale, deoarece eu nu am fost acolo și nu știu ce s-a întâmplat”

Permișiunea de a corecta greșelile intervievatorului: „Dacă eu am să fac vreo greșală, spune-mi/corectează-mă”. ! În cazul copiilor până la 11 ani sau a copiilor, care manifestă supunere/anxietate, practicăm „corectarea greșelilor”. „Deci, dacă aș fi spus că numele tău este (un nume greșit), ce vei spune?” – după răspunsul copilului „Corect. Acum știi că este bine să-mi spui că am făcut o greșală sau am spus ceva ce nu este corect”.

Permișiunea de a spune că nu știi, nu ții minte sau nu înțelege: „Dacă îți dau o întrebare și tu nu știi răspunsul, spune-mi „Nu știu” și nu ghici. Dar dacă tu știi răspunsul, atunci spune-mi-l”. „Dacă îți dau o întrebare și tu nu ții minte, este ok

să-mi spui că nu ții minte”. „Dacă îți dau o întrebare și tu nu mă înțelege, vreau să-mi spui „Eu nu înțeleg”, bine?”.

Explicarea întrebărilor repetate: „Dacă îți dau aceeași întrebare mai mult decât o dată, aceasta nu îndeamnă că primul tău răspuns a fost greșit, dar e posibil că am uitat sau am devenit confuz. Dacă primul tău răspuns a fost corect, mi-l spui încă o dată”.

Permișiunea de a nu răspunde: „Dacă îți dau o întrebare, la care nu vrei să răspunzi, doar spune-mi „Nu vreau să vorbesc despre aceasta acum”.

Instrucțiuni de motivare: „Ceea ce vom discuta astăzi este foarte important și serios”, „Atunci când discutăm, te rog să încerci să-mi spui totul ce ții minte”, „Este foarte important să-mi spui totul ce ții minte despre ceea ce s-a întâmplat. Poți să-mi spui atât lucruri bune cât și despre lucruri rele”

Pentru toți copiii, solicitați o promisiune sau acord de a spune adevărul sau de a vorbi doar despre lucruri, care li s-au întâmplat cu adevărat. „Astăzi, când vom vorbi, poți să-mi promiți/să-mi spui adevărul sau să vorbim doar despre lucruri care ți s-au întâmplat cu adevărat?”

3. Practicarea povestirilor

Invitarea și elaborarea. „Câteva zile (săptămâni) în urmă a fost sărbătoare (zi de naștere/prima zi de școală/alt eveniment). Spune-mi totul ce s-a întâmplat atunci.”

„Tu mi-ai povestit despre (activitatea sau evenimentul solicita). Spune-mi tot ce ții minte de la începutul (evenimentului) și până la momentul când acesta a luat sfârșit”. „Apoi ce s-a întâmplat? Spune-mi mai multe”.

Focusare. „Am să te rog să te gândești mai mult la (eveniment sau activitatea) și să-mi spui ce s-a întâmplat în ziua ceea de când te-ai trezit dimineața și până la (porțiunea din eveniment menționată de copil anterior)”. „Spune-mi ce s-a întâmplat de la (porțiunea menționată) și până ce te-ai dus la culcare în seara ceea”. „Povestește-mi mai multe”.

„Ce s-a întâmplat imediat înainte?”. „Ce s-a întâmplat imediat după?”

„Gândește-te la (evenimentul menționat). Gândește-te la faptul cum (arăta/suna). Spune-mi tot ce (ai auzit/ai văzut)”.

Rugăm copilul să ne povestească despre un eveniment. Scopul acestui exercițiu este să-l ajutăm pe copil să practice oferirea descrierii complete a unui eveniment de la început până la sfârșit.

III. Conducerea audierii

1. Documentarea

În cazul înregistrării video:

„Astăzi este data de .... și ora..... Eu îl audiez pe (numele copilului) în incinta (locația)”.

„După cum vezi, aici este /sunt camera video. Ea ne va înregistra, astfel ca să pot ține minte tot ce mi-ai spus. Uneori eu uit lucrurile și înregistrarea îmi permite să le ascult din nou, fără ca să le scriu toate”. „Este ok/normal pentru tine dacă înregistrez discuția noastră astăzi?”

„În altă cameră mai sunt niște persoane care mă ajută și care ne pot vedea. Eu probabil voi verifica cu ei mai târziu niște lucruri dacă cumva voi uita să discut cu tine despre ceva”.

„Uneori am să-mi iau notițe despre ceea ce discutăm, ca să țin minte mai bine și să mă asigur că am înțeles totul corect”.

---

2. Relatarea liberă

Începem cu „Acum vreau să vorbim despre (de ce ești aici astăzi/de ce am venit să discut cu tine astăzi)”.

Dacă copilul raportează situația de abuz, trecem la p. III.3.

Dacă copilul nu raportează situația de abuz, trecem la întrebările deschise, focusate pe problemă.

„Spune-mi de ce crezi că (am venit să discut cu tine astăzi/ai venit aici astăzi)”.

„După cum ți-am spus, lucrul meu este să vorbesc cu copiii. Cum crezi de ce am venit să discut cu tine astăzi?”

„Cineva ți-a spus ceva despre faptul de ce eu voi discuta cu tine?”

„Ce ți-a spus (persoana care l-a însoțit pe copil) despre faptul de ce vreau să vorbesc cu tine?”

„Înțeleg că probabil s-a întâmplat cu tine ceva. Spune-mi totul ce s-a întâmplat de la început până la sfârșit”.

„Deoarece nu am fost acolo, eu nu știu ce s-a întâmplat. Așadar, am nevoie de ajutorul tău în a înțelege ce s-a întâmplat”.

(În cazul în care copilul a avut audieri anterioare) „Am auzit că ai vorbit cu (numele polițistului/procurorului) despre ceva ce s-a întâmplat. Este important pentru mine să înțeleg, spune-mi, ce s-a întâmplat”

În situația când presupunem sau nu avem informație cu privire la situația de ESCC.

„Spune-mi despre persoanele, care locuiau/stăteau cu tine în (presupusul loc de abuz)”.

„Spune-mi despre lucrurile care îți plac și care nu-ți plac în (presupusul infractor)”. Așteptați răspuns. „Ce-ți place și ce nu-ți place în (presupusul infractor)”.

„Ce s-a întâmplat când ai fost în (presupusul loc de exploatare)?” „Spune-mi despre aceasta”. Sau: „Care au fost lucrurile vesele și nu atât de vesele, ce s-au întâmplat în (presupusul loc de exploatare)”.

Pot fi valorificate de asemenea reacțiile comportamentale ale copilului: „Văd că plângi. Spune-mi de ce”. „Ești foarte tăcut. Spune-mi de ce”. „Ce crezi că se va întâmpla dacă îmi vei spune?”. „Cum s-a întâmplat să gândești așa?” „Ce te face pe tine să gândești că poți intra într-o încercătură?”. „Spune-mi mai multe”

3. Investigarea incidentelor. Adresarea întrebărilor

Separarea. Imediat ce copilul oferă primele informații cu privire la ESCC, solicităm descrierea generală, iar apoi recurgem la procedura de clarificare cu privire la numărul de incidente.

„Spune-mi ce s-a întâmplat” După răspunsul copilului trecem la: „Aceasta s-a întâmplat o dată sau de mai multe ori?”

Invitarea.

„Spune-mi totul despre (utilizăm denumirea oferită de copil în descrierea evenimentului)”.

„Spune-mi totul ce s-a întâmplat, de la început spre mijloc și apoi sfârși, chiar și unele

lucruri mici, care crezi, poate că nu sunt importante”

Elaborarea.

„Și apoi ce s-a întâmplat?”

„Ce s-a întâmplat după aceasta?”

„Spune-mi mai multe despre (persoana/obiectul/activitatea menționată de copil)”

„Tu ai menționat (persoana/obiectul/activitatea), spune-mi totul despre aceasta”.

Timpul. Segmentarea.

„Amintește-ți, te rog, (ziua/noaptea) ceea. Spune-mi tot ce s-a întâmplat de la (evenimentul precedent, menționat de copil) și până la (incidentul de abuz descris de copil)”

„Povestește-mi totul, ce s-a întâmplat după (o porțiune de incident menționat de copil) și până când a luat sfârșit”.

„Spune-mi totul despre (un segment sau eveniment) și până la (alt segment sau eveniment)”

Timpul. Încadrarea.

„Ce s-a întâmplat imediat înainte?” „Ce s-a întâmplat imediat după?”

Simțuri.

„Gândește-te la felul în care arăta totul când (a avut loc evenimentul). Spune-mi tot ce ai văzut”.

„Gândește-te la cum suna. Spune-mi tot ce au auzit”.

Factori-cheie. Întrebări axate pe incidentul relatat de copil.

„Tu mi-ai spus (povestit) despre (persoana/obiectul/activitatea). Spune-mi (solicităm informația specifică)”. Sau: „Cum/când/unde/cine/care/ce (solicităm informația specifică)?”

Exemplu: „Tu ai spus că un prieten a văzut (evenimentul). Care este numele lui/ei?” Pauză... Așteptăm răspunsul. „Unde ai fost tu, când aceasta s-a întâmplat?”; „Unde era prietenul tău?”; „Spune-mi ce făcea acolo (numele prietenului)”;

„Cum știi că el/ea a văzut ce s-a întâmplat?” Sau: „Tu ai spus că te jucai la calculator. În ce te jucai? Spune-mi totul ce s-a întâmplat când te jucai în .....”

Clarificarea și elaborarea.

„Mi-ai povestit multe, și aceasta-mi este de mare ajutor, dar sunt puțin confuz. Pentru ca să mă asigur că am înțeles totul corect, spune-mi încă o dată despre (cum a început/cum s-a terminat etc.)”.

„Să vedem dacă am înțeles totul corect (oferim un sumar al segmentului ce ne interesează)”. Facem o pauză după fiecare segment menționat și solicităm răspunsul copilului (aprobarea sau dezaprobarea).

În cazul, în care copilul spune că incidentul de abuz a avut loc „o singură dată”, utilizăm întrebările menționate mai sus, oferind la maximum întrebări deschise. În cazul în care copilul menționează „mai mult decât o dată”, începem cu clarificarea celui mai recent incident „Spune-mi totul despre ultima dată, când a avut loc (evenimentul menționat de copil)”. După explorarea detaliată, în conformitate cu structura prezentată mai sus, se va recurge la: „Spune-mi totul despre prima dată, când aceasta s-a întâmplat” și doar apoi „Mai este și o altă dată, pe care o ții minte mai bine?”.

4. Utilizarea instrumentelor

„Unde s-a întâmplat ..... ?” „Fă-mi, te rog un desen al locului, unde aceasta s-a petrecut”.

„Desenează-mi ce s-a întâmplat în /locul, unde a avut loc ESCC?”.

„Nu vrei să spui în glas? Ce zici dacă mi-l scrii pe hârtie?”.

„Cum pot face ca să-ți fie mai ușor să-i spui? Ai putea să-mi /desenezi/scrii/?”.

În cazul în care este nevoie de o pauză, utilizăm următoarea formulă: „Acum vreau să fiu sigur că am înțeles ce s-a întâmplat cu tine. Eu mă voi /gândi despre ce mi-ai povestit/uita peste notițele mele/ și le voi verifica cu /persoana din altă încăpere/ pentru a vedea dacă mai este ceva, ce ar trebui să te întreb”. „Vrei să mergi la baie?” „Ai dori un pahar cu apă?”. După pauză se va recurge la: „Tu mi-ai povestit despre..... Spune-mi mai multe despre /informația neclarificată/”, „Ce s-a mai întâmplat?”, „Iar apoi ce s-a întâmplat?”

5. Solicitarea informației, ce nu a fost menționată de copil

„Când mi-ai spus despre (incident specific identificat prin locație sau timp), tu ai zis (menționat /persoana/obiectul/activitatea). Întrebare focusată, urmată de solicitare „Povestește-mi mai multe”.

Exemplu: „Tu mi-ai povestit despre timpul petrecut în dormitor, când ... și-a dat jos pantalonii. Ce s-a întâmplat cu hainele tale? Povestește-mi totul despre aceasta”, „Tu mi-ai povestit că ai fost într-o cameră cu ... A mai văzut cineva ce s-a întâmplat? Cine? Spune-mi mai multe”, „Tu știi dacă li s-a întâmplat ceva altor copii? De unde știi? Spune-mi totul despre aceasta”.

Spre finalizarea discuției, aflăm de asemenea de la copil cine au fost persoanele, cărora le-a povestit sau care au vorbit cu copilul despre experiența sa. În special ne vom axa pe reacțiile pe care le-au manifestat persoanele și ce i-au spus copilului aceste persoane.

IV. Finalizarea

„Tu mi-ai răspuns la multe întrebări (mi-ai spus multe lucruri) astăzi. Îți mulțumesc pentru faptul că ai vorbit cu mine astăzi.”

„Este oare altceva ce simți că ai vrea să-mi spui (vrei să știu)?”

„Ai careva întrebări, pe care vrei să mi le adresezi despre ceea ce am discutat azi?”

Vom aborda de asemenea subiecte de securitate a copilului.

În cazul în care alte acțiuni vor urma pe viitor, îi explicăm succint copilului pașii următori.

După discuție ne reorientăm spre subiecte neutre.

„Acum te vei duce acasă. Ce vei face, când vei ajunge acasă?”

„Îți mulțumesc pentru că ai vorbit cu mine. Ce vei face după ce finalizăm?”

ANEXA 6. BIBLIOGRAFIE

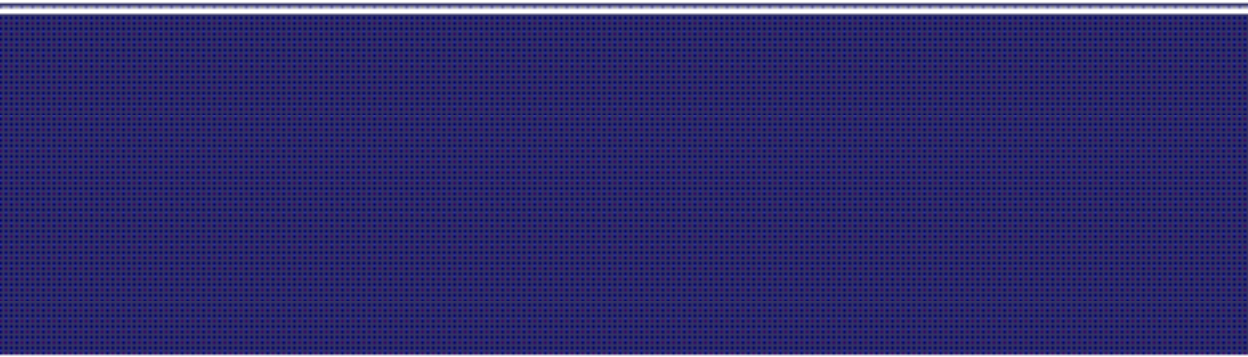
1. CHILD PORNOGRAPHY AND SEXUAL EXPLOITATION OF CHILDREN ONLINE. ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents Rio de Janeiro, Brazil 25-28 November 2008.
2. Child Interview Guide. Harborview Center for Sexual Assault&Traumatic Stress. Washington State Criminal Justice Training Commission . Department of Social and Health Services, 2007.
3. Achieving best evidence in criminal proceedings:Guidance for vulnerable or intimidated witnesses, including children.Home Office, Crown Prosecution Service, Department of Health, The national assembly for Wales.
4. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник. Харьковб Издательство Национального университета внутренних дел, 2002.
5. Кузнецова С.В., Кобцова Т.С. Тактика допроса несовершеннолетних. Москва, Издательство «Экзамен», 2004.
6. Ghid de audiere a copilului în procedurile judiciare. Alternative Sociale. Institutul Național al Magistraturii, Editura Hamangiu SRL, 2009.
7. Let's talk. Developing effective communication with child victims of abuse and human trafficking. Practical handbook for social workers, police and other professionals. Barbara Mitchels, 2004.
8. Law enforcement response to child abuse. Portable Guides to Investigating Child Abuse. 2001. U.S.Department of Justice, Office of Justice Programs.
9. REFERENCE GUIDE ON PROTECTING THE RIGHTS OF CHILD VICTIMS OF TRAFFICKING IN EUROPE. Mike Dottridge in collaboration with the UNICEF, 2006.
10. Paul Holmes. Îndrumar pentru colaboratorii organelor de drept ale Republicii Moldova privind cele mai eficiente metode de combatere a traficului de persoane. Ediție revăzută, 2004.
11. Investigative interviewing: the literature. Review of investigative interviewing. Marry Schollum, September 2005.
12. Ч.Венар, П.Кериг. Психопатология развития детского и подросткового возраста, 5-е международное издание. С-Пб, Москва, 2004.

13. „Practici curente de audiere a copiilor, victime-martori, în Republica Moldova”. Raport de evaluare rapidă. Centrul Internațional „La Strada”, Chișinău, 2009.
14. Instrucțiunile UNICEF privind protecția drepturilor copiilor-victime ale traficului de ființe umane în Europa de Sud-Est și alte Standarde Internaționale. 2004.
15. Особенности предотвращения и расследования преступлений, связанных с торговлей людьми. Учебное пособие под ред. Шушкевича. Москва, Волтерс Клувер, 2008
16. http://www.childcentre.info/public/Thematic_Paper_ICTPsy_ENG.pdf

Se distribuie gratuit

